

Måndagen den
21 maj 1979

Måndagen den 21 maj

Kl. 11.00

§ 1 Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

Om regeringsåtgärder med anledning av förhållandena i Uruguay

§ 2 Om regeringsåtgärder med anledning av förhållandena i Uruguay

Utrikesministern HANS BLIX erhöll ordet för att besvara *Oswald Söderqvists* (vpk) den 24 april anmälda fråga, 1978/79:510, och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om regeringen avser att agera mera aktivt med anledning av den senaste tidens arresteringar i Uruguay.

Den 6 februari upphöll jag mig i ett svar till Gertrud Sigurdson vid de svåra kränkningarna av de mänskliga rättigheterna i Uruguay. Oswald Söderqvists fråga gäller nu uppgifterna om en arresteringsvåg under de senaste månaderna, som framför allt synes ha drabbat det förbjudna kommunistiska partiet. Enligt en officiell kommuniké i Montevideo den 18 april har 48 personer med anknytning till detta parti fängslats. Andra uppgifter talar dock om flera hundra arresterade. Med hänsyn till vad vi vet om behandlingen av politiska fångar i Uruguay är det givet att dessa uppgifter inger allvarlig oro.

FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna har nyligen hållit sitt årliga möte i Genève. Situationen i Uruguay blev på samma sätt som i fjol föremål för den särskilda granskning som ägnas länder där det förekommer grova och systematiska kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Som Oswald Söderqvist vet äger proceduren inför kommissionen i dessa ärenden rum bakom stängda dörrar. Detta medför att jag är förhindrad att redogöra för de åtgärder som beslutades av kommissionen. Det är emellertid självklart att Sverige vid denna granskning kritiserade förhållandena i Uruguay och krävde åtgärder för att förbättra respekten för de mänskliga rättigheterna i landet. Det kommer vi att göra i fortsättningen också.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min fråga. Den är alltså föranledd av de uppgifter som nådde oss för en tid sedan om att det har förekommit nya och ganska omfattande förföljelser och arresteringar i Uruguay. Utrikesministern nämnde här den officiella uppgiften att det skulle röra sig om ett fåtal personer, och han sade också att det finns andra uppgifter. De kommer närmast här i Sverige från Föreningen Uruguay, som har slagit larm om just dessa förhållanden. Från det brev som föreningen har skickat till vissa politiker och som naturligtvis också har gått till utrikesdepartementet

Måndagen den
21 maj 1979

Om regeringsåtgärder med anledning av förhållandena i Uruguay

och utrikesministern vill jag citera några korta satser för att de skall komma med i kammarens protokoll. Man skriver följande:

”Sedan januari månad 1979 fram till dags dato har ett stort antal människor anhållits. Ca 350 av dem är fortfarande anhållna och officiellt ’försvunna’. Uppenbart har dessa fängslats p. g. a. sitt fackliga och politiska arbete för ett återinförande av demokratin i landet. Sannolikt torteras de anhållna i skrivande stund. ---

Mot bakgrund av den redan tidigare synnerligen omänskliga situationen i Uruguay, med ca 6 000 politiska fångar (flest i världen i förhållande till folkmängden), mängder av internationellt uppmärksammade avslöjanden av brutal tortyr och med ca 700 000 människor (ca 25 % av landets befolkning) som flytt p. g. a. den rådande situationen där, är denna nya förföljelseväg ytterst oroande.”

Vi är alla väl medvetna om denna situation, och den har också varit föremål för debatt här i kammaren i nästan ett par års tid. Jag tycker det är bra att man, som utrikesministern här meddelar, har tagit upp frågan vid dessa kommissionssammanträden. Jag har absolut ingen anledning att betvivla att Sverige där har tagit ställning och ställt upp för de förtrycktas sak och mot dessa förföljelser, och det är självfallet bra att man skall göra det också i fortsättningen. Men jag skulle ändå vilja att ytterligare insatser på något sätt gjordes. Jag vill därför fråga: Ser utrikesministern ingen som helst möjlighet för regeringen att mera öppet inför offentligheten föra fram detta i något slags auktoritativt uttalande, utan att vi för den skull behöver riskera att ställas utanför de diplomatiska och mellanfolkliga relationerna? Man skulle önska att detta fördömande kunde uttryckas på ett mera öppet sätt. Det är givetvis bra att regeringens inställning kommer till uttryck i kommissionen, men mycket litet av detta kommer ju ut till i första hand svenska folket men även till den internationella opinionen i övrigt.

Jag skulle vilja ställa ytterligare en fråga till utrikesministern. Den rör den humanitära hjälpen till Uruguay och har anknytning till den fråga jag ställde för snart två år sedan till dåvarande utrikesministern Karin Söder. Röda korset hade då samlat in kläder till barnen, men det visade sig att deras verksamhet med dessa hjälpsändningar stoppades effektivt av regimen i Uruguay. Jag vill nu fråga utrikesministern om det blivit några förbättringar på det här området eller om attityden när det gäller humanitär hjälp är lika låst som tidigare från den uruguayiska regimen sida.

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Oswald Söderqvist efterlyser ett mera öppet svenskt ställningstagande mot diktaturregimen i Uruguay och dess överträdelser av de mänskliga rättigheterna. Jag har för min del svårt att tänka mig ett mera öppet ställningstagande än det jag redovisade för Gertrud Sigurdson här i kammaren i februari och det som kommit till uttryck i mitt svar i dag. Men jag kan tala om för Oswald Söderqvist att man från uruguayiskt håll har tagit vår kritik ad notam och att man också har reagerat i form av en protest mot vad vi har sagt här i kammaren. Det finns alltså ingen okunskap på uruguayisk sida om var vi

står någonstans.

Vad gäller Oswald Söderqvists andra fråga om den humanitära hjälpen har jag också redogjort för den. Det förhåller sig så att paket som sänds direkt till namngivna personer i Uruguay kommer fram – det har de uruguayiska myndigheterna påpekat för oss. Men vad gäller hjälpinsamlingar av kläder och annat som sänds så att säga mera kollektivt inträder svårigheter genom att det på uruguayiskt håll knappast finns någon organisation som på ett sätt som vi skulle finna tillfredsställande kan fördela dessa förnödenheter till de personer, dvs. anhöriga till politiska fångar, som man från svensk sida vill hjälpa.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! För att ta den sista frågan först är det bara att hoppas att denna hjälp – om den nu inte kan komma fram på något annat sätt – kan backas upp av svenska myndigheter och att det via påtryckningar kan skapas möjligheter för att hjälpen skall komma fram på ett bättre sätt.

När det sedan gäller den första frågan är jag fullt medveten om att de uttalanden som gjorts såväl av utrikesministern i trepartiregeringen som av den nuvarande utrikesministern naturligtvis inneburit att man från svensk sida gjort ett ytterligare kraftigt ställningstagande för folket i Uruguay och mot regimen. Men det finns en viss tendens till att även det som sägs i denna kammare ibland har svårt att tränga ut till allmänheten i Sverige. Jag tror säkert att Uruguays regering har observerat de här uttalandena och inlagt protester, men den svenska opinionen har fortfarande väldigt suddiga begrepp om vad som händer och sker i Uruguay. Man skulle naturligtvis därtill kunna tänka sig att genom något slags informationsaktivitet eller någonting sådant bättre kunna sprida kunskap om de här frågorna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om löntagarfonder m. m.

Statsministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att besvara *Staffan Burenstam Linders* (m) den 20 mars anmälda interpellation, 1978/79:166, och anförde:

Herr talman! Staffan Burenstam Linder har frågat mig:

om jag delar uppfattningen att redan det hot som olika fondsocialistiska förslag utgör försvårar en ökning av produktiv sysselsättning och investeringar;

om jag anser att, om man införde en extra skatt på framgångsrika företag i form av "övervinstdelning" och en kraftig höjning av löneskatterna, detta skulle stimulera investeringar och sysselsättning;

om regeringen kommer att vidga löntagarfundsutredningens arbete till att omfatta även en granskning av hur frivilliga system som underlättar ett individuellt meddeläggande bland de anställda kan genomföras på bättre

villkor än vad som nu är fallet.

Både sysselsättningen inom industrin och investeringarna vänder i år uppåt. Det är i hög grad en följd av den ekonomiska politik som förts av trepartiregeringen och som nu fullföljts av folkpartiregeringen. Konkurrenskraften för svensk industri har återställts. Försäljningen, produktionen och lönsamheten ökar. Därmed skapas en grund för att öka investeringarna och anställa flera. Dessa faktiska förhållanden i fråga om konkurrensförmåga, kapitalbildning och kapacitetsutnyttjande är enligt min mening avgörande för investeringsutvecklingen.

Regeringen anser det angeläget att näringslivet återfår en rimlig lönsamhet. Företagens lönsamhet och egna kapital har kraftigt urholkats på grund av de senaste årens ekonomiska svårigheter. Den återhämtning som nu börjat ske är nödvändig för att företagen skall få styrka att satsa för framtiden och våga ta större risker. Den är viktig också för att marknadsekonomin skall fungera utan en ständigt växande statlig subventionering och dirigering och för att näringslivet skall kunna dra till sig mer av riskvilligt kapital.

Mycket stora krav ställs de närmaste åren på en utbyggnad av industrin för att vi skall klara balansen i den svenska ekonomin. För att den nödvändiga ökningen av produktionskapaciteten skall komma till stånd krävs bl. a. en ökad tillgång på riskbärande kapital och att näringslivet återfår en *stabil* högre lönsamhet. Stimulansen till nysatsningar blir alltför svag, när avkastningen på eget kapital är lägre än bankränta och obligationsränta.

Det är centralt för hela vår ekonomiska utveckling att den uppgång som nu sker i lönsamhet och produktion inte innebär bara en tillfällig förbättring under ett par år. En betydande återhållsamhet kommer att krävas i lönerörelserna för att vi skall behålla och ytterligare stärka Sveriges konkurrenskraft, möjliggöra en rimlig lönsamhet i näringslivet och få en stark utbyggnad av industrin.

Man kan inte bortse ifrån, som en viktig realitet, att löntagarna och deras organisationer här upplever ett dilemma. Å ena sidan ligger det i löntagarnas intresse att få fram en ökad lönsamhet och ett ökat företagssparande, eftersom det leder till fler och tryggare jobb, ökad tillväxt och ökad lönebetalningsförmåga på sikt. Å andra sidan kan det vara svårt för dem att i sin lönepolitik acceptera en hög nivå på företagens vinster, om ägandet är koncentrerat och följderna därför blir växande klyftor i makt och förmögenhet.

Rätt utformade kan löntagarfonder eller medborgarfonder vara en väg att tillgodose behovet av riskvilligt kapital i former som också innebär ett breddat ägande i näringslivet, som ökar toleransen för en stabil högre lönsamhet, underlättar ansvarsfulla avtalsrörelser och bidrar till en bättre fungerande marknadsekonomi.

Från folkpartiets sida har vi redovisat bestämda krav på utformningen av system för löntagarfonder eller medborgarfonder.

Det skall syfta till att säkerställa en tillfredsställande kapitalbildning och lönsamhet i näringslivet.

Det skall befästa och förstärka marknadsekonomin och motverka allt slags

maktkoncentration. Systemet bör därför vara marknadsanpassat och främja en effektivitetshöjande konkurrens. Det innebär bl. a. att det smidigt måste anpassas till en fungerande kapital- och aktiemarknad. Det innebär också att vi motsätter oss vinstdelning genom tvångsemitterade aktier, som det bl. a. skulle vara svårt att förena med Sveriges traditionellt öppna frihandelsekonomi.

Systemet skall utformas så, att det stöder allmänt accepterade löne- och stabiliseringspolitiska strävanden.

Det skall främja en fortsatt demokratisering av arbetslivet.

Av två skäl anser vi att fonderna bör ha *individuella andelar*:

Dels är det rimligt att ge den enskilde en direkt del av en ökad kapitalbildning, eftersom den åstadkoms genom att han eller hon avstår från en del av sitt löneutrymme; på så vis ökas också uppslutningen kring åtgärder för en ökad kapitalbildning.

Dels ger individuella andelar en extra press på fondledningarna att förvalta kapitalet på ett effektivt sätt. Många är intresserade av avkastningen; då är det svårare att slösa bort resurserna på omöjliga projekt.

Vid utformningen av ett fondsystem finns det många svåra tekniska problem, som nu närmast belyses i ett antal expertrapporter från utredningen om löntagarna och kapitaltillväxten. Det är dock viktigt att partierna anger sina utgångspunkter och strävanden.

Låt mig sammanfatta:

Det är naturligt i en demokrati att en så viktig fråga som denna föranleder *olika* förslag och debattinlägg. Folkpartiet säger för sin del nej till de förslag om löntagarfonder som förra året presenterades av en socialdemokratisk arbetsgrupp liksom till andra system som leder till ökad maktkoncentration i ekonomin. Vi anser samtidigt att rätt utformade reformer för att sprida ägandet och motverka maktkoncentration skulle förstärka marknadsekonomin, bl. a. genom att underlätta en stabilt högre nivå på lönsamhet och kapitalbildning.

Staffan Burenstam Linder efterlyser också en granskning av hur frivilliga system, som underlättar ett individuellt meddeläggande bland de anställda, kan genomföras på bättre villkor än som nu är fallet.

Utredningen om löntagarna och kapitaltillväxten skall enligt sina direktiv pröva och lägga fram förslag till alternativa modeller för löntagarnas delaktighet i kapitaltillväxten. En av de expertrapporter som publiceras inom kort granskar just de frivilliga system som i dag existerar. Utredningen om Kooperationen och dess roll i samhället har i uppgift att belysa de kooperativa företagens roll i det svenska samhället och kommer därvid att studera de löntagarägda företagens villkor. Dessutom har den s. k. lönspardelegationen i uppdrag att följa utvecklingen av det s. k. skattesparandet och hushållens sparande i stort.

I enlighet med vad riksdagen tidigare uttalat vid sin behandling av finansutskottets betänkande 1978/79:27 bör frågan om lönsparande i det företag där man är anställd kunna inrymmas bland lönspardelegationens uppgifter.

Måndagen den
21 maj 1979

*Om löntagarfonder
m. m.*

Riksdagen anslöt sig vidare den 3 maj till följande uttalande i finansutskottets betänkande 1978/79:33 med anledning av bl. a. en motion från centerpartiet om system av det slag som Staffan Burenstam Linder nämner:

”Utskottet vill framhålla betydelsen av att frågan om löntagarna och kapitaltillväxten blir allsidigt belyst och att olika förslag blir prövade. Utan att ta ställning till den i motionen beskrivna modellen till löntagarsparande vill utskottet tillstyrka att denna utreds vidare. Det bör ankomma på regeringen att välja i vilken form utredningsarbetet bör bedrivas.” Regeringen kommer självfallet att se till att det utredningsarbete som riksdagen här uttalat sig för också kommer att utföras.

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för svaret på min interpellation.

Socialdemokraternas löntagarfondsförslag har två delar. Den ena delen består i att man vill införa en ny löneskatt om tre procentenheter för att bilda en kollektiv kapitalfond som är knuten till det centrala facket. Förslaget innebär att den genomsnittlige löntagaren till det centrala facket skall avstå ungefär 2 000 kr. om året. Den andra delen av fondsocialismen innebär att företagen av sin vinst tvingas överlämna aktier i det egna företaget till facket.

Denna fondsocialism medför att de centrala fackliga organisationerna både kommer att dominera kapitalmarknaden och inträda som ägare av större delen av näringslivet. Förslagen har kritiserats i två grundläggande avseenden. Man har påpekat att fackföreningsfonderna skulle leda till en oerhörd maktkoncentration, ett korporativt system med dubbla rösträtter och en förtunning av den politiska demokratins innehåll, och rakt ingen ekonomisk demokrati.

Den andra huvudanledningen till kritik är att detta ekonomiska system skulle fungera illa. Man skulle ersätta marknadsekonomin, som bygger på att besluten fattas ute i företagen bland dem som där är verksamma och som har den största kompetensen när det gäller att sköta företag på ett lönsamt och sysselsättningskapande sätt, med ett system där det centrala facket beslutar. Om den ordningen vore överlägsen skulle detta förvisso redan ha bevisats, eftersom det ju faktiskt står Landsorganisationen fritt att redan i dag konkurrera ut andra företag och den vägen ta över.

Socialismen innebär en stark maktkoncentration till centrala instanser. När ekonomin fungerar illa och en folklig kritik utbreder sig finns risken att den centrala maktapparaten utnyttjas till att undertrycka kritiken. Det är på detta sätt det socialistiska ekonomiska systemet i de länder som prövat på det kommit att visa sig oförenligt med ett rikt mått av medborgerliga fri- och rättigheter. Jag tror inte att socialismen införts i onda avsikter i dessa länder. Tvärtom. Men även om systemet införts med goda avsikter, har dess verklighet blivit ond. Verkligheten har blivit systemets fiende, och maktapparaten har då använts till att försöka dölja detta.

Socialdemokraterna och LO har i två omgångar fört fram konkreta förslag till hur fondsocialismen skulle se ut. Men både Meidners rapport till Landsorganisationen och den särskilda arbetsgruppens rapport till LO och socialdemokraterna förra året har lagts åt sidan sedan kritiken blivit övermäktig när man väl fått konkreta förslag att granska och inte bara luftiga principer. Men grundidén har ingalunda lagts åt sidan. Med stor kraft ägnar sig socialdemokraterna åt att förkunna att de tänker införa sina fackföreningsfonder. Man avser att lägga fram ett detaljerat förslag därom till 1982 års val.

Men redan valutgången i höst kommer självfallet att ha stor betydelse för fondfrågan. Partiernas valresultat kommer att inverka på ambitionerna på fondområdet. Det behövs därför inför valet en genomgripande debatt om fonderna. Det förefaller dock som om socialdemokraterna är skäligen ointresserade av detta. Man ägnar sig uppenbarligen mest åt att i inre kretsar diskutera sina fonder och inskränker sig i den mera offentliga debatten till vaga påståenden att fonderna behövs. Socialdemokraterna har ännu inte svarat på de inbjudningar moderaterna i olika omgångar – första gången redan för ett år sedan – tillställt dem om landsomfattande debatter om fonderna.

När fonderna diskuteras hänvisas det ofta till den s. k. löntagarfundsutredningen. Denna förväntas arbeta fram olika modeller och konstruktioner av löntagarfonder och lösa alla de problem med fonderna och svårigheter som i debatten påpekas. Det har därför sitt intresse att något belysa var löntagarfundsutredningen befinner sig. Verkligheten är den att socialdemokraterna i utredningen inte kunnat ange hur de vill att dessa fonder skall se ut. Sekretariatet har inte fått den ledning det rimligen behöver för att kunna bedriva något mer än seminariearbeten. Utredningen mal fram tekniska rapporter av olika nationalekonomer. Mer är det inte. Brända av fondkritiken har socialdemokraterna i utredningen varit ovilliga att komma med några preciseringar före valet i höst om hur de i praktiken tänker sig sina fonder. I själva sakfrågan mal därför sekretariatet på tomgång. Detta är intressant bl. a. med tanke på att socialdemokraterna tänker sig att ha ett fondförslag färdigt till sin kongress 1981, vilket innebär att utredningen redan under nästa år måste bli färdig. Efter valet i höst skall det tydligen komma ett hafsverk.

Jag läser i socialdemokraternas kongressrapport om löntagarfonderna att det finns svåra tekniska frågor kvar att lösa, men att en statlig utredning under ledning av Hjalmar Mehr håller på att arbeta fram förslag till lösningar på dessa praktiska problem. Om socialdemokraterna vinner valet 1979 – heter det – kommer utredningen att få alla de resurser som behövs för att snabbt arbeta fram färdiga förslag. Låt mig få framhålla, herr talman, att utredningen alls inte saknar resurser, men den saknar besked från socialdemokraterna om hur de för sin del vill konkret inrikta arbetet.

Det har f. ö. sitt intresse att notera, att alla de olika expertutredningar som utredningens ledamöter fått ta del av leder till den slutsatsen att argumenten mot fonderna blir ännu starkare och argumenten för fonderna ännu svagare. Framför allt herr Palme brukar ibland med hänvisning till de ekonomiska

Måndagen den
21 maj 1979

---

*Om löntagarfonder
m. m.*

svårigheterna i landet göra gällande att dessa svårigheter är ett tecken på kapitalismens kris. I stället är det väl, som Lindhagen påpekar i LO-tidningen, så att socialismens problem är att kapitalismen fungerar väl – åtminstone om den inte förstörs med pålagor och regleringar – och att det alls inte är så enkelt att ersätta den. Vad vi nu bevitnar är i stället socialismens kris. Det finns ingen bankrutterad kapitalism att ersätta. Efter att under flera årtionden ha irrat omkring med olika statsocialistiska idéer som saknat lockelse på folket har den socialdemokratiska ledningen nu morskat upp sig med tron på den korporativa socialismen. Men även den saknar lockelse därför att dess förespråkare inte heller kan visa att och hur detta system skall fungera. Därför denna fortsatta vacklan och ovilja att precisera sig. Varje steg från vision till konkretion avslöjar farligheterna. Vad vi bevitnar är inte kapitalismens kris utan socialismens kris.

Detta skulle nu i och för sig inte vara anledning till bekymmer, om det inte var så att man likväl löper risken att detta system kommer att införas, om socialdemokraterna vinner valet.

Dessutom utgör redan hotet om fonder något allvarligt, eftersom det försämrar den ekonomiska utvecklingen. Vårt nuvarande ekonomiska system, byggt på näringsfrihet, enskilt ägande och privat företagande och initiativ fungerar uppenbarligen sämre om det finns skäl att räkna med möjligheten att resultatet av egna ansträngningar kommer att fråntas en. Det blir då mindre lockande att investera och försöka utveckla företag. Detta innebär i sin tur att sysselsättningsläget försvagas och möjligheterna till förbättrad levnadsstandard försämras.

Hotet är dubbelt. Kraftiga höjningar av löneskatterna kommer antagligen i praktiken inte att leda till motsvarande lägre löneökningkrav. Förhandlare kommer att försöka genomdriva löneökningar som det inte finns reellt utrymme för när väl fonderna tagit sin tribut. Eftersom det inte går att lyfta sig i håret, blir summan av detta kostnadsstegringar och ett försämrat konkurrensläge. Erfarenheterna av 1974–1976 års kostnadskris är i alltför färskt medvetande för att dessa utsikter inte nu skall ha en återhållande verkan på investeringar och nyföretagande.

Det andra hotet är helt enkelt att utöver den traditionella risken med företagande kommer ytterligare en risk – den att få sin egendom konfiskerad.

Debatten är fri och ingen skall hindras att komma även med tokiga förslag. Men man skall veta att löntagarfondshotet redan i dag försämrar sysselsättningen och löneutrymmet. Trots att Landsorganisationen anser sig bättre än alla andra på att sköta företag, försöker LO inte ens att mildra denna svacka i det privata företagandet, som man själv har skapat, genom några egna ansträngningar i företagandets bransch.

I sitt interpellationssvar vill Ola Ullstens inte alls låtsas om dessa risker, trots att jag speciellt frågat honom om hans uppfattning på denna punkt. Men att en ökad risk hämmar utvecklingen är en självklarhet. Det är f. ö. något som vissa socialistiska debattörer själva har erkänt. Wigforss har erkänt det. I den aktuella debatten har samma förhållande påpekats av Hultström och

Mannheimer. Så också av Lindhagen som i LO-tidningen påpekat att "--- den nuvarande 'olusten' i näringslivet (i delar en följd av blotta förslaget --- om löntagarfonder) har återverkningar på ekonomin som hotar välfärdssamhället". När t. o. m. socialdemokraterna är medvetna om detta problem är det konstigt att folkpartiledaren inte önskar yttra sig i klartext på den punkten.

Av dessa socialdemokratiska debattörer drar väl flertalet den slutsatsen att man därför, om man vill ha socialisering, måste införa den bums. Man kan inte ha en ekonomi gående utan drivkraft. Vi moderater drar den slutsatsen att man därför måste lägga ned löntagarfondsdebatten så fort som möjligt. Ola Ullsten tycks inte dra någon slutsats alls, och det tycker jag är illa. Eftersom jag ställt en direkt fråga till honom på denna punkt och eftersom den frågan faktiskt är mycket betydelsefull, vore det rimligt att vi här skulle kunna få en ansats till svar.

Folkpartiets egna fondföreställningar kan f. ö. inte undgå att ha något av samma hämmande verkan även om förslagen inte alls är lika långtgående.

Vad är då folkpartiets förslag? Ja, i statsministerns svar till mig är detta mycket oklart. Man vill ha, som man säger, "rätt utformade löntagarfonder". Men vad menas med "rätt utformade"? Om det får vi i det här svaret veta ännu mindre än vi visste genom att ha läst folkpartiets partistyrelsens utlåtande till landsmötet i höstas. Där kan vi se att folkpartiet vill öka löneskatterna i tanke att öka kapitalbildningen. Vidare tänker man sig att höja bolagsskatten för de mera framgångsrika företagen.

Det ligger nära till hands att anta att landsmötets beslut fortfarande gäller. Det är därför konstigt att Ola Ullsten nu talar så vagt om "rätt utformade fonder". Betyder bristen på precision i talet att folkpartiet förbereder en ändrad linje?

Men hur det än är på den punkten, kvarstår den fråga som jag har ställt i min interpellation och som alls inte blivit besvarad: Anser verkligen statsministern att man genom att höja löneskatterna över lag och öka bolagsskatten på framgångsrika företag uppmuntrar investeringar och sysselsättning?

I sitt svar talar statsministern vackert om behovet av att öka lönsamheten. Menar statsministern verkligen att man ökar lönsamheten genom att öka löneskatterna? Ökar man lönsamheten genom att lägga en särskild vinstskatt på de lönsamma företagen? I interpellationssvaret heter det: "Företagens lönsamhet och egna kapital har kraftigt urholkats genom de senaste årens ekonomiska svårigheter." Men de svårigheterna, Ola Ullsten, berodde i hög grad på att kostnaderna steg för snabbt under de åren, och dessa kostnader utgjordes i hög grad av löneskatteökningar. Statsministern påpekar i sitt interpellationssvar att trepartiregeringen hade framgång med sina ekonomisk-politiska omläggningar och att nu sysselsättning och investeringsutveckling förbättras. Men då har ju ändå statsministern deltagit i den regeringen och därmed medverkat till att man i stället sänkte löneskatterna – inte höjde dem – och på den vägen fick en förbättring i den ekonomiska

Måndagen den
21 maj 1979

---

*Om löntagarfonder
m. m.*

utvecklingen som vi nu kan konstatera.

Därför tycker jag att svaret på den fråga som jag ställt är uppenbart, och jag förstår inte hur Ola Ullstens resonemang på den här punkten går ihop. Mera tvång och högre skatter kommer inte att få avsedd verkan, och inte är det heller något sätt att stärka marknadsekonomin på. Man kan inte stärka marknadsekonomin genom att försvaga den!

Det förhållandet att jag inte får svar på mina klara frågor i interpellationen visar att det är svårt att påvisa ett samband mellan folkpartiets fondförslag och de mål som folkpartiet i andra avseenden bekänner sig till på det ekonomiska området. Det gäller, tycker jag, även sedan partiet har underkänt energiministern Thams och hans arbetsgrupps förslag om kollektiva fackföreringsfonder.

Det finns en alldeles särskild anledning, herr talman, att ställa de här frågorna till folkpartiledaren. I kompletteringspropositionen säger nämligen Ingemar Mundebo att "rätt utformade löntagarfonder" skall göra det möjligt för oss att få ekonomin att fungera bättre redan under den period som långtidsutredningen överblickar, t. o. m. 1982. Såvitt jag vet har inte ens socialdemokraterna föreslagit att löntagarfonder skall vara införda redan 1982. Det förefaller däremot som om folkpartiet skulle vilja införa löntagarfonder redan under nästa valperiod. Folkpartiet har, vill det synas, för nästa valperiod längre gående förslag än socialdemokraterna. Det ställer självfallet extra stora anspråk på partiet att före detta val tala om hur man har tänkt sig fonderna.

Herr talman! I sitt svar räknar statsministern upp allt tjugigt som fonderna skall åstadkomma, men hur det skall gå till får vi inte reda på. Det är som en av socialdemokraternas egna kritiker påpekat: målet med de föreslagna reformerna på fondområdet har helt enkelt varit att införa ett medel, nämligen löntagarfonder, medan argumenten för fonderna växlat med debattklimat och ekonomiska konjunkturer.

Vill man stärka marknadsekonomin, dvs. det system som bygger på att beslut fattas i decentraliserade former, där kompetens finns, och som därmed ger utrymme för ett rikt mått av individuell frihet och ansvarstagande, då behövs inga kringelikrokar med fonder byggda på ökade skatter och tvång. I stället behövs energiska åtgärder för att åstadkomma ett spritt, enskilt ägande. Jag vill här särskilt framhålla bostadsägandet, eftersom bostadskapitalet är så mycket mera omfattande än de pengar som finns nedlagda i alla företag. Men självfallet behövs också energiska åtgärder för att uppmuntra ett spritt enskilt ägande av aktier. Här skulle det vara mycket lämpligt med ändrade skatteregler, som gör det möjligt för företagen att bygga upp frivilliga system för ett breddat aktieägande. Åtgärder med denna innebörd, som utförligt presenterats i olika rapporter från moderata samlingspartiet, skulle göra det möjligt att vidareutveckla och förstärka det ekonomiska system som fått Sverige till ett mycket högt välstånd. Herr Ullstens svar på den fråga som jag i detta avseende ställt visar – men jag kan ha fel här – inte någon särskild entusiasm för att på denna frivillighetens väg få ett spritt enskilt ägande.

Mina frågor till herr Ullsten blir därför, om jag skall återge dem:

1. Avser folkpartiet att försöka införa sitt fondsystem redan under nästa valperiod?

2. Vad menas med besvärjelseformeln "rätt utformade löntagarfonder"?

3. Anser folkpartiet att en höjning av löneskatterna ovanpå alla andra skattehöjningar som nu fyller debatten skulle vara ett verkningsfullt sätt att öka investeringar och konkurrenskraft?

4. Anser folkpartiet att en särskild skatt på lönsamma företag är ett sätt att öka lönsamheten?

5. Anser statsministern att redan hotet om löntagarfonder nu försvagar investeringar och framtidstro och därmed sysselsättning och löneutveckling?

6. Anser folkpartiet att det är bra med ändringar i skattesystemet som gör det lättare att bygga upp frivilliga företagsanknutna system för ett spritt enskilt aktieäggande?

NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Statsministerns svar var inte särskilt klarläggande – det kanske inte heller var avsikten. Inte heller Staffan Burenstam Linders kommentarer var särskilt klarläggande i sakfrågan. Det kan så till vida sägas att båda dessa inlägg är betecknande för hur löntagarfondsdebatten har utvecklats här i landet.

Först vill jag konstatera att Staffan Burenstam Linder onekligen har rätt när han säger att LO-SAP-förslaget, som det har diskuterats i de olika former det har mött allmänheten, onekligen har bidragit till att dämpa investeringsviljan, eftersom det har skapat förvirring beträffande fackföreningsrörelsens mera långsiktiga mål för näringspolitiken. Men det är också det enda som jag är överens med Staffan Burenstam Linder om i detta sammanhang.

Det angelägna i den löntagarfondsdebatt som vi har nu och som vi fortsättningsvis kommer att ha är att man sätter in frågan om enskilda människors engagemang i näringslivet i dess rätta sammanhang. Det är alltså en fråga om det ekonomiska livets demokratisering, vilka vägar den demokratiseringsprocessen skall följa och vilka former den skall ha. Enligt min uppfattning är det tre centrala moment som man måste ta hänsyn till i sammanhanget.

För det första: det offentliga kollektiva sparandet och dess roll i och relationer till näringslivet.

För det andra: företagens egen självfinansieringsförmåga, möjligheten att i ökad omfattning bygga upp reserver i företagen. Det är angeläget – det har den gångna industrikrisen visat.

För det tredje: enskilda arbetstgares, människors, möjlighet att medverka till kapitalbildningen i näringslivet.

Det är ofrånkomligt att alla dessa tre centrala frågor löses i ett sammanhang. Av den anledningen har centern lagt fram sitt program i löntagarfondsfrågan.

För att begränsa perspektivet till enskilda arbetstagares medverkan i kapitalbildningen finns det anledning att betona att vi där har i princip samma uppfattning som den som statsministern har givit uttryck för, dvs. att enskildas engagemang skall ske via individuella andelar, att dessa individuella andelar skall vara privat egendom, att de skall stå i relation till den egna arbetsprestationen och i övrigt också vara disponibla i princip som annat enskilt och privat sparande.

Vi har dessutom – och det har statsministern påmint om – här i riksdagen fått gehör för vår uppfattning i fråga om hur detta enskilda sparande skall kunna kanaliseras och hur inflytandefrågorna skall kunna lösas. Vi har sålunda fått gehör för vårt krav på en närmare analys i fråga om möjligheterna att sammanföra dessa enskilda ägarandelar i näringslivet i en löntagarkooperativ form, där varje medlem har en röst. Därmed kan man på ett lämpligt sätt lösa inflytandefrågorna.

Men det är angeläget att betona – och det tror jag att man inte nog ofta kan understryka – att vilken form man än väljer måste den ha till uppgift att främja den enskildes engagemang i produktionslivet. Den måste ge den enskilde arbetstagaren/tjänstemannen möjlighet att känna sin delaktighet i produktionslivet. Den måste också vara utformad så, till skillnad från de olika LO-SAP-modellerna, att enskilda människor stimuleras att bli egna företagare, att etablera sig för att ta fram en affärsidé, för att förverkliga sig själva.

Det är intressant att läsa den analys av hela löntagarfondsproblematiken som Anders Leijon gjort i sin nya bok om den svenska modellen. Där analyserar han mycket klart konsekvenserna, inte bara ur ideologisk synvinkel för fackföreningsrörelsen utan också beträffande möjligheterna till nyföretagande och engagemang i produktionslivet – och det är bl. a. mot den bakgrunden han uppenbart dömer ut den starkt centralistiska modell som LO/SAP har valt.

Den bestämda förutsättningen är alltså att det löntagarfondssystem, eller vad vi nu kallar det, där den enskilde bereds möjlighet att bidra till kapitalbildningen i företagen är utformat så att också nyföretagandet stimuleras och enskilda människors engagemang i produktionslivet inte försämras. Det är den slutsats och målsättning jag saknar i statsministerns svar. Jag anser detta är den huvudsakliga inriktningen i det system som vi måste bygga upp för framtiden.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! När jag hörde Staffan Burenstam Linder här förut tänkte jag: Mycket fakta har jag hört från riksdagens talarstol, men sällan så lite.

Vi fick ett nytt exempel på hur moderata inlägg mot borgerliga bröder framför allt blir ett angrepp på socialdemokraterna – inget moderatinlägg utan minst ett angrepp på Olof Palme.

Det står inte i mänsklig makt att på de få minuter jag får lov att tala ta upp alla de förvrängningar och faktafel som Staffan Burenstam Linder gjorde sig skyldig till. Men låt mig ta ett exempel.

Staffan Burenstam Linder sade att 3 % skall avsättas till en kollektiv kapitalfond knuten till facket. Verkligheten är ju den att de 3 procenten skall gå till 26 fonder, varav en med löntagarmajoritet och de andra med annan majoritet.

Om nu detta är en stor och allvarlig fråga – och det tycker jag den är – vore ett minimikrav att en debattör som Staffan Burenstam Linder åtminstone läste rätt innantill i texterna. Det står ju klart och tydligt vad det är fråga om. Men inte ens detta enkla – att skaffa fram grundläggande fakta – har Staffan Burenstam Linder orkat med.

Och ovanpå en felaktig beskrivning av vad förslagen innebär kommer förvrängningar, hotbilder och skrämselfpropaganda.

Moderata samlingspartiet fyller 75 år i år och har därför gett ut en stor blå affisch. Där avporträtteras moderaternas ledare sedan 1904. Och rubriken är: "I frihetens tjänst".

Här sätter man alltså den moderatledare som gick emot allmän och lika rösträtt under rubriken "I frihetens tjänst". Den som höll till godo med att anvisa nödhjulsarbeten och gick emot kampen mot massarbetslöshet på 1930-talet sägs ha verkat "I frihetens tjänst". Samma sak gäller den moderatledare som var emot den allmänna sjukförsäkringen och gick emot ATP och hotade och sade: De vill tvinga av dig 20 % av din lön, ATP kommer att leda till tvång och ofrihet, osv.

Jag skulle kunna gå vidare. Men låt mig nu bara säga att några av de personer som ni här påstår har verkat i frihetens tjänst har tyvärr skulden för att Sverige blev det allra sista landet i Norden som fick den politiska demokratin.

Nu gäller det den ekonomiska demokratin. Staffan Burenstam Linder är mycket aktiv, och det är väl möjligt att han en gång i framtiden – kanske när vi fått ekonomisk demokrati – får en plakett för sin långa och trogna kamp mot ekonomisk demokrati och att de konservativa krafterna då med omedveten ironi skriver: "I frihetens tjänst".

Statsministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Får jag först säga till Nils Åsling att jag självfallet inte har någon annan mening än den han uttryckt: Visst skall vi se till att vi på olika sätt stimulerar till nyföretagande i Sverige. Det finns många inslag i den regeringspolitik, som förts under de senaste två och ett halvt åren, både av trepartiregeringen och av den nuvarande regeringen, som haft just detta syfte. Jag tror inte att det faktum att vi har en debatt om i vilka former man skall ge löntagarna delaktighet i kapitalbildningen i framtiden skall verka avskräckande på människors vilja att satsa på nyföretagande. Här tror jag, trots allt, att det viktigaste är vad vi konkret åstadkommer i den ekonomiska politiken för att skapa goda förutsättningar.

Så frågar Staffan Burenstam Linder om jag tror att det faktum att det pågår en diskussion om löntagarfonder innebär problem för den industriella utvecklingen i Sverige. På detta vill jag svara att det är givet att förslag som skulle avskaffa eller kraftigt urholka marknadsekonomi kan upplevas som

ett hot, om de bedöms ha en realistisk möjlighet att bli genomförda. I frågor som har så pass genomgripande betydelse för den svenska ekonomins utformning är det viktigt att partierna klargör sina utgångspunkter. Jag har för mitt partis och för regeringens del gjort klart att vi aldrig kommer att medverka till införande av ett system som skulle försvaga marknadsekonomi i stället för att stärka den, ett system som skulle skapa en ny väldig koncentration i nya händer i stället för att bredda ägandet och inflytandet till flera och öka mångfalden.

Däremot tycker jag att det är viktigt med en öppen diskussion om hur vi skall få fram mer riskvilligt kapital för att bygga ut näringslivet i former som innebär att flera kommer in som ägare, att man minskar maktkoncentrationen i näringslivet. I likhet med Jan Bergqvist tycker också jag att det är rimligt att man i den diskussionen försöker vara någorlunda konkret och talar om vad det är som man accepterar eller inte accepterar i de olika förslagen. Det är därvidlag inte någon hemlighet för vare sig Staffan Burenstam Linder eller någon annan vad folkpartiet för sin del har för åsikt om t. ex. de förslag som kommit från LO-sidan och från det socialdemokratiska partiet. Framför allt har vi riktat kritik mot vinstdelningssystemet. Vi menar att det förslag som lades fram av en gemensam arbetsgrupp för LO och SAP innebär samma vinstdelning som i det ursprungliga LO-förslaget, dvs. det innebär tvångsvisa aktieemissioner, vilka enligt vårt sätt att se inte kan förenas med en öppen frihandelsekonomi. Vi har vidare sagt att vi anser att förslaget, såsom det nu är utformat i arbetsgruppens rapport, trycker för litet på avkastningskravet och att man i förlängningen anar ett tillstånd där det blir fackföreningsrörelsen som får i uppgift att sköta landets näringspolitik. Det menar vi skall vara statsmakternas sak att göra.

Vi har också sagt att om ett sådant här förslag skulle genomföras kommer de stora fackliga organisationerna efter hand att bli de enda stora arbetsgivarna vid sidan om stat och kommun. Det vore onekligen ett sätt att öka maktkoncentrationen i stället för att minska den. Det senare är vårt huvudsyfte med att alls diskutera någon form av löntagar- eller medborgarfonder.

Vi har också kritiserat det här förslaget för att det inte innehåller individuella andelar. Vi tror att den individuella anknytningen är viktig för att bidra till en press på fonderna att förvalta kapitalet så att det ger högsta möjliga avkastning. Vi tror också att de individuella andelarna över huvud taget är angelägna för att man skall få löntagarnas stöd för sådana här system, hur de än kommer att utformas. Det handlar ändå om att löntagarna skall avstå från vad som annars vore löneutrymme till förmån för ett sparande i företagen.

Jag tycker att man kan ta upp en saklig diskussion av den här utredningsgruppens rapport utan att för den skull ana något slags öststatsekonomi bakom socialdemokraternas tankar.

Den andra fråga som Staffan Burenstam Linder tyckte att jag inte hade svarat på var om det verkligen var så att man genom att lägga på en avgift skulle öka företagens möjlighet att vara lönsamma. Vad det här handlar om är

att hitta former för att spara för framtiden, särskilt för att bygga ut vår industri och förse den med riskbärande kapital. Innebörden i sparande är ju att man avstår från konsumtion i dag för att skapa bättre villkor för framtiden. Hushållssparandet ligger redan på mycket hög nivå, historiskt sett. Höjda skatter, som också är en form av sparande, är inte särskilt lätt att åstadkomma. En slutsats är då att det är nödvändigt att höja företagens sparande. Det måste i stor utsträckning ske genom att löntagarna är beredda att hålla tillbaka sina löneanspråk, avstå en del löneutrymme för att i stället säkra jobb och standard under kommande år.

När diskussionen om löntagarfonder eller medborgarfonder handlat om kapitalbildning har det rört sig just om den här frågan. Kan vi under medverkan av löntagarnas organisationer finna former för att öka löntagarnas bidrag till den framtida kapitalbildningen? En ökad kapitalbildning av betydelse måste alltid innebära att de stora grupperna av inkomsttagare är beredda att hålla tillbaka sina konsumtionsanspråk ett antal år. Om det sker genom att alla anställda – även i offentlig tjänst – låter en del av löneutrymmet avsättas till kapitalbildning i näringslivet skall detta inte ses – och det är mitt svar på Staffan Burenstam Linders fråga – som en ökad belastning på näringslivet. Syftet är ju i stället att öka företagssparandet och det riskbärande kapital som krävs för att man skall kunna göra framtida satsningar, dvs. det är ett sparande som sker i syfte att konsolidera företagen och skapa bättre förutsättningar för utveckling. Det kan inte gärna ses som ett hot mot näringslivet.

Det finns, herr talman, olika utgångspunkter för den här debatten. En är att vi behöver – det är mest det vi har diskuterat nu – mera riskvilligt kapital i näringslivet. Då räcker det inte med sparande i största allmänhet. Vi måste få fram ett sparande som kommer näringslivet till del i form av eget kapital, som bidrar till att det investeras och skapas jobb.

Det här är såvitt jag förstår de flesta också eniga om. Frågan är då i vilka former som kapitalbildning skall ske i framtiden eller, rättare sagt, vad man skall införa för nya inslag i kapitalbildningen i framtiden. Vi menar – och det har jag redan utvecklat – att en stor del av den bör ske i företagen själva. Det måste finnas en rimlig avvägning mellan eget kapital i företagen och upplånat kapital. Gör det inte det, är den upplånade delen den helt dominerande och det egna kapitalet väldigt litet eller inget alls, så är det ganska naturligt att företagen inte vågar ta några risker. Men vi vet att vi behöver ett sådant risktagande, inte minst för att komma in på nya produktområden när gamla basnäringar inte längre har samma dominerande roll som tidigare. Det är också angeläget att vi ökar företagets förmåga att stå på egna ben genom egen, intern kapitalbildning för att göra dem mindre beroende av statsmakterna.

För att lösa det här problemet behöver vi inte göra om hela det ekonomiska systemet, men vi behöver fundera ett slag över sambandet mellan kapitalbildningen inom företagen och den nuvarande ägarstrukturen i det svenska näringslivet. Skälet är att en stark ägarkoncentration gör löntagarna ovilliga att acceptera höga vinstnivåer; vi vet ju att företagssparande skall tas

*Om löntagarfonder
m. m.*

ur vad som annars skulle vara disponibelt för ökad direkt konsumtion, dvs. ökade löner. Därför måste vi föra debatten i konstruktiv anda, medvetna om att vi inte kan lösa det här problemet i konfrontation med löntagarna och deras organisationer, utan bara i samverkan med dem.

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Jan Bergqvist uppfattar det tydligen som fel att i en stor debatt, där landets statsminister svarar på en interpellation, ta upp till diskussion de förslag om löntagarfonder som väckts från socialdemokratisk sida och framföra kritik mot dessa förslag – en kritik som inte är märkvärdigare än att det är mycket lätt att ägna hela inlägg åt att citera ur den insats till intern debatt som finns inom socialdemokratien och som inte minst kommer till uttryck i olika, nyligen utkomna böcker. Tvärtom, herr Bergqvist, skulle det vara utomordentligt märkvärdigt, om vi nu hade denna debatt i riksdagen utan att tala om de förslag som socialdemokratien står bakom. Jag tycker att det skulle vara precis lika märkvärdigt som det är att herr Palme inte själv är här och framför sina synpunkter i den här frågan; det säger jag utan någon ringaktning för herr Bergqvist. Detta är ju en fråga av sådan storlek att det vore rimligt, om företrädare för den socialdemokratiska partiledningen yttrade sig. Säkert finns det någon förklaring till att herr Palme inte är här, men jag vill påminna om att herr Palme i den skattedebatt som nyligen fördes här alls inte fann någon möjlighet att ursäktat att Ola Ullsten inte deltog i diskussionen, utan gjorde alla möjliga försök till spydiga kommentarer om att han kanhända redan hade avgått eller att det skulle kunna tänkas att han skulle känna sig tvungen att avgå, om han vore här.

Så till vad herr Bergqvist sade i sak. Om vi bortser från att socialdemokratien f. n. finner en alldeles speciell förtjusning i att blicka baklänges i stället för att ägna debatten åt hur man skall skapa det framtida Sverige, uppfattade jag honom så, att han mest hade en enda synpunkt. Jag sade, menade han, att här skulle man lägga löneskatter, som skulle kosta 2 000 kr. om året för en genomsnittlig heltidsarbetande löntagare, till en enda fond, som skulle domineras av facket, när det i själva verket rörde sig om inte en utan 26 fonder. De här 26 fonderna är något som tagits ur den rapport som framkom förra sommaren, och jag trodde att den socialdemokratiska partikongressen hade mer eller mindre tagit avstånd från de lösningar som fanns framlagda uti denna rapport. Men det är bra om herr Bergqvist menar att det nu är förslagen i denna rapport som den socialdemokratiska partiledningen står bakom, vilket i sin tur kan ge möjlighet till en mera handfast debatt om vad socialdemokraterna vill.

Låt mig sedan, om det nu är denna rapport som gäller och det skall bli 26 fonder i stället för en fond på detta område, påminna om vad t. ex. den socialdemokratiska idédebattören Sten Johansson sade i en artikel i Aktuellt i politiken – socialdemokraternas egen tidning: "De väldiga organisatoriska nyskapelserna är fel väg till ekonomisk demokrati och löntagarinflytande." Det är ju bra att herr Bergqvist inte tar avstånd från den synpunkten i alla fall,

att det här skulle komma att innebära en belastning på den genomsnittliga inkomsttagaren om 2 000 kr. per år som skulle erläggas till detta fondsystem.

Det är mycket bra om Sveriges löntagare får det klart för sig i stor utsträckning innan vi går till val. Det behövs nämligen klargöranden om vad man tycker i dessa stora frågor. Jag anser att det är mycket konstigt om socialdemokraterna skulle gå in i valrörelsen med två enorma frågor där de inte är i stånd att ge besked till svenska folket om vad de tycker och hur de verkligen vill ha det. Den ena är löntagarfondsfrågan och den andra är energifrågan. Det är helt orimligt att man skall uppträda på det viset.

Sedan kort om herr Åslings kommentar! Mitt inlägg var inte så klargörande, sade han. Jag påpekade att vi från moderata samlingspartiet har lagt fram förslag om hur vi tänker oss dessa system – system som vi dessutom står för, till skillnad från vad tydligen socialdemokraterna gör för sin egen del. Vi står för våra förslag, och de innebär ett spritt enskilt ägande. De innebär att det skall göras energiska försök att verkligen få till stånd ett spritt enskilt ägande – inte minst med statsmakternas ansträngningar när det gäller att på skattesidan möjliggöra lättnader för företag att med egna system bredda ägandet.

Det innebär att vi vill slå vakt om mindre och medelstora företag, herr Åsling, som vi finner vara en alldeles utmärkt form för ett spritt enskilt ägande och en drivkraft i ekonomin. Det innebär att vi vill inom valfrihetens ram ha ett mycket spritt enskilt ägande på boendeområdet – man skall äga sin bostad, om man själv vill. Jag blev därför förvånad när herr Åsling i en passage sade att han tog avstånd från vad jag hade att framföra.

Herr talman! Sedan fick jag några svar från herr Ullsten. Låt mig säga att jag inte förstår logiken i detta att det skulle bli ett bättre system om man ökade skatterna. Det är ju detta herr Ullstens förslag egentligen går ut på – ökad bolagsskatt och ökade löneskatter. Herr Ullsten menar att detta skulle innebära att löntagarna skulle uppträda på det viset, att om löneskatten först stiger med 3 procentenheter, så skulle man sänka sina egna löneanspråk inte bara med 3 % utan dessutom med ytterligare ett antal procent för att bereda utrymme för ökad lönsamhet. Jag tror inte på de förslagen, herr Ullsten.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Man kan inte undgå att filosofera över vad som är Staffan Burenstam Linders roll i det politiska spel som nu försiggår inför våra ögon, för det han direkt säger har egentligen ingenting med verkligheten att skaffa. Det är ju en romantisk dröm från borgerlighetens tidiga 1800-tal i en rad hänsceden.

Staffan Burenstam Linder gör sig till tolk för uppfattningen att man skall ha ett mera spritt ägande – en romantiserad bild av det borgerliga samhället där var och en äger sin villa och sin egen lilla skärgårdsö. Han har inte upptäckt att sedan 75 år verkar kapitalismen och dess utvecklingslagar i den rakt motsatta riktningen. Ägandet blir allt mindre spritt, de små och medelstora företagen stampas hänsynslöst ut. Den privata maktkoncentrationen i näringslivet når sina höjdpunkter, och den är också mycket riktigt större i Sverige än i andra

kapitalistiska länder som t. ex. USA och England. I detta avseende är alltså hans bild helt skild från verkligheten.

Sedan kallar han varje form av institutionell kapitalbildning för socialism – och använder detta begrepp i en raffinerad skräckpropaganda. Då har han heller inte upptäckt att den moderna kapitalismen i mycket hög grad bygger på institutionell kapitalbildning och att de former för statlig, samhällelig, institutionell kapitalbildning som finns här i landet – exempelvis AP-fonderna – på intet sätt har betytt att kapitalismen eller Wallenbergs ställning har försvagats. Tvärtom – parallellt med denna utveckling har Wallenbergs ställning förstärkts. Centraliseringen och koncentrationen i det privata näringslivet har ökat.

Dessutom bortser Staffan Burenstam Linder från att de stora kapitalägarna här i landet inte alls har någonting emot sådan här institutionell kapitalbildning. De kommer heller inte att ha någonting emot löntagarfonder, om dessa får en för dem fördelaktig organisation.

Men vad de däremot kan vinna på att skicka upp Staffan Burenstam Linder är att de får en reaktionär frontförändring i politiken. Moderaterna kan genom sin hänsynslösa profilpolitik – genom att t. o. m. framställa den arme Ola Ullsten som en kryptokommunistisk agent – vinna röster från socialistträdda småborgare och därmed stärka högerkrafterna i svensk politik. De kan också därigenom indirekt ge den löntagarfonds-konstruktion, som antagligen på ett eller annat sätt kommer till stånd här i landet, en för storkapitalet så gynnsam och så litet farofylld utformning som möjligt. Detta är alltså moderaternas roll, och den har ingenting att göra med hur löntagarna och den politiska och fackliga arbetarrörelsen i Sverige har att se på de här frågorna.

För oss i arbetarrörelsen är ju helt andra frågor viktiga. Det gäller just att se till att löntagarfonderna kan bli ett redskap för en verklig maktförskjutning i samhället. Då måste man väcka de frågor som har att göra med fördelningen i samhället och med löntagarfondernas finansiering. Då måste man diskutera om det är riktigt att låta löntagarfonderna i framtiden finansieras på det sättet att de i huvudsak skall tas från de arbetandes löner eller om de i huvudsak skall tas från kapitalägarna. Det är en mycket viktig fråga, som både socialdemokraterna och fackföreningsrörelsen måste klara ut.

Vidare är det viktigt att ta upp frågan hur starkt det verkliga arbetarinflytandet skall vara i ett fondsystem. Då kan man naturligtvis ha kritiska synpunkter på t. ex. det riktiga i att beslutsrätten över de 26 kommunala fonderna, som föreslås i det socialdemokratiska diskussionsförslaget, skall ligga hos landstingen, som ju i regel har borgerliga majoriteter. Det är en detalj som vi från vpk är kritiska mot. Vi tycker att det skall vara mera av direkt arbetarinflytande – inte den här typen av konstruktion.

Vi menar också att en verkligt avgörande fråga är huruvida löntagarfonder kommer att inom de privata företagen så att säga ligga ihop med det andra kapital som administreras inom den privatkapitalistiska företagsadministrationens ram, eller om de skall vara utbrutna ur den och ha en självständig position. I det första fallet kan ju fonderna inte väntas få någon verklig maktpolitisk betydelse med mindre än att de blir i majoritet inom aktieägar-

kåren – och det är mycket obestämt om och när de skall bli det.

I det andra fallet däremot – om man väljer en självständig administrationsform – kan de ju redan i ett tidigt skede av sin uppbyggnad kanske bli ett viktigt och positivt redskap i en självständig industri- och strukturpolitik, styrd av de arbetandes valda representanter, såsom jag tror att konsekventa företrädare för en socialistisk och radikal ideologi här i landet skulle vilja ha det. Här ligger de viktiga och avgörande frågorna, och det är en diskussion som i första hand hör hemma inom Sveriges arbetarrörelse. Där bör man klara ut dessa delvis ännu oklara och svåra frågor.

Det vi från vpk i denna debatt vill utfärda är ett memento, en varning, till LO och socialdemokraterna. Akta er för att i detta läge kompromissa ihop er med folkpartiet! De fonder som kan komma av en sådan eventuell kompromiss leder icke till någon maktförskjutning till de arbetandes förmån utan till en förstärkt kapitalism.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Staffan Burenstam Linder är avslöjad – han har inte läst förslaget, han vet inte vad det står i rapporten. Och det är egentligen ganska fruktansvärt. Man går här ut i väldiga kampanjer och talar om att det är hot och ofrihet som väntar människorna, om socialdemokraterna och fackföreningsrörelsen får igenom sina krav på ekonomisk demokrati. Men de som kommer med denna skrämselfpropaganda har alltså i själva verket inte tagit reda på vad förslaget innebär.

Jag skall citera för Staffan Burenstam Linder, så att han – om han inte visste det förut – blir på det klara med hur han handskas med fakta. I rapporten står:

”Vårt förslag är att minst två rikstäckande utvecklingsfonder samt regionala fonder – en i varje län – byggs upp genom en särskild kapitalbildningsavgift. Avgiften bör utgå på alla slag av förvärvsinkomster (löner och företagarkomster). Under en första femårsperiod bör avgiften ökas med 0,75 procent om året för att fjärde och femte året uppgå till 3 procent.”

Staffan Burenstam Linder refererar detta i sin interpellation, eller rättare sagt låtsar att han refererar gruppens rapport. Han säger: ”För att, som det heter, vidga kapitalbildningen i samhället skulle löneskatterna ökas med förslagsvis tre procentenheter och dessa pengar sättas in i en fackföreningsdominerad, kollektiv fond.” Jag tycker att det är upprörande att gå ut med så stora ord utan att ens ha tagit reda på de mest elementära fakta.

Staffan Burenstam Linder gladdede sig åt att jag inte hade kommenterat en del av hans andra felaktigheter i interpellationen. Han utgick från att jag då inte hade något att invända mot hans påstående att man skulle ta 2 000 kr. om året från en löntagare och sätta in i en fond. I själva verket sade jag i mitt inlägg att det på grund av tidsbegränsningen inte står i mänsklig makt att gå in och korrigera alla de felaktigheter och förvrängningar som finns i interpellationen. Men det är bra att jag nu fick tillfälle att kommentera denna. Staffan Burenstam Linders påstående är lika osakligt som moderaternas

påståenden i ATP-kampanjen. Då sade moderaterna att vi ville tvinga ifrån människorna 20 % av lönen och hotade med tvång och ofrihet. Det intressanta är att dessa kapitalbildningsfonder enligt arbetsgruppens rapport skall finansieras på exakt samma sätt som ATP. Och nu kommer nya skrämselfkampanjer från moderaterna.

Staffan Burenstam Linder får mer än gärna ta upp och debattera socialdemokratiska förslag. Men jag konstaterade i mitt första inlägg att det finns ett mönster som består i att moderaterna även när de debatterar med de borgerliga framför allt använder debatten till att gå till angrepp mot socialdemokraterna. Staffan Burenstam Linder nämnde själv skattedebatten, och där hade vi ett typexempel. Gösta Bohman begärde replik mot Ingemar Mundebo, men ägnade i stort sett hela tiden åt ett angrepp mot Olof Palme.

Staffan Burenstam Linder sade att socialdemokraterna gärna blickar tillbaka. Men vad var det jag gjorde? Jo, jag åberopade en affisch som dagens moderater har givit ut med anledning av att partiet fyller 75 år. Den affischen pryds av de gamla moderatledarnas nunor, och högst upp finns en stor rubrik där det står "I frihetens tjänst". Jag noterar att dagens moderater inte tycker det är så allvarligt med det motstånd som de första moderatledarna gjorde mot den allmänna och lika rösträtten. Tvärtom säger man att dessa människor var i frihetens tjänst. Det tycker jag är djupt komprometterande för dagens moderater.

INGEMUND BENGTTSSON (s):

Herr talman! Herr Burenstam Linder undrade varför inte Olof Palme var i kammaren och deltog i denna, som han sade, stora debatt. Debatten ansågs stor därför att han och statsministern förde den. Om frågan är så viktig, hade det väl varit lämpligt att Gösta Bohman hade skött debatten för moderaterna. Jag intar ungefär samma ställning i socialdemokraternas riksdagsgrupp som Staffan Burenstam Linder gör i den moderata, och jag hoppas att han håller till godo med att jag gör ett litet inpass.

Staffan Burenstam Linder hävdade att investeringsviljan skulle ha påverkats negativt av den omständigheten att vi har diskuterat förslag till löntagarfonder. Om nu detta är sant – vilket jag bestämt förnekar – beror det säkerligen på den skräckbild som SAF och moderaterna har tecknat. Jag har nu både läst SAF:s beskrivning av löntagarfonderna och lyssnat på den bild som Staffan Burenstam Linder gav av dem. Först högern och sedan moderaterna har i 44 år ständigt sagt att socialdemokraterna är ett hot mot friheten och att företagen inte skulle våga investera. Men under alla dessa år trodde inte företagen så mycket på detta utan investerade. Det var först sedan Staffan Burenstam Linder kommit med i en regering som investeringsviljan avtog och investeringarna minskade betydligt. Vi kommer därför i vårt parti även framgent att diskutera olika förslag, och vi kommer aldrig att skicka dem på remiss till moderata samlingspartiet.

Vad är det då vi vill med detta förslag, som inte är i detalj utformat? Det är klart att detta förslag utgör en del i den ekonomiska demokratin, och det

begreppet kan uttryckas mycket enkelt: Vi måste tillsammans ta ansvaret för sparandet och investeringarna. Men det vi vill åstadkomma är en rättvisare fördelning av kapitalet och av det inflytande som kapitalet ger, framför allt en större trygghet när det gäller arbete och inkomster.

Som Jan Bergqvist här har påpekat finns det likheter med ATP. Vi lade ju grunden till ett organiserat, kollektivt sparande i AP-fonderna. Det var ett sätt att åstadkomma ett större och mer planmässigt sparande. Jag minns så väl hur man skriade om vilka förskräckligheter som skulle åstadkommas genom det förslaget. Men det var ju tack vare det kollektiva sparandet som vi fick möjligheter att bygga bostäder och samhällsservice i en omfattning som aldrig tidigare. Nu räcker emellertid inte det sparandet längre.

1970-talets internationella kriser har lärt oss väldigt mycket och ändrat förutsättningarna för den ekonomiska verksamheten. Skall vi i ett litet land som vårt kunna klara sysselsättningen och välfärden krävs det mycket mer av planmässighet. Sparandet och investeringarna har en nyckelroll i sammanhanget.

Tanken på att löntagarna själva skulle sätta av pengar – pengar som kunde användas för gemensamma uppgifter – och då också få inflytande har diskuterats i ett 20-tal år i svensk fackföreningsrörelse. Det fastställdes vid LO:s kongress 1971 att man måste ta itu med frågan för att få fram underlag för ett beslut. Det fanns flera motiv för det beslutet. Ett av dem var att få till stånd de nödvändiga utbyggnaderna av vårt näringsliv på 1970-talet för att klara sysselsättningen på 1980-talet. Till det kom också att man ville bryta den maktkoncentration inom näringslivet som fanns. Också den solidariska lönepolitiken var ett motiv för beslutet. Det var orättvist att förmögenheterna ökade för ett fåtal. Mer välbetalda arbetare visade återhållsamhet för att minska klyftorna till de lågavlönade. Därför var det nödvändigt att arbetare och tjänstemän fick del av företagets vinster. Löntagarfonderna spelar alltså en roll även i detta sammanhang.

Vid vår kongress fastställde vi – och det är det som vi nu talar om för människorna – de fyra huvuduppgifterna för löntagarfonderna: att stödja den solidariska lönepolitiken, att bryta den privata maktkoncentrationen, att genom medägande stärka löntagarnas inflytande och att bidra till kollektivt sparande och kapitalbildning för produktiva investeringar.

Den som läser detta och seriöst begrundar det som vi har sagt kan aldrig bli offer för den vrångbild som Staffan Burenstam Linder tecknar. Vad han vill åstadkomma är ju: inga löneökningar, inga löntagarfonder. Han vill se till att företagen blir så lönsamma att de kan finansiera sina investeringar själva. Det är det sätt på vilket han vill arbeta. Men det leder till att man flyttar över resurser från löntagarna till kapitalägarna.

Även om vi inte har ett detaljerat förslag fruktar vi inte alls att möta valmännen vid årets val med det förslag till löntagarfonder som vi har.

NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Jag är tacksam för att statsministern kompletterade sitt svar till Staffan Burenstam Linder med en försäkran om att han för sin del är

Måndagen den
21 maj 1979

---

*Om löntagarfonder
m. m.*

medveten om angelägenheten av att främja nyföretagande. Jag tycker att svaret skulle ha varit klart mycket bättre om han hade slagit fast detta från början, att vilken form av fondsystem man än väljer får det inte minska nyföretagandet. Möjligheten, incitamentet för den enskilda människan att ta initiativ, bli sin egen, förverkliga en affärsidé etc. är av grundläggande betydelse för näringslivets utveckling.

Jag tycker inte att Ingemund Bengtsson eller Jan Bergqvist på något sätt har kunnat sudda ut intrycket av att den hittills förda debatten från LO/SAP har varit förvirrande när det gäller målen. Det är ofrånkomligt att den debatten har påverkat miljön ute i företagen. Den som träffar företagare och företagsrepresentanter kan inte undgå att notera att det finns en tveksamhet med vad som gäller beträffande den långsiktiga målsättningen för socialdemokrater och fackföreningsrörelse i det här avseendet. Det må vara att man har övergett det ursprungliga Meidnerska förslaget och att man har restaurerat det förslaget med 26 fonder, däribland två centrala fonder. Det har ändå inte kunnat sudda ut den tveksamhet man möter ute på arbetsplatserna om vad LO och SAP egentligen vill i den här frågan. Jag har med intresse lyssnat till Ingemund Bengtssons och Jan Bergqvists försäkran här, men det finns nog anledning att man från socialdemokratins sida går ut i landet och klarlägger var man egentligen står. Man kan inte skylla den misstänksamhet som finns på kampanjer i ett eller annat avseende. De kampanjerna får stå för vad de är. Misstänksamheten måste ju ändå grunda sig på den omständigheten att socialdemokratin helt enkelt har schabblat i den här frågan – varit oklar och diffus. En rad debattinlägg från socialdemokratiska ekonomer och andra vittnar om att man också känner detta påtagligt i rörelsen. Självprovning är alltså att rekommendera.

Jag tror för min del inte att socialdemokratins modell på något sätt tillgodoser de krav man har rätt att ställa på ett system för enskilda människors medverkan i kapitalbildningen i näringslivet.

Staffan Burenstam Linder var, föreföll det mig, något indignerad över mitt inlägg. Jag hade anledning att betona att om man är övertygad om nödvändigheten av enskilda människors engagemang – känslomässigt såväl som för kapitalbildningen i näringslivet – bör man hitta vägar att formalisera det enskilda engagemanget. Man bör pröva formerna för hur den enskilde arbetstagaren skall medverka i kapitalbildningen. Enligt min uppfattning räcker det alltså inte med allmänt tal om att man kan utnyttja det aktiesparande som finns, att man vill ha ett spritt ägande etc. Jag tror att man nu nalkas en tid då man blir tvungen att formalisera detta engagemang. Men då är det angeläget – det var ju f. ö. också statsministern inne på – att man betonar att det principiellt skall vara individuella andelar, att det skall vara sparmöjligheter med stor flexibilitet, att det enligt den modell som vi har föreslagit skall ge ett mot insatsen svarande inflytande för arbetstagarrepresentanterna. Samtidigt skall ett dylikt system naturligtvis också vara så utformat att det inte minskar möjligheterna att starta nya företag. Företagaren måste kunna känna uppskattning för den insats han gör.

Till sist är detta ändå en fråga som berör stabiliseringspolitiken och en

logisk följd av den nuvarande lönepolitiken. Därför kan man inte bortse från att frågan är och under överskådlig tid kommer att vara i hög grad aktuell för relationerna mellan arbetstigare och företagare och även för hur man från samhällets synpunkt klarar en stabil ekonomisk utveckling.

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! I mitt förra inlägg hann jag inte med att framföra några synpunkter på det som Ola Ullsten sade i sitt kompletterande svar till mig.

Vi är överens om att man behöver öka sparandet i samhället. Vi är överens om att man behöver öka det riskvilliga sparandet. Vi är överens om att man behöver långsiktigt hålla en sådan lönsamhet att det finns en drivkraft i ekonomin. Vi är också överens om att man inte skall ha ett koncentrerat ägande, utan vi arbetar tvärtom energiskt på att få ett spritt ägande. Så långt är det bra!

Vi har för vår del klart anvisat på vilka vägar vi anser att detta skall kunna åstadkommas. Inte minst viktigt i det sammanhanget är att genom skattepolitiken göra det lättare för företag att inom ramen för frivilliga system åstadkomma ett vidgat meddeläggande. Det är inte så – som man kanske fick en känsla av när herr Åsling talade – att moderaterna bara slår sig till ro med det nuvarande. Vi är tvärtom kritiska mot att man under en lång följd av år med socialdemokraterna i regeringsställning varit så litet intresserad av att verkligen åstadkomma ett spritt *enskilt* ägande.

Jag anser alltså att vi har talat om hur vi vill gå till väga. Sedan står det var och en fritt att kritisera våra förslag, men man kan inte säga att vi inte konkret visat vad vi vill på den här punkten.

Däremot är det fortfarande mycket svårt för mig att förstå vad folkpartiet egentligen vill. Jag har förstått att man har goda motiv. Jag underkänner aldrig mina debattmotståndares motiv – jag tror att vi allesammans har goda sådana. Men det räcker faktiskt inte att bara säga att man vill så och så, utan man måste rimligen också tala om hur man skall ta sig till målet. Och då kvarstår det faktiskt några frågor för statsministern att kommentera:

Skall man göra som budgetminister Mundebo skriver i kompletteringspropositionen, nämligen införa s. k. rätt utformade löntagarfonder redan under nästa valperiod? Det står i kompletteringspropositionen, och det behövs ett besked från statsministern på den punkten.

Vad menas vidare med den här besvärjelseformen "rätt utformade löntagarfonder"? Där kvarstår fortfarande frågetecken, Ola Ullsten. Anser folkpartiet att det, om man lägger en sådan här höjning av löneskatten ovanpå alla andra skattehöjningsförslag som här snurrar runt, skulle leda till förbättrad lönsamhet, ökad konkurrenskraft och större investeringar? Anser Ola Ullsten att det är ett sätt att öka lönsamheten att man lägger en särskild skatt på lönsamma företag? Om man inför en löneskatt på 3 %, vilket kostar varje löntagare 2 000 kr. om året i avgifter till de fonder man vill bygga upp, så måste löntagarna avstå från just dessa 3 % eller 2 000 kr. i löneförhandlingarna. Tror verkligen Ola Ullsten på att det fungerar så? Alla erfarenheter

Om löntagarfonder
m. m.

Måndagen den
21 maj 1979

*Om löntagarfonder
m. m.*

pekar på att så inte är fallet. Dessutom innebär detta resonemang att löntagarna inte bara skulle avstå från att kräva dessa 2 000 kr. utan dessutom avstå från ytterligare löneökningsskrav för att hålla nere kostnadsnivåerna och på så sätt främja konkurrenskraften i landet. Jag tror inte på det. Det är inte på det sättet, som jag tror att Ingemund Bengtsson menade, att moderaterna inte tycker om löneökningar. Vi är faktiskt vid det här laget det enda partiet i riksdagen som med all kraft säger ifrån att det, för att det skall vara möjligt att få fackliga förhandlingar att fungera, måste finnas något kvar att förhandla om. Man kan inte bara öka skatt efter skatt, eftersom man på det sättet inskränker det reella utrymmet, så att det blir svårigheter att klara de löneförhandlingar som förestår. Vi vill att det skall finnas utrymme för löneökningar och att inte det offentliga skall lägga beslag på hela detta utrymme.

Till Ingemund Bengtsson vill jag säga ytterligare följande. Ni blir på socialdemokratiskt håll mycket upphetsade när jag framför kritik mot det socialdemokratiska förslaget. Men ni måste ändå vara medvetna om att det är möjligt att bedriva en lång debatt här och i andra sammanhang, där man framför kritiska synpunkter på löntagarfondsfrågan utan att göra annat än att läsa upp vad framträdande socialdemokratiska idédebattörer själva gör gällande. En sak som dessa idédebattörer gör gällande – och nu vänder jag mig även till herr Ullsten – är att om man håller löntagarfondshotet levande så kommer detta att inverka negativt på lusten att göra satsningar för att utveckla näringslivet, eftersom löntagarfonder gör att företagarrisken ökar. Det säger Jan Lindhagen alldeles klart i sin analys av löntagarfondsfrågan. Det är nu en synpunkt att verkligen komma ihåg. Detta innebär nämligen att sysselsättningsutvecklingen blir sämre än vad den annars skulle vara. Då tycker jag åtminstone att Landsorganisationen – om man där nu verkligen är så skicklig på att driva företag – skulle sätta i gång och på det sättet bidra till sysselsättningen.

Statsministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag har en aning svårt att förstå vad som egentligen ligger i förlängningen av Staffan Burenstam Linders kritik mot att det här förs en debatt. Är tanken att vi med något medel skall försöka stoppa debatten för att inte skrämma företagen? Och vilka metoder skall vi i så fall använda? Jag tycker ändå att det är rimligt att vi faktiskt för den här debatten, som avser en av de mer centrala frågor som vi har att ta itu med när det gäller den framtida utvecklingen av det svenska näringslivet.

Vad vi här har som utgångspunkt är två saker, nämligen *för det första* att näringslivet har behov av mer riskvilligt kapital och att det bör skapas genom internt sparande i företagen, *för det andra* att detta ter sig svårt att åstadkomma med den struktur på ägandet som vi har i Sverige i dag med en mycket stark koncentration till ett fåtal enskilda storplacerare. Detta är ingenting som man har monopol på att hävda från socialistiskt håll, utan detta är synpunkter och fakta som man även inom näringslivet tar på allvar. Jag skall citera vad som sades i den s. k. Waldenströmrapporten, som framlades

för en tid sedan: "Den sneda ägarfördelningen av näringslivets aktier betraktar vi som ett från allmänpolitisk och även från näringslivets egen synpunkt allvarligt problem. Den har till konsekvens att de förmögenhets-effekter som uppstår vid en förbättring av företagens lönsamhet – vare sig denna är ett resultat av konjunkturväxlingar eller av ekonomiskpolitiska åtgärder – lätt kommer att framstå som oacceptabel från fördelningssynpunkt. --- Enligt gruppens mening bör detta motiv för vinst- och kapitaldelning och dess nära samband med aktieägandets fördelning tillmätas stor betydelse."

Detta säger alltså näringslivets egna utredare. De har helt klart för sig båda dessa premisser – dels att man behöver mera riskvilligt kapital för att näringslivet skall utvecklas, dels att det är svårt att åstadkomma detta genom internt företagssparande utan att man gör löntagarna på något sätt delaktiga i kapitalbildningen.

Sedan kommer då nästa fråga: Hur skall man utforma sådana system? Det är klart att man där kommer fram till olika slutsatser beroende på vilken politisk utgångspunkt man har. Det är helt naturligt att Jörn Svensson med sina utgångspunkter föredrar ett system som man med Staffan Burenstam Linders formulering kan kalla fonsocialistiskt. Det finns också en avgörande skillnad mellan socialdemokraternas sätt att se på den här frågan och det sätt på vilket vi som liberaler ser på den. Inom socialdemokratin har man naturligtvis i och för sig ingenting emot en ökad koncentration av den ekonomiska makten, under förutsättning att det inte är en enskild maktkoncentration som åstadkoms. Vi däremot är som liberaler lika skrämda inför tanken på enskild maktkoncentration som inför tanken på statlig maktkoncentration eller någon form av maktkoncentration.

Våra olika synsätt präglar naturligtvis våra försök att lösa dessa frågor.

Vad som nu t. v. pågår är ju inte en debatt kring färdiga förslag, i vilka partierna talat om hur de anser att det här bör gå till, utan vad som pågår är en debatt om de principiella utgångspunkterna. Vi har för vår del givetvis aldrig tänkt oss att – något som Staffan Burenstam Linder upprepat flera gånger – införa ett löntagarfondssystem under nästa mandatperiod. Var i all sin dar har Staffan Burenstam Linder fått det ifrån? Vi har slagit fast vilka principer som bör gälla för medborgarnas delaktighet i kapitalbildningen, och sedan har vi krävt och även fått till stånd en utredning som nu diskuterar hur det skall gå till.

Staffan Burenstam Linder tar också upp frågan om hur det kan komma sig att man genom att öka löneskatten med 3 % kan åstadkomma lönsammare företag. Men det är ju inte det som det handlar om. För det första har vi aldrig talat om några 3 %. För det andra har vi inte ens bundit oss för att ha ett system som bygger på lönebaserade avgifter. Men vi har diskuterat möjligheten att låta löntagarna vara med i kapitalbildningen, genom att man utnyttjar en del av det som annars står till förfogande för löner. Och om man åstadkommer ett sådant system, hur det än konstrueras rent tekniskt, så är det klart att det innebär att löntagarna avstår från en del av det utrymme som står till förfogande för högre löner och i stället t. ex. betalar något slags avgifter

genom vilka de blir delaktiga i kapitalbildningen. Självfallet skall ett sådant system växa i takt med det utrymme som finns i den svenska ekonomin. Utgångspunkten är också att dessa avsättningar skall avräknas i löneförhandlingarna och inte innebära en nettobelastning på företagen.

Jag tycker alltså att denna debatt är viktig. Det är bra att partierna klargör vilka principiella utgångspunkter de har, men det är rimligt att säga att frågan om hur detta tekniskt skall lösas kan få anstå.

Jag har nu och även tidigare klart deklarerat att vi från liberalt håll inte kan acceptera vare sig LO-förslaget eller det gemensamma LO/SAP-förslaget utan att vi har helt andra utgångspunkter. Men jag måste säga att jag tror minst lika litet på den status quo-linje som Staffan Burenstam Linder gör sig till tolk för och som innebär att man utgår från att allt skall förbli vid det gamla. Det kommer inte att bli så. Och då borde även Staffan Burenstam Linder göra sällskap med oss som vill vara med och påverka utformningen av ett sådant här system. Jag tror att det är en mycket mera konstruktiv insats än att gå ut och skrämma folk i största allmänhet med att det är någon sorts socialism som hotar när man förordar att löntagarna skall få vara med i kapitalbildningen.

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Debatten skall självfallet inte stoppas. Tvärtom. Jag tycker att det är bra att det debatteras – det är jag själv som har framställt en interpellation. Däremot skall man naturligtvis vara medveten om, som t. ex. den socialdemokratiska ideologen Jan Lindhagen påpekar, att om man under en längre följd av år har ett sådant hot, som de socialdemokratiska förslagen utgör, hängande över näringslivet, så minskar man drivkraften i det systemet. Eftersom det är en fri debatt, även för mig, måste man kunna framföra detta. Och jag är som sagt inte ensam om att tycka så.

Sedan blev jag mycket förvånad över vad herr Ullsten slutade med att säga, nämligen att det vi förfäktar är status quo. Har det möjligen framgått av debatten här i dag att jag gör det? Jag har i vartenda inlägg talat för att det behövs energiska åtgärder för att åstadkomma ett spritt enskilt ägande. Och jag har speciellt frågat herr Ullsten om han är intresserad av att bidra till det genom ytterligare ändringar i skattelagstiftningen, som gör det möjligt för företagen att utbreda meddelägandet inom företagsamheten – ett förslag som man skulle kunna tro möjligen kunde passa in under rubriken "liberalt". Men jag har inte fått någon vidare reaktion, annat än en ganska kylig sådan, från herr Ullsten. Jag förstår inte att det kan vara möjligt, ens för en debattglad person, att göra gällande att jag slåss för status quo när jag ställer sådana här frågor. Tvärtom anser jag att vi ofrånkomligen måste försöka få ett spritt enskilt ägande inom ramen för frivillighet. Det är vår idé, och den har vi nog förfäktat mera energiskt än något av de andra partierna under en lång följd av år.

Nu upprepar Ola Ullsten att man – eftersom det behövs mera riskvilligt kapital, mera investeringspengar – skall genomföra vissa skattehöjningar. Det var visserligen inte fråga om några 3 % som folkpartiet bundit sig för när

det gällde en höjning av löneskatterna – jag håller gärna med om att ni inte har gjort det – men såvitt jag förstår har ni dock bundit er för att genomföra skattehöjningar. Det bekräftar Ola Ullstens inlägg här. Och höjningarna skall då baseras endera på lönesummor eller på någon annan s. k. bred bas. Såvitt jag begriper har ni också tänkt er att man skall öka lönsamheten – och det vill ju herr Ullsten göra – genom att införa en alldeles speciell bolagsskatt för lönsamma företag. Det är detta som jag har så svårt att se kan gå ihop.

Jag upprepar att det är lätt att som statsministern nu gjorde stå i en talarstol och göra gällande att det är självklart att man i löneförhandlingarna skall avräkna den här höjningen av löneskatterna, men som jag ser det är det inte lika självklart att ute i verkligheten göra detta gällande. I verkligheten är det nog utomordentligt svårt för de fackliga företrädarna att sätta sig ner och avräkna alla olika pålagor som politikerna hittat på. De fackliga företrädarna måste ju i sin tur kunna redovisa någonting bakåt i leden och visa att de gjort något, och då kan de inte bara förkunna att vad de gjort är att de har avräknat alla olika skattehöjningar som politikerna hittat på.

Trots allt tal om avräkningar efter de här Hagarundorna har man fått de mest enorma kostnadsstegringar, som åstadkommit stor skada och som medfört – jag påminner herr Ullsten om att detta framgår också av statsministerns eget interpellationssvar – att näringslivet har starkt urholkats och att företagets möjligheter att fullgöra sina uppgifter på sysselsättningsområdet har försvårats.

Herr Ullsten understryker också att man med de åtgärder som trepartireringen vidtog lyckades vrida utvecklingen i rätt riktning. Men det åstadkom man faktiskt inte genom några ytterligare skattehöjningar, utan det var då – om vi nu håller oss till löneskatter – fråga om en omfattande sänkning.

Jag är glad över att statsministern säger att folkpartiet för sin del inte tänker driva den linjen under nästa valperiod att man skall införa s. k. rätt utformade löntagarfonder. Anledningen till att det var bra att statsministern sade det är att Ingemar Mundebo talar om rätt utformade löntagarfonder i kompletteringspropositionen. Det framgår klart av det resonemang som Ingemar Mundebo för där om hur man skall lösa de ekonomiskt-politiska frågorna under den period som omfattas av långtidsutredningen. Nu har vi alltså statsministerns ord på att det bara är löst prat som Ingemar Mundebo för fram i det avsedda i kompletteringspropositionen, och det är bra att vi fått reda på det.

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
21 maj 1979

*Om ansvaret för
bevakning av
atomkraftverken,
m. m.*

§ 4 Om ansvaret för bevakning av atomkraftverken, m. m.

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Bertil Fiskesjö*s (c) den 25 april anmälda interpellation, 1978/79:180, och anförde:

Herr talman! Bertil Fiskesjö har frågat mig

1. vilken myndighet som har ansvaret för bestämmelserna om bevakning av atomkraftverken,
2. vilka bestämmelser som har utfärdats och vad innehållet är i dessa,
3. om specialstyrkor planeras inom polis- eller militärmakt för skyddet av atomkraftverken,
4. om innehållet i skyddsbestämmelserna, utrustningens sammansättning och bevakningens organisation kommer att vara öppet för offentlig insyn samt
5. om jag anser att behovet av speciella bestämmelser och behovet av speciell utrustning för att atomkraftverken skall kunna bevakas och skyddas är i god överensstämmelse med vad som är önskvärt i ett öppet, demokratiskt samhälle.

Jag besvarar frågorna i den ordning som de har framställts.

1. Frågor om fysiskt skydd för kärnkraftsanläggningar och andra anläggningar som avses i 2 § atomenergilagen (1965:306) bedöms av statens kärnkraftinspektion i samband med tillståndsprövningen.

2. Vid tillståndsprövningen föreskriver inspektionen som villkor för tillstånd att anläggningarna förses med tillfredsställande skydd mot avsiktlig skadegörelse, sabotage, stöld och terroristhandlingar. Skyddsåtgärderna kan avse t. ex. dels anläggningarnas konstruktion och utförande, dels personell bevakning och annat tillträdesskydd.

Den omedelbara bevakningen ombesörjs normalt av bevakningsföretag som anlitas av den som driver anläggningen.

I enlighet med sitt generella ansvar för allmän ordning och säkerhet samt för skydd och hjälp åt allmänheten har emellertid även polisen ett ansvar för anläggningarnas skydd.

Genom en ändring år 1978 av lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. (skyddslagen) har kärnkraftsanläggning liksom annan anläggning som avses i 2 § atomenergilagen jämställts med civilt totalförsvarsobjekt. Lagändringen innebär bl. a. att länsstyrelsen kan utfärda förbud för obehöriga att beträda en sådan anläggning. Vidare blir vissa allmänna bestämmelser i bevakningskungörelsen (1940:383) tillämpliga. Bestämmelserna innebär bl. a. att bevakningspersonalen har befogenhet att i den omfattning som krävs för att fullgöra bevakningsuppgiften kroppsvisitera personer som där söker vinna tillträde eller som uppehåller sig där samt undersöka föremål som dessa personer för med sig. Under vissa förutsättningar får bevakningspersonalen också på platsen eller i dess närhet tillfälligt omhändertaga personer och föremål som de för med sig. Dessa befogenheter kan utövas av polisman och annan som åtnjuter polisens skydd och befogenheter, dvs. ordningsvakt.

För polisens del tillkommer de allmänna reglerna i polisinstruktionen om

---

*Om ansvaret för
bevakning av
atomkraftverken,
m. m.*

polisens skyldigheter och befogenheter.

3. Som har framgått av det föregående har polisen, vid sidan av de omedelbara bevakningsuppgifterna, ett ansvar för anläggningarnas skydd.

Kärnkraftverk finns i Tierps, Oskarshamns, Varbergs och Lunds polisdistrikt. De tre förstnämnda distrikten är förhållandevis små med begränsade personalresurser. Bl. a. av den orsaken har rikspolisstyrelsen under 1977 igångsatt ett utredningsarbete, som syftar till att kartlägga behovet av eventuell polisförstärkning och extra materiel till de berörda polisdistrikten. Arbetet pågår f. n. inom rikspolisstyrelsen och har ännu inte redovisats. Om det skulle visa sig att organisationsändringar av någon betydelse behövs, förutsätter jag att frågan härom underställs regeringen.

Jag vill tillägga att militär bevakning av civila totalförsvarsobjekt enligt nuvarande planering inte kan komma i fråga annat än under krigs- eller beredskapsförhållanden.

4. Det är givet att möjligheter till sekretess måste finnas på detta område. Kärnkraftinspektionens föreskrifter i det enskilda tillståndsärendet, uppgifter om utrustningens sammansättning etc. kan hemlighållas med stöd av 2 § 34 punkten i civilförvaltningens sekretesskungörelse. Inspektionens anvisningar för fysiskt skydd är offentliga i sina huvuddelar.

Jag vill emellertid framhålla att det genom polis- och länsstyrelserna samt rikspolisstyrelsens styrelse med dess parlamentariska anknytning är sört för insyn i polisarbetet. Härtill kommer de insynsmöjligheter som JK och JO har.

Det bör tilläggas att den tilldelning av utrustning som kan komma i fråga för de berörda polisdistrikten sker efter sedvanlig budgetbehandling.

5. I denna del vill jag först beröra nuläget.

Den ändring i skyddslagen som jag förut har berört kan naturligtvis ses som en särbestämmelse för atomkraftverk mot bakgrund av att den inte tar sikte på andra elförsörjningsanläggningar. Dåvarande statsrådet Olof Johansson, som föredrog det aktuella lagstiftningsärendet, motiverade denna särreglering bl. a. med att utvecklingen under senare år, inte minst av den internationella terrorismen, har medfört att riskerna för sabotage, avsiktlig skadegörelse och andra angrepp på från samhällssynpunkt viktiga funktioner på ett annat sätt än tidigare måste ägnas uppmärksamhet. Från att tidigare ha gällt huvudsakligen krigs- och beredskapstillstånd har sålunda frågor om fysiskt skydd inom olika verksamhetsområden aktualiserats också i fredstid. Föredraganden hänvisade vidare till att ett sabotage mot en kärnkraftsanläggning kan innebära inte bara risk för produktionsbortfall och driftstörningar utan också fara för spridning av radioaktiva partiklar. Större krav måste därför enligt föredragandens mening ställas på det fysiska skyddet vid dessa anläggningar än vid kraftanläggningar av annat slag.

Jag deltog för egen del i det aktuella regeringsbeslutet och ansluter mig fortfarande till den uppfattning som ligger till grund för detta.

Kärnkraftinspektionen har tillsammans med rikspolisstyrelsen och kraftföretagen under de senaste åren utfört ett omfattande arbete inom området fysiskt skydd.

*Om ansvaret för
bevakning av
atomkraftverken,
m. m.*

I ett öppet samhälle som vårt är det emellertid ogörligt att åstadkomma ett fullkomligt skydd i alla de fall där risk finns för sabotage eller andra angrepp. Jag vill dock nämna att frågan om en allmän översyn av skyddslagen f. n. övervägs inom justitie- och försvarsdepartementen. Spörsmålet om fysiskt skydd vid sabotagekänsliga anläggningar i allmänhet synes lämpligen kunna tas upp i det sammanhanget. Det är inte möjligt för mig att i dag göra några uttalanden av den mera allmänna karaktär som Bertil Fiskesjö efterlyser med avseende på vad som kan komma fram av denna översyn eller det särskilda arbete inom rikspolisstyrelsen som jag har omnämnt i mitt svar på den tredje frågan. Jag vill dock framhålla att vi i sammanhang som detta står inför mycket svåra avvägningsfrågor. Men enligt min mening bör man på detta lika väl som på andra områden i all möjlig mån söka undvika att tillgripa sårlosningar. Detta betyder dock inte att det är uteslutet att man tar viss hänsyn till de speciella risker som kan vara förknippade med särskilda objekt. Att så sker undantagsvis kan inte anses strida mot principen om ett öppet samhälle.

Låt mig till sist peka på att vissa aspekter på frågan om fysiskt skydd för nukleärt material f. n. på det internationella planet övervägs av International Atomic Energy Agency (IAEA). Sverige tar aktiv del i detta arbete.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation. Svaret är av betydande omfång, vilket – hoppas jag – visar att även justitieministern anser att de frågor som berörs onekligen är av stor vikt. De berör omständigheter som enligt min mening alltför sällan ställs under debatt.

Riskerna med atomkraften är av många slag. Jag skall inte upprepa hela katalogen över risker i detta sammanhang. Men det är vid en summering av en rad övriga risker som riskerna för demokratin och det öppna samhället anmäler sig.

Atomkraften i sig är i olika led av hanteringen känslig och farlig. Till detta kommer farorna för sabotage, spridning av klyvbart material och terrorism. Tillsammans taget innebär det att atomkraften måste omges med säkerhetsföreskrifter, skydd och sekretess i en omfattning som tidigare varit okänd för fredlig industriell verksamhet. Det skulle vara oansvarigt att inte ge atomkraften ett långtgående skydd, eftersom misstag kan få så katastrofala konsekvenser. Men samtidigt kan dessa skyddsåtgärder leda till ett övervaknings- och kontrollsamhälle, som inte är acceptabelt ur demokratisk synpunkt. Det finns dess värre många tecken som tyder på att denna utveckling runt om i världen är i full gång och att den är utomordentligt svår att hejda om atomkraften skall ges en central plats när det gäller energiförsörjningen.

Behovet av övervakning blir större och större, och riskerna för misstag och olyckor ökar naturligtvis i takt med att atomkraften byggs ut. Det finns de som menar att plutoniumekonomin oundvikligen leder till den totalitära staten.

Man har redan kunnat iaktta för det första att atomkraften i många av de länder, där det fortfarande finns möjligheter till fri opinionsbildning och där demonstrationsrätten finns kvar, lett till svårartade konfrontationer mellan oroade medborgargrupper och samhällets företrädare i form av myndigheter och polis. Dessa konfrontationer har ibland fått karaktären av rena kravallbekämpningen, och detta fenomen är i ett demokratiskt samhälle illa nog.

Men för det andra – och det är på sikt det verkligt oroande – finner man att det i land efter land införts just övervakning och kontroll av osedvanligt slag. De som skall anställas inom något led av atomhanteringen granskas ingående i fråga om karaktär, pålitlighet och politisk inställning, och de hålls under kontinuerlig uppsikt. Men även i övrigt har man ansett det nödvändigt att använda sig av extraordinära åtgärder och speciallagstiftning. Robert Jungk uppger i sin bok *Der Atom-Staat* bl. a. att alla viktiga atomanläggningar i Storbritannien lyder under den s. k. *Official Secrets Act*. De är liksom militära anläggningar förbjudet området, och ingen som arbetar där får röja något om sin verksamhet, med risk för att annars bli straffad.

Storbritannien har vidare som första land sedan 1976 enligt en speciallag upprättat en skyddstrupp, som är underställd atomenergiorganet och som har till uppgift att bevaka atomkraftsanläggningar och det där förvarade plutoniet. Och denna skyddstrupp har i vad gäller bärande och användning av vapen gets privilegier som aldrig tidigare beviljats i Storbritannien. Man får inte ens offentligt diskutera detaljerna i dessa privilegier liksom inte heller i andra specialregler som skapats för atomenergiorganet. Dessa föreskrifter tillämpas strikt och har enligt vad Jungk uppger successivt utvidgats till att även omfatta talrika anställda, som inte direkt tillhör atomindustrin.

Jag har, herr talman, återgett dessa uppgifter bl. a. därför att de gäller ett land som sedan århundraden är känt för sina långtgående liberala friheter. Jungk behandlar i sin bok ingående situationen i andra länder, t. ex. Frankrike, Västtyskland och USA, och den bild av utvecklingen som han förmedlar är rätt skrämmande. Beväpnade vaktstyrkor och smygande eller öppen korrupcion ingår i denna bild.

Den fråga man har anledning att ställa är således om atomkraften, genom att den är så farlig och genom att de olika leden i processen måste bevakas så noga, på sikt är väl förenlig med demokratins självklara krav på öppenhet, insyn, allmän debatt och integritet för den enskilda människan. Var går gränsen för vad demokratin kan tåla av sekretess, avgränsningar och övervakning?

Det är lätt att se det som ett tidens tecken även i vårt land när man i en tidningsnotis får veta att polismästarna i de distrikt som har atomkraftverk inom sina områden begär särskilda förstärkningar i form av bl. a. kulsprutor, precisionsvapen med kikarsikten, tårgas, gasmasker, sandsäckar och radio- och teleteknisk utrustning för att kunna klara de uppgifter som atomskyddet medför för polisens del. Polisen är uppenbarligen mycket bekymrad över möjligheten att med nuvarande utrustning kunna klara av sådana allvarliga händelser som terroraktioner och haverier.

Är den utveckling som är på gång i själva verket början till specialstyrkor

Måndagen den
21 maj 1979

---

*Om ansvaret för
bevakning av
atomkraftverken,
m. m.*

även i vårt land? Det är en fråga som jag tycker att man har rätt att ställa. Och man vill också gärna veta vad som i övrigt gäller i fråga om speciella arrangemang. Hur omfattande är sekretessen kring de skyddsregler som gäller, och hur mycket är därmed redan undandraget allmän debatt? Vad gäller om övervakning och personkontroll av anställda inom atomindustrin? Finns det speciella regler för detta? Frågor av det här slaget är bakgrunden till min interpellation.

Av justitieministerns svar framgår att vi sedan 1978 har vissa särbestämmelser för skyddet av atomkraftsanläggningar. Dessa jämföras med civila totalförvarsobjekt, vilket bl. a. ger bevakningspersonalen särskilda befogenheter. Justitieministern omtalar också att frågan om en allmän översyn av skyddslagen övervägs inom regeringen och att bl. a. frågan om det fysiska skyddet vid sabotagekänsliga anläggningar skall tas upp i detta sammanhang. Vidare omtalar justitieministern att rikspolisstyrelsen överväger behovet av polisförstärkning och extra materiel till de berörda polisdistrikten.

Justitieministern vill inte göra några uttalanden om vad detta utredningsarbete kan leda till, och det är väl i och för sig förstäligt.

Men jag noterar att justitieministern uttrycker vissa bekymmer. Vi står inför mycket svåra avvägningsfrågor, heter det i interpellationssvaret. Särlösningar bör man i all möjlig mån söka undvika, men de är ingalunda utslutna.

Med anledning av detta vill jag ställa en uppföljande fråga till justitieministern. Tror justitieministern att en översyn kan gå i annat än en enda riktning, dvs. medföra skärpning av gällande skyddsbestämmelser och ytterligare förstärkning av t. ex. polisens resurser?

Det är enligt interpellationssvaret kärnkraftinspektionen som ansvarar för de skyddsbestämmelser som skall gälla för det fysiska skyddet vid atomkraftverk. Inspektionens anvisningar för fysiskt skydd är offentliga i sina huvuddelar, sägs det i svaret. I energikommissionens betänkande heter det att det av sekretessskäl inte är möjligt att redovisa det fysiska skyddet vid en kärnkraftsanläggning annat än översiktligt. Om man rekviderar anvisningarna från statens kärnkraftinspektion, så finner man att offentligheten inte gäller de inledande avsnitten på cirka tio sidor, där inspektionen tydligt beskriver de olika typer av tänkbara händelser som skyddsanvisningarna baserats på. Det innebär att själva förutsättningarna för de detaljerade anvisningarna, det man tror kan hända och som man måste gardera sig emot, det får vi inte någon kännedom om och det kan således inte heller öppet diskuteras.

Men om man går till den öppna delen av anvisningarna, så finner man ingående bestämmelser om skydd, kontroll och larmanläggningar. Dessa bestämmelser visar sammantaget hur utomordentligt känsliga och sårbara man anser anläggningarna vara. Detta är ett memento i sig. Vad jag särskilt uppmärksammat när jag läst igenom de här anvisningarna är vad som står under avsnittet Anställning.

Vid anställning, heter det, skall stor vikt fästas vid pålitlighet och lämplighet. Detta kan ske bl. a. genom att inhämta upplysningar från

referenser och *andra kontakter i största möjliga omfattning*. Ingen anställning får ske utan att denna godkänns av driftschefen eller, efter dennes delegering, av säkerhetschefen. Vidare heter det att driftschefen regelbundet skall *följa upp den egna personalen* med tanke på den inre säkerheten i anläggningen.

Enligt vad man kan utläsa av dessa allmänna formuleringar så innebär de åligganden om en mycket ingående personkontroll. Det skulle vara intressant att få veta vilka kriterierna är mera konkret för denna personkontroll. Vilka kan passera igenom, vilka utesluts? Utesluts t. ex. alla som uttryckt tvivel på kärnkraftens välsignelser? I så fall utesluts en stor del av svenska folket. Hur samlas uppgifterna in och hur registreras de? Vad avses med formuleringen "andra kontakter i största möjliga omfattning"? Och vad innebär det att driftschefen skall "följa upp den egna personalen"? Hur långtgående är personalens tystnadsplikt?

Det är frågor av betydande räckvidd. Jag vet inte om justitieministern är beredd att svara på dem i detalj nu, men jag skulle vara tacksam om justitieministern något ytterligare kunde klarlägga hur personkontrollen går till och var gränserna går för denna personkontroll.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Den fråga som är aktuell i interpellationen är densamma som den som ställdes i den bekanta pjäsen på Dramaten, nämligen om demokrati är möjlig i ett samhälle med en långt utbyggd atomenergiproduktion. Det gavs inte något svar på den frågan i pjäsen av dem som där ställdes fram som ansvariga, och frågan har hittills heller inte besvarats tillfredsställande av ansvariga kärnkraftsförespråkare här i landet. Jag tycker tyvärr inte heller att det interpellationssvar som justitieministern har avgett på något avgörande sätt belyser de frågeställningarna, utan det här är fortfarande en öppen fråga.

Det viktiga i sammanhanget är den lagändring som företogs 1978. Att man har plockat ut civila anläggningar av den här typen och lagt dem under den militära beredskapslagen är någonting unikt i svensk lagstiftning. Det medför ju att bevakningen på ett helt annat sätt skärps och att tillståndet att använda vapen vid dessa anläggningar kommer att bli betydligt mera vittgående än när det gäller vanliga industrianläggningar. Det är alltså en mycket stor kvalitativ – och inte bara kvantitativ – förändring genom att man har överfört vissa industriobjekt. Det är fråga om en särbestämmelse, såsom ju också justitieministern själv har påpekat på ett par ställen i interpellationssvaret. Det är självklart att de som är ansvariga i de berörda polisdistrikten så att säga måste ta itu med frågan. Det är för att man skall kunna fullgöra de uppgifter som man har blivit ålagd genom den nya lagstiftningen som dessa krav på bättre utrustning och större resurser har framställts.

De internationella erfarenheterna förskräcker dock; det har Bertil Fiskesjö här ganska tydligt och omfattande redovisat, varför jag inte behöver uppehålla mig så mycket mer vid det. Men jag kan ändå nämna att t. ex. i Västtyskland och Frankrike tungt beväpnade militära enheter bevakar dessa

*Om ansvaret för
bevakning av
atomkraftverken,
m. m.*

anläggningar. De har där redan sådan utrustning, och denna är mycket mer omfattande där än vad som begärs i kraven från de svenska polismyndigheterna. Dessa bevakningstrupper är utrustade med granatkastare och tunga vapen. De är alltså inte polisiära myndigheter, utan gendarmerier, dvs. rent militära förband.

Motståndarna mot kärnkraft här i Sverige har i årtal pekat på de riskerna, men farhågorna har – ända fram till nu – viftats bort; man har sagt att det inte finns några faromoment inblandade. Nu är vi emellertid tydligt snabbt på väg rakt emot samma utveckling i Sverige.

Justitieministerns svar gör mig orolig. Även om han där säger att det är svåra frågor osv., tycker jag ändå att svaret andas en viss förtröstan: det finns övervakningsmöjligheter, myndigheter är inkopplade som kan kolla upp läget, och det är ingen risk för att vi här i Sverige skall få en utveckling som går åt ett felaktigt håll. Samtidigt säger han dock, som jag påpekade tidigare, att det är en särbestämmelse, att det pågår en översyn av skyddslagen. Han talar om nuvarande planering, som inte tillåter att militära förband sätts in vid sådana objekt. Men hur länge skall denna *nuvarande* planering gälla? Kommer skyddslagen och översynen att medföra att *framtidens* planering leder oss in i samma utveckling som nere på kontinenten?

Jag tycker alltså att justitieministerns förtröstan är dåligt underbyggd och att han borde på ett helt annat sätt, med hänsyn till de internationella erfarenheter som finns, se mer allvarligt på frågan och även uttrycka det på ett annat sätt än vad som har blivit fallet i interpellationssvaret.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! De uppgifter om begärd förstärkning av den planerade utrustningen för skyddet av atomkraftverken som Bertil Fiskesjö lämnar i sin interpellation härrör från vissa förteckningar över utrustningsbehov som från de berörda polisdistrikten i Tierp, Oskarshamn, Lund och Varberg har lämnats till en projektgrupp som håller på med att utreda dessa frågor och som nu alltså ligger i rikspolisstyrelsen. Dessa förteckningar är utredningsmaterial, och rikspolisstyrelsen har ännu inte tagit ställning till kraven. Men vad beträffar kulsprutorna, som Bertil Fiskesjö nämner i interpellationen, måste det vara fråga om en missuppfattning – de finns inte upptagna i förteckningarna från de fyra polisdistrikten.

Bertil Fiskesjö frågade mig direkt vad den fortsatta utredningen kan resultera i. Syftet är naturligtvis att skapa ytterligare trygghet. Det innebär då att utredningen går i skärpande riktning. Det behöver inte innebära att skärpningen kommer att riktas mot vanliga personer, utan det kan i mycket stor utsträckning bli fråga om skärpta föreskrifter t. ex. beträffande larmanordning o. d.

Det är givet att det här blir fråga om ovanliga åtgärder, men både rikspolisstyrelsen och jag strävar hela tiden efter att på allt sätt försöka inordna dem i det normala förfarandet. Man planerar alltså inte några specialstyrkor inom polisen för detta skydd, utan meningen är att man skall försöka få det så effektivt som möjligt inom ramen för den vanliga

polisorganisationen.

Detta är givetvis ingen enkel fråga – den är tvärtom mycket svår. Men jag vill understryka att syftet är att åstadkomma så stor trygghet som möjligt inom ramen för vad som kan anses acceptabelt i ett demokratiskt samhälle.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för de kompletterande upplysningarna. Vad justitieministern sade innebär en bekräftelse på att det krav på skärpt bevakning som jag nämnde i mitt inledningsanförande har ställts, även om det i förteckningen över utrustning inte finns med kulsprutor som uppgavs i den tidningsartikel som fäste min uppmärksamhet på vad som är på gång.

Justitieministern säger som svar på min konkreta fråga att en översyn av gällande bestämmelser sannolikt kommer att gå i skärpande riktning. Det tror jag är en riktig bedömning. Vi blir alltmer uppmärksamma på riskerna i de olika leden av kärnkraftshanteringen. Vilken regering och vilken riksdag som än sitter kommer att tvingas ta ställning till ännu mer långtgående skyddsbestämmelser, det är jag övertygad om.

Justitieministern svarade inte på mina avslutande upprådade frågor. Jag kan ha förståelse för det, eftersom de inte var mera preciserat angivna i min interpellation. Men likafullt vill jag hänga fast vid dem ett slag.

Det är utomordentligt intressant att man, när man bygger ut denna känsliga industri, tycks anse att bara vissa människor kan klara av säkerhetsproblemen, att det är bara vissa människor man kan lita på och att man måste ha stark kontroll för att få tag på just dessa människor och kunna rensa ut andra.

Det är onekligen oroande när det direkt i gällande anvisningar står att man skall försöka få så omfattande personuppgifter som någonsin är möjligt och att man även efter anställningen ständigt skall hålla personalen under kontroll.

Sedan skulle jag vilja avrunda med att säga följande. Det kommer naturligtvis alltid att vara så att vi vidtar vissa åtgärder som vi tycker är nyttiga och riktiga och som vi kan försvara i ett visst bestämt läge och säga att de inte innebär några allvarliga risker för det demokratiska samhällsskicket. Men det är summan av det hela – utvecklingstrenden – som kan bli allvarlig.

Man måste även i en demokrati acceptera en viss inskränkning i offentligheten. Man kan tvingas acceptera en viss personkontroll i aldeles speciella fall. Men det oroande är trenden, utvecklingen.

Håller vi på att skapa ett samhälle där alltmer blir sekretessbelagt, där allt fler måste utsättas för ingående personkontroll, ett samhälle där väl definierade undantag utvecklas till att bli allmänna regler på alltmer diffusa grunder?

I så fall – och den risken kan inte anses undanröjd – innebär utvecklingen i

Nr 151

**Måndagen den
21 maj 1979**

---

*Om ansvaret för
bevakning av
atomkraftverken,
m. m.*

*Om obligatorisk
säkerhetsbesiktning
av fritidsbåtar*

själva verket ett hot mot den framtida demokratin, även om man inte alls har för avsikt att skapa ett sådant hot.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Låt vara att den tunga beväpningen inte är genomförd i praktiken. Justitieministern säger att det gäller förteckningar som ligger hos rikspolisstyrelsen och skall bli föremål för överväganden, att det inte alls är säkert att sådana vapen kommer att skaffas utan att man kanske skaffar annat i stället. Men vad skulle i så fall detta andra vara? Justitieministern nämnde larmanläggningar. Men de är ju bara till för att man skall bli uppmärksam på att någonting håller på att hända. Sedan måste man vidta åtgärder. Och då kan man fråga sig hur det kommer att ske.

Det är väl ganska klart att vi kommer att få en utökad och tyngre beväpning vid de här anläggningarna än vad vi är vana vid i Sverige vid anläggningar av motsvarande slag. Kulsprutor finns f. ö. redan hos polismyndigheterna överallt i landet som beredskap – de finns väl lagrade i alla polishuskällare. Och det anses inte vara särskilt märkvärdigt att sådant finns.

Justitieministern säger att det inte blir några specialstyrkor. Men vi vet ju att det har talats ganska mycket om och funnits långtgående utredningar och förslag om särskild kravallpolis, som skulle sättas in exempelvis här i Stockholm.

Allt detta sammantaget pekar i en riktning som är mycket oroande och otrevlig med hänsyn till de erfarenheter vi har internationellt. Man skulle kunna ställa den sjunde frågan igen till justitieministern: Anser inte justitieministern att ett utbyggt atomkraftssamhälle utgör ett hot mot demokratin? Det är en ganska logisk frågeställning i det här sammanhanget.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag anser att med de resurser som vi har här i landet bör vi kunna klara de risker som här föreligger på ett tillfredsställande sätt utan att det innebär något ingrepp i demokratin. Det är en annan sak att försöka skydda sig så mycket som möjligt och göra skyddet så bra som möjligt. Att det skulle innebära en risk för demokratin anser jag inte är nödvändigt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om obligatorisk säkerhetsbesiktning av fritidsbåtar

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM erhöll ordet för att besvara *Anders Dahlgrens* (c) den 18 april anmälda interpellation, 1978/79:174, och anförde:

Herr talman! Anders Dahlgren har frågat mig om regeringen avser lägga fram förslag om en obligatorisk säkerhetsbesiktning av fritidsbåtar och om så inte är fallet vad regeringen avser vidtaga för åtgärder för att höja sjösäker-

---

*Om obligatorisk
säkerhetsbesiktning
av fritidsbåtar*

heten för fritidsbåtarna.

Sjösäkerhetsrådet, som har till uppgift att med inriktning på fritidsbåtstrafiken verka för sjösäkerhet, gör kontinuerligt en uppföljning av fritidsbåtsolyckorna. Den statistik rådet upprättat över olyckorna under den gångna tioårsperioden visar att antalet omkomna har minskat. Den positiva utvecklingen blir ännu mer påtaglig om antalet omkomna ställs i relation till det ökade antalet båtar. 1969 omkom 3 personer per 10 000 båtar medan det 1978 var 1 person per 10 000 båtar som omkom. Enligt rådets statistik ligger således antalet omkomna per år väsentligt under de 2–3 personer per 10 000 båtar som Anders Dahlgren nämner i sin interpellation.

Man kan f. n. inte säga vilken av de åtgärder som hittills vidtagits som haft den största betydelsen för den positiva utvecklingen. Det torde vara fråga om en kombination av bl. a. den frivilliga typprovningen, sjösäkerhetsrådets informationskampanjer och den ökade utbildningen av fritidsbåtsfolket.

Trots den positiva utvecklingen måste givetvis ansträngningar göras att ytterligare minska antalet olyckor. Tillgängliga resurser måste dock användas så att de ger bästa resultat. Att man inte enbart genom typprovning når önskat resultat visas av att det årligen inträffar dödsolyckor med typgodkända båtar.

Innan förändringar görs i det nuvarande säkerhetsarbetet, vari den frivilliga typprovningen ingår, måste vi få ökade kunskaper om anledningen till olyckorna. F. n. gör polismyndigheten en utredning av svårare olyckor. Den utredningen syftar emellertid huvudsakligen till att konstatera om något brott begåtts i samband med olyckan. Jag anser det angeläget att möjlighet ges även till en mer teknisk granskning. Därigenom kan underlag erhållas för ett ställningstagande till om och i så fall hur typprovningen skall byggas ut. I februari i år uppdrog därför regeringen åt sjöfartsverket att skyndsamt utreda hur sådan undersökningsverksamhet skall kunna läggas upp.

Efter initiativ från svenskt håll har nyligen arbetet inom en särskild nordisk arbetsgrupp för fritidsbåtsfrågor aktiverats. Arbetsgruppen kommer att i stor utsträckning bevaka säkerhetsfrågor, och vi kan därigenom tillgodogöra oss erfarenheter från de övriga nordiska länderna. Om det arbete som bedrivs på olika håll kommer att påvisa behov av ytterligare åtgärder kommer jag att vidta sådana åtgärder. F. n. anser jag alltså inte att det finns tillräckligt underlag för en obligatorisk säkerhetsbesiktning av fritidsbåtar.

ANDERS DAHLGREN (c):

Herr talman! Tack för svaret. Jag delar statsrådets uppfattning om att ansträngningar måste göras för att ytterligare minska antalet olyckor och att tillgängliga resurser skall användas så att de ger det bästa resultatet. Det är emellertid enligt min mening det sistnämnda som är det svåra, nämligen att använda resurserna så att de också ger det bästa resultatet. Det är säkert så att en aldrig så noggrann typprovning inte förhindrar alla dödsolyckor, men det intressanta är att få veta om de båtar, som är frivilligt typprovade, visat sig vara sjösäkrare än de som icke har provats.

Jag noterar i svaret att sjöfartsverket skyndsamt skall utreda hur en

*Om obligatorisk
säkerhetsbesiktning
av fritidsbåtar*

undersökningsverksamhet om olyckorna skall läggas upp för att man skall få fram ett bättre faktaunderlag, och det är bra. Jag skulle vilja veta om den undersökningen inte bara är specifikt inriktad på själva båten utan också kommer att innebära ett försök att få fram människans beteende i samband med båtoluckyor.

Statsrådet nämner även att en särskild nordisk arbetsgrupp för fritidsbåtsfrågor har aktiverats. I det sammanhanget vill jag nämna att det i debatten har antytts att man stundom i den gemensamma nordiska typprovningen tolkar reglerna olika. Om det förhåller sig så, är det angeläget att den gemensamma nordiska provningen normaliseras både till bokstaven och i praktiken. Under tiden som de här utredningarna pågår är det naturligtvis angeläget att statsrådet medverkar till att den positiva trend som finns enligt sjösäkerhetsrådets statistik ytterligare förbättras, och för det krävs sannolikt ytterligare resurser.

Tack för svaret!

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

TORDEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Låt mig först konstatera att man vid fritidsbåtsolyckor i ytterst få fall kan lägga skulden på själva båten. Normalt är det besättningen som har brister. Ingen båt är sjösäkrare än de personer som hanterar båten.

Det kan också vara så att en båt som är lämplig för ett ändamål är helt olämplig för ett annat. Låt mig ta två extrema exempel.

En norrländsk forsbåt är alldeles utomordentlig för sitt ändamål, men den vore direkt olämplig i havssjön på västkusten. En vanlig Bohuseka, som passar utomordentligt i den sjön, skulle vara rena dödsfällan i en fors. Bägge är av den karaktären att de inte skulle klara dagens typprovning, även om de är bättre än många av de typprovade båtarna.

Det viktigaste om man vill öka säkerheten när det gäller fritidsbåtar är information, upplysning och utbildning i hur man uppträder på sjön: att man inte i onödan ger sig ut i överlandsväder, att man lär sig att rätt hantera sin båt och bedöma olika situationer. Det är det absolut viktigaste när det gäller båtsäkerheten.

När det gäller drygt hälften av antalet olyckor spelar det inte någon roll om en båt är provad eller inte. Där är det fråga om berusade personer som trillar över bord från en liten båt under fiske. Det har alltså inte speciellt med båten att göra; där gäller det att få dem som beger sig ut på sjön att begripa hur farligt det är med alkohol i det sammanhanget.

Den frivilliga typprovning vi har här i landet och den nordiska typprovningen har, trots de brister som Anders Dahlgren nämnde när det gäller samordningen, visat sig vara värdefull från många synpunkter. Men jag anser att man har angripit problemet från fel håll. Man har varit väldigt teoretisk när man närmat sig det. Man har på papperet satt upp en massa fina normer som

skall uppfyllas. Det har bl. a. lett till att man har låst sig för en eller ett par typer av byggmetoder. Det innebär att nyutveckling, tekniska innovationer och förbättringar på byggsidan hämmas. Normerna passar inte för det. Normerna föreskriver t. ex. inte vilka belastningar olika delar skall hålla för, utan de reglerar hur tjocka delarna skall vara om man använder en viss byggmetod. Därigenom konserverar man på ett olyckligt sätt nuvarande teknik.

Vidare borde man gå igenom olycksstatistiken och ta reda på vad det är som orsakar olyckorna. Först i år börjar det komma ut tygodkända båtvarmare på marknaden. Ändå vet vi att elsystem och bränslesystem är de farligaste delarna på en båt. Explosioner i fritidsbåtar i samband med bränslepåfyllning och liknande läser vi om i tidningarna varje år. Det är alltid någon som råkar illa ut i det sammanhanget. Men detta har man inte ägnat sig åt i någon större utsträckning. Däremot har sjöfartsverket lagt ner mycken tid och omsorg på att ta fram prov på riggnormer. Mig veterligt finns det inte exempel från de senaste åren på en enda olycka där någon ens har blivit allvarligt skadad på grund av att en rigg har gått över bord. I och för sig håller jag med om att det är ett faromoment, men statistiken visar att det uppenbarligen inte direkt är så där våldsamt livsfarligt. På det här viset har man fått fram normer som är sådana – det har en svensk tillverkare råkat ut för i år – att om man vill ta fram en mer kappseglingsinriktad båt, så måste man strunta i dem; de ger nämligen en mycket olämplig rigg.

Enligt min mening bör man alltså mer tillämpa det amerikanska tillvägagångssättet att pragmatiskt ta reda på vad som orsakar olyckor och sedan medvetet försöka gå in för att undanröja eller minimera sådana faromoment i vad gäller den tekniska delen av båtarna. Där är felet.

När det gäller obligatorisk typprovning finns det ett antal skäl som absolut talar emot det hela. Det kanske allvarligaste är att de internationella regler som finns för många båttyper – jag tänker framför allt på kappseglingsbåtar och tävlande motorbåtar – skulle hamna helt utanför ett sådant system, och det vore mycket allvarligt.

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Anders Dahlgren tog till en början upp frågan om hur det ligger till med olyckorna med typprovade resp. inte typprovade båtar. Mer än tre fjärdedelar av det nuvarande båtbeståndet utgörs av öppna båtar och båtar som är kortare än ca 5 m, och i ungefär 80 % av dödsolyckorna har just sådana båtar varit inblandade. Av de båtar med upp till 5 m längd som säljs på den svenska marknaden omfattar den frivilliga typprovningens verksamheten i dag ca 90 %. Även båtar i den storleksklassen som inte är typprovade är numera i regel byggda med samma standard som de båtar som har typprovats. Siffrorna visar klart att en obligatorisk typprovning inte kan medföra några underverk. Jag vill också påpeka att man hittills inte funnit någon allvarlig olycka som beror på materiellfel.

Däremot finns det fortfarande en del att göra för säkerheten när det gäller vissa utrustningsdetaljer i fritidsbåtar. Som exempel kan nämnas olika

Måndagen den
21 maj 1979

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

åtgärder för att öka brandsäkerheten ombord. Eftersom sjöfartsverket f. n. arbetar med de frågorna finns det ingen anledning för mig att initiera åtgärder i den delen.

Sedan tog Anders Dahlgren upp frågan, om sjöfartsverkets undersökning gällde bara båten eller omfattade också människan. Som jag sade i mitt svar har vi inte någon fullständig kännedom om anledningen till olyckorna, men det är klart att en stor del av dem inträffar på grund av olämpligt uppträdande i båtarna, och många av de omkomna har varit spritpåverkade. Sjöfartsverkets undersökning avser den totala bilden, alltså även människan.

Slutligen talade Anders Dahlgren om det nordiska samarbetet. Gemensamma nordiska regler gäller för olika säkerhetskrav som bör ställas på fritidsbåtar. För att man inte skall få olika tolkningar i de olika länderna finns det en särskild nordisk grupp, sammansatt av representanter för de skilda sjöfartsverken, som träffas och reviderar normerna och också diskuterar hur de tillämpas på de olika ställena. Jag hoppas att önskemålet om en bevakning av att det blir likartad bedömning därmed är tillgodosett.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om åtgärder för att förhindra utförsäljning av svenska fartyg, m. m.

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM erhöll ordet för att besvara *Georg Danells* (m) den 2 maj anmälda interpellation, 1978/79:182, och anförde:

Herr talman! I en interpellation har Georg Danell ställt följande frågor till mig.

1. Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att i avvaktan på det s. k. sjöfartspolitiska programmet förhindra ytterligare utförsäljningar av svenska fartyg?

2. På vilken nivå anser statsrådet att gränsen går för vad som kan accepteras som minsta möjliga handelsflotta?

3. I vilken utsträckning bedömer statsrådet att svenskt sjöfartskunnande kan säljas till andra länder?

Mellan åren 1972 och 1975 ökade den svenska handelsflottan med drygt 4,5 miljoner ton, främst genom tillskott av stora masslastfartyg, tank-, kombinations- och torrbulkfartyg. Handelsflottan var som störst vid slutet av år 1975 och nådde då upp till nära 13 miljoner ton dödvikt. Till utvecklingen bidrog att de svenska redarna under de här åren hållit tillbaka försäljningen av äldre tonnage. Skälet var att frakterna 1973 och delvis också 1974 var mycket höga, vilket gjorde det lönsamt att t. v. behålla efter svenska mått överåriga fartyg. Till en del var de bundna av lönsamma tidsbefraktningsavtal. Trots omslaget på fraktmarknaden skedde inte heller nämnvärda försäljningar år 1975. Försäljningarna kom i gång 1976 och omfattade då huvudsakligen äldre fartyg. Försäljningarna ökade successivt och kom till följd av den utdragna

perioden av låga frakter tillsammans med pessimistiska framtidsbedömningar att omfatta också förhållandevis nybyggda fartyg.

Den nedgång av tonnaget som skett sedan slutet av 1975 fram till april 1979 svarar mot netto ca 5 miljoner ton dödvikt. Liksom de närmast tidigare årens uppgång gäller nedgången huvudsakligen masslastfartygen. Tonnaget i övrigt – alltså de per ton mera dyrbara fartygen – har i stort sett bibehållit sin nivå och genomgått en stark förnyelse och rationalisering.

Statsmakterna har med inriktning främst på masslasttonnaget vidtagit åtgärder för att behålla de moderna fartygen under svensk flagg. I fråga om utflaggning och särskilt till bekvämlighetsflagg gäller den starkt negativa linje som har förts fram av trepartiregeringen och som stöds av en enhällig riksdag.

År 1977 infördes ett system med kreditgarantier till svenskt rederiföretag. Syftet är att ge rederierna möjlighet att undvika av likviditetsskäl framtvängade försäljningar av modernt tonnage till underpris. Garantiramen utgör 500 milj. kr. Kreditgarantierna har kommit att kombineras med amorteringsanslåd och då huvudsakligen i fråga om sådana lån som staten via svenska varav garanterat för levererade nybyggen.

Det kommer emellertid an på redarna själva om de vill behålla sina fartyg. Det är mot bakgrund av redarnas marknadsbedömningar och inte – med de resurser som staten ställt till förfogande – på grund av otillräcklig likviditet som försäljningarna har skett. Tyvärr har försäljningarna ofta skett till priser som legat betydligt under vad motsvarande fartyg i dag betingar på andrahandsmarknaden. En stor del av de fartyg som avregistrerades under första kvartalet i år såldes sålunda redan under sommaren och förhösten 1978 med de låga priser som då rådde.

Överenskommelsen med Saléninvest AB, som riksdagen godkände i slutet av förra året, skapar dock garantier för att det t. v. skall gå att behålla huvuddelen av det mest moderna tonnaget inom Sverige. Systemet med kreditgarantier och avtalen med förutom Saléninvest också Broströms är avsedda som övergångsåtgärder i syfte att upprätthålla handlingsfriheten. Enligt den uppläggning som trepartiregeringen gjorde för drygt två år sedan är det den sjöfartspolitiska utredningens uppgift att lämna förslag till åtgärder på längre sikt. Utredningen skall enligt sina direktiv ge underlag för och föreslå alternativ till sjöfartspolitiskt program som statsmakterna därefter skall ta ställning till.

Jag finner i Georg Danells interpellation att det under den moderata kommunikationsministerns tid var täta överläggningar med representanter för sjöfartsnäringsen för att lösa också långsiktiga problem. Jag beklagar att dessa överläggningar tydligen inte ledde till några konkreta åtgärder och att det under den tiden inte heller gjordes något verksamt försök att skynda på sjöfartspolitiska utredningens arbete. Det är på den utredningens resultat vi väntar. Vid mitt tillträde i oktober i fjol hade jag anledning att räkna med att förslag skulle föreligga från utredningen i sådan tid att ett sjöfartspolitiskt program med förslag till långsiktiga lösningar skulle kunna föreläggas riksdagen våren 1979. Utredningens förslag i promemorian från februari i år

Om åtgärder för att förhindra utförsäljning av svenska fartyg. m. m.

Måndagen den
21 maj 1979

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

gav dock inte tillräcklig grund för mig att bygga vidare på i fråga om långsiktiga lösningar för sjöfartsnäringen.

Med anledning härav har jag i nära kontakt med redarnas och de ombordanställdas organisationer föranstaltat om en forcering av sjöfartspolitiska utredningens arbete. Ökade resurser har ställts till utredningens förfogande. Redarna bidrar själva med s. k. sektorstudier. Arbetet sker i samverkan med kommunikationsdepartementet.

Med anledning av Georg Danells första fråga vill jag hänvisa till att systemet med kreditgarantier efter mitt förslag i proposition nu i vår är kraft t. o. m. budgetåret 1979/80. Ca 200 milj. kr. återstår av kreditramen. Med de kreditmöjligheter som garantierna ger och med den förbättring som har skett av fraktmarknaden bör rederierna kunna avvakta den proposition som jag har aviserat till i höst.

Georg Danells andra fråga är – utan material från sjöfartspolitiska utredningen – svår att exakt svara på. Jag anser emellertid att det övergångsvis kan vara motiverat med olika insatser för att slå vakt om en handelsflotta av ungefär nuvarande omfattning vad gäller sysselsättning och förtjänstförmåga. Tonnagets storlek – räknat i dödvikt eller ton brutto – är i och för sig en sekundär fråga. Med hänsyn till oljeförsörjningen bör vi dock ha ett tanktonnage av tillfredsställande omfattning.

Vad slutligen gäller den tredje frågan är det i första hand rederiernas sak att ta de kontakter som behövs. Vissa undersökningar och diskussioner äger redan rum om statliga insatser bl. a. på utbildningsområdet för u-länder på sjöfartsområdet. Jag förutsätter att dessa undersökningar nu fullföljs och ger underlag för en bedömning av förutsättningarna för och önskvärheten av statliga åtgärder för att underlätta en överföring av svenskt sjöfartskunnande till u-länder. Sådan överföring skulle kunna ske på kommersiell basis till vissa länder och i andra fall som en del av vårt bistånd.

GEORG DANELL (m):

Herr talman! I senaste numret av Svensk Sjöfarts Tidning refereras en internationell debatt om sjöfartsnäringens problem. Bl. a. citeras en engelsk parlamentsledamot i ett tal som inleddes med orden: "Vi upplever nu hur vissa nordeuropeiska sjöfartsnationer gradvis försvinner." Att Sverige bör känna sig träffat av denna beskrivning är uppenbart. Det är också därför som jag har ställt mina tre frågor om sjöfartens framtid till kommunikationsministern.

Bakgrunden till den svåra situation som sjöfartsnäringen i dag upplever har tecknats i flera sammanhang. Man kan sammanfatta problemen så här:

1973 och 1974 års stora beställningar på nya fartyg som redarna lade ut som ett resultat av några goda år skapade en optimism, som tvärt bröts i samband med oljekrisen 1974. Krisen för det stora tanktonnaget började.

Ett mer generellt problem är det höga kostnadsläget för svenska fartyg. Ett fartyg under svensk flagg med 30 mans besättning har t. ex. dubbelt så höga kostnader för denna besättning än ett liknande fartyg under engelsk flagg skulle ha. När det gäller kapitalkostnaderna är det dock endast marginella

---

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

skillnader mellan fartyg med olika flagg.

Resultatet av dessa faktorer är att den svenska handelsflottan häftigt åderlåts. Denna utveckling kan beskrivas på olika sätt. Jag har skrivit i min interpellation att antalet svenska fartyg över 13 000 dwt har från den 1 januari 1976 till nu i stort sett halverats. Nedgången gäller både tank- och bulkfartyg. Antalet anställda har samtidigt minskat från nästan 25 000 till drygt 15 000.

Som jag också beskriver i min interpellation är sjöfartsnäringen oerhört väsentlig för det svenska folkhushållet. Förutom att det finns viktiga beredskapsskäl för att garantera svenskt tonnage i kristider är det viktigt ur samhällsekonomiska synpunkter att arbeta för en stark sjöfartsnäring, som kan vidareutveckla alla de goda idéer som faktiskt finns i denna krisbransch. Fraktinkomsterna för 1978 blev ungefär 8,5 miljarder, och vårt s. k. sjöfartsnetto till vår ekonomiska balans när det gäller utlandsaffärerna är över 3 miljarder. Detta gör att sjöfartsnäringen är landets fjärde exportnäring. Det finns således skäl – också andra än dem som jag redogjort för här – att slå vakt om denna näring.

Sjöfartsnäringen har också till skillnad mot en del andra krisbranscher även under sina svåra år realiserat många nya idéer i fråga om transportteknik och andra rationaliseringar. Här kan bara nämnas den dominans på kylfraktområdet som Saléns i dag har med sin 30-procentiga marknadsandel. Wallenius-rederiernas satsning med ro/ro-fartyg för biltransporter har också gjort detta rederi till marknadsledande. Nya idéer på transportområdet finns också hos många av de mindre rederierna. Över huvud taget kan man konstatera att större uppmärksamhet borde riktas på de mindre rederierna, som trots sjöfartsnäringens allmänna kris lyckas med att vidareutveckla nya idéer, beställa nya fartyg och i hård konkurrens klara sig riktigt bra. Det är angeläget att slå vakt om denna småföretagsamhet inom sjöfartsnäringen.

Den svenska sjöfartsnäringen är nog stark för att den inte skall vara på väg att försvinna. Den har en framtid, och det gäller nu att finna de rätta vägarna för att närma sig den. Det är beklagligt att sjöfarten inte finns med så mycket i den allmänna debatten, såsom flera andra branscher med problem gör. Av någon anledning anser man tydligen att sjöfartens problem ur sysselsättnings- och samhällsekonomisk synvinkel inte är så "nära" som i industrier där landsting, kommuner och lokala fackföreningar kan belysa svårigheterna.

Även om kommunikationsministern utmanar mig en aning till debatt om vilken kommunikationsminister som har gjort mest inom sjöfartspolitik, så tänker jag inte ägna den frågan någon tid. Det gagnar knappast saken. Låt mig bara konstatera att vi haft pågående utredningar om sjöfarten och dess problem i ungefär fem år. Trepartistregeringen ökade tempot så till vida att man tog ett helhetsgrepp på näringen genom att tillsätta sjöfartspolitiska utredningen. Då den i alla fall skulle få några år på sig att komma med förslag har några viktiga beslut fattats under tiden. Ett kreditgarantisystem för rederierna samt två paketlösningar för Saléns resp. Broströms har tillkommit på kort tid. På detta sätt har det blivit visst rådrum ännu några år. Den sjöfartspolitiska

Måndagen den
21 maj 1979

---

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

utredningen har redan kommit med några delförslag, som dess värre inte kunde realiseras i vår. Orsakerna till att det inte blev något regeringsförslag vet jag faktiskt inte. Å andra sidan är det bra att kommunikationsministern utlovat ett program till sommaren. Jag förutsätter att tidsplanen som utlovat regeringsförslag till hösten 1979 håller.

Sammanfattningsvis kan sägas att en del har gjorts för sjöfartsnäringen på senare år, men några rejäla tag för att verkligen ändra förutsättningarna till det bättre för näringen har inte åstadkommit, trots att näringens företrädare varnat för kris för fem år sedan. Utredningsarbetet men också en viss dogmatisk låsning, t. ex. i utflaggningsfrågor, har varit återhållande faktorer. Därmed avser jag att lämna kommentarerna till svaret på min första fråga till kommunikationsministern om vilka åtgärder som vidtagits för att förhindra ytterligare försäljningar av svenska fartyg.

Beträffande min fråga om huruvida statsrådet kan göra någon bedömning av var lägsta acceptabla nivå för handelsflottans storlek ligger så är svaret något oklart. Statsrådet säger att handelsflottan bör ha ungefär nuvarande omfattning i vad gäller sysselsättning och förtjänstförmåga men att tonnageets storlek är en sekundär fråga – det senare med reservation för tanktonnaget.

Även om man naturligtvis inte skall binda sig vid en handelsflotta med en specifik storlek räknat i dödviiktston, tycker jag att svaret kan tyda på att regeringen i och för sig kan acceptera ytterligare omfattande utförsäljningar av fartyg om inte sysselsättningen minskar. Från beredskapssynpunkt och samhällsekonomisk synpunkt är det, som jag sagt tidigare, väsentligt att vi har en handelsflotta som kan trygga vår försörjning av varor även av andra slag än olja. Jag vore därför tacksam om statsrådet kunde utveckla sin uppfattning i denna fråga och närmare beskriva den lägre nivå som inte kan vara acceptabel.

Jag ser också svaret på denna min andra fråga i sammanhang med den kommentar som statsrådet gör tidigare i sitt interpellationssvar. Där uttrycks att det är redarna som det kommer an på om de vill behålla sina fartyg. Statsrådet säger att det är mot bakgrund av redarnas marknadsbedömningar och inte på grund av otillräcklig likviditet som försäljningarna har skett. Detta är obegripligt för mig. Nog är väl uppfattningen den att det knappast är fråga om förändringar i efterfrågan utan snarare problemet med kostnadsbilden som har varit helt avgörande för de många utförsäljningar som svenska rederier har tvingats till. Det paket som riksdagen antog i höstas beträffande lösning av Broströms problem på kort sikt var direkt inriktat på att klara deras likviditet. Av statsrådets kommentar skulle man nästan kunna tro att det är några lättsinniga, kortsiktiga bedömningar som ligger till grund för utförsäljningarna i stället för en hård ekonomisk verklighet. Jag tror att det vore värdefullt om statsrådet kunde ge en något mer nyanserad bild av det ekonomiska läget för de svenska rederierna än den som man kan få genom den nu av mig kommenterade passusen i interpellationssvaret.

Herr talman! De åtgärder som kan vidtas för att hjälpa sjöfartsnäringen kan vara många, helt beroende på om man avser kortsiktiga eller långsiktiga

---

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

lösningar. Man kan sammanfatta dem i tre punkter:

1. Subventioner indirekt eller direkt av statsmakterna för att behålla delar av flottan och stimulera till nybeställningar. Det senare kan i många fall vara mer ett stöd till varvsnäringen än till rederierna. Sådana stödformer har provats hittills och kan klara en näring ur en kortare kris. Några ändringar av kostnadsbildningen ger de inte och därmed inte heller nya förutsättningar för den framtida verksamheten. I den långvariga kris som vi har nu är detta inte någon bra medicin.

2. Man kan förändra ägarstrukturen genom strukturrationaliseringar av olika slag. Rationaliseringar i allmänhet har redan gjorts, varför nya vinster knappast kan göras på det viset. Några avgörande problem kommer inte heller att kunna lösas, om större strukturrationaliseringar görs. Genom poolbildningar mellan redare och olika länder, såsom har beskrivits i pressen på sistone när det gäller de s. k. Kockumsbåtarna, kan man utnyttja fartygen bättre, men kostnadsbildningen ändras inte, och något Columbi ägg är förvisso inte heller det.

Enligt Svenska Dagbladet i söndags har en tjänsteman på kommunikationsdepartementet som tillika är medlem i sjöfartspolitiska utredningen gjort ett utspel om att det behövs ett statligt rederi. Det statliga redcriet skulle i sin tur hyra ut fartyg till privata rederier. Enligt tidningen skulle förslaget höra hemma på vänstersidan i svensk politik – vad som nu kan menas med det. Eftersom jag i söndags också studerade en tidning som heter Teknik i Tiden och som utges av styrelsen för teknisk utveckling, kunde jag inte låta bli att notera att kommunikationsministern i en intervju bl. a. säger att hon "inte tror på några drastiska förändringar". Anitha Bondestam säger vidare: "Att ropa på förstatliganden löser inga problem."

Det är kloka ord. Men nu när ropet på förstatliganden finns även inom kommunikationsdepartementet när det gäller sjöfartsnäringen, vore det på sin plats att statsrådet ger sin syn på denna principiella fråga. Löses några avgörande problem om vi bildar ett statligt rederi? Är förslaget om förstatligande på något sätt förankrat i regeringen?

3. Ännu en möjlighet att förändra villkoren för sjöfartsnäringen till det bättre är att ändra kostnadsbildningen. Den här näringen har som många andra drabbats av den lönekostnadsexplosion som ägde rum vid tiden kring 1974–1976. Men samtidigt som detta skett har konkurrenterna till svensk sjöfart kunnat förbilla sina transporter genom utflaggningar till länder där skattefrihet råder. Jämförelserna blir, som jag visade i början av mitt anförande, horribla: dubbelt så höga dagskostnader för svenska fartyg som för de s. k. utflaggade. Det har gått så långt att de fartyg som tillverkats på Svenska Varv och som inte kunnat avyttras i några fall har fått bekvämlighetsflagg genom norska redare genom att de registrerats på de engelska kanalöarna. Samtidigt som staten har haft en hård linje när det gäller att flagga ut svenska fartyg har just statligt ägda fartyg blivit föremål för sådan utflaggning. Det är ett underligt förhållande, som tydligen är allmänt politiskt accepterat.

Att förändra kostnadsbildningen är svårt, men man kan välja mellan olika

Måndagen den
21 maj 1979

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

vägar.

För det första kan, som sagt, fartygen flaggas ut. Detta är nu praktiskt ointressant, eftersom det på grund av utförsäljningar inte finns så många aktuella fartyg kvar. Dessutom har regering och riksdag på senare år varit eniga om en mycket hård linje i den frågan.

För det andra kan skattereglerna ändras, så att näringen på det sättet får en stimulans med långsiktig verkan. Sjöfartspolitiska utredningen hade i vintras några förslag som bör prövas på nytt. Man kan ju börja med de direkta avarter som finns, t. ex. att de svenska redarna skall betala sociala avgifter för en tredjedel av sin utländska arbetskraft. Dessa sociala avgifter har inte något samband med utbetalda socialförsäkringar, och den här ordningen strider därmed mot principen om premie i förhållande till försäkring. Här finns det alltså mycket att göra.

För det tredje bör man försöka finna en konstruktion för utlandsetablering. I dag säljer man ut svenska fartyg till redare, som i sin tur chartrar dem tillbaka till svenska redare som driver fartygen. Kapitalvinsten överlämnar vi därmed till andra länder. Eftersom vi finner det naturligt och med inte så liten stolthet tycker att det är bra att företag i alla andra branscher bör kunna etablera sig utomlands, bör därför också nytillskottet av svenska fartyg kunna drivas i andra länder men med svenskt ägande och driftansvar. Vi har många svenska storföretag som är bäst av alla på att anställa fler här hemma i Sverige just därför att de har en stark verksamhet utomlands. När vi har en konkurrenssituation som är sådan att vi med 1,5 % av det totala tank- och torrlasttonnaget i världen skall konkurrera med Singapore, Panama, Grekland och Liberia, som har 43 % av tonnaget och en kostnadsnivå som understiger den som gäller för svenska fartyg med 10 000–15 000 kr. per dag, är det rimligt att arbeta för en utlandsetablering, så att svenskt kunnande hos sjöfolk och redare kan överleva och göra den samhällsnytta som vi värderar så högt.

Herr talman! Jag vill än en gång tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation, och jag vill också ställa ett par följdfrågor:

1. Är statsrådet beredd att pröva åtgärder som sänker kostnaderna för svenskflaggade fartyg, så att vi därmed kan få en långsiktigt positiv effekt?

2. Avser statsrådet att inför färdigställandet av det sjöfartspolitiska programmet seriöst pröva möjligheterna att tillåta en utlandsetablering för de svenska rederiernas verksamhet?

Jag hoppas till sist att statsrådet i den fortsatta debatten tar tillfället i akt att utveckla sin uppfattning när det gäller handelsflottans storlek, anledningarna till de utförsäljningar jag tidigare kommenterat samt frågan om förstatligande av rederier.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Arbetslösheten slår hårt och grymt mot det svenska sjöfolket. Det finns knappast någon grupp i det svenska samhället som har förlorat jobben så snabbt som just sjöfolket. På tre år minskade antalet medlemmar i

---

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

de ombordanställdas arbetslöshetskassor med en fjärdedel och för LO-anslutna uppgick minskningen till nästan en tredjedel.

Trots att så många har lämnat branschen är arbetslösheten för sjöfolket högre än för andra grupper. Vi har en akut kris. Hela rederier har upphört eller håller på att avvecklas. Under den borgerliga regeringstiden har så gott som halva handelsflottan försvunnit. Tusentals sjömän har förlorat sina jobb, och många tjänstemän på rederikontor har mött samma öde.

Man måste alltså vidta omedelbara åtgärder för att lätta på de akuta bekymren. Socialdemokraterna har lagt fram förslag. Vi kräver civil bemanning av isbrytarna och sjömättningsfartygen, och vi har föreslagit ett strukturbolag, som i samarbete med parterna i branschen skall arbeta fram en effektivare organisation för näringen och stimulera till investeringar.

Dessutom har vissa rederier kortsiktiga problem som kan tvinga fram försäljningar som inte är motiverade. Vi vill försöka hindra panikförsäljningar och har därför föreslagit att strukturbolaget skulle få 25 milj. kr. för att kunna ge direkt finansiellt stöd till att hindra omotiverade försäljningar.

Den 19 april behandlade riksdagen de här förslagen. Tyvärr röstade den borgerliga majoriteten ned dem. Två veckor senare kommer så Georg Danell och frågar: Vad skall vi göra för att klara de akuta problemen? Har vi inga förslag till lösningar? Det är ju roligt med syndare som sig omvänder. Men det var skada att Georg Danell när det begav sig inte stödde åtgärder som skulle ha inneburit en viktig andhämtningspaus för den svenska sjöfartsnäringen.

Kommunikationsministern försöker nu skyla över sin brist på alternativ och förslag med att tala om att vi hade en moderat kommunikationsminister under den borgerliga trepartiregeringens tid och att denne inte kunde få fram något underlag för beslut. Hon kritiserade att vissa överläggningar, som spelades upp väldigt stort, inte ledde till några konkreta åtgärder och att det "under den tiden inte heller gjordes något verksamt försök att skynda på sjöfartspolitiska utredningens arbete".

Detta är ju en utomordentligt hård kritik, som f. ö. inte drabbar bara Bo Turesson, Georg Danell och andra för den moderata regeringspolitiken ansvariga utan alla de partier som var med i trepartiregeringen. Regeringens brist på beslut får hela regeringen ansvara för. Det är i högsta grad också folkpartiets skuld att det gick så här. Sjöfartsnäringen fick sjunka allt djupare, och folkpartiet accepterade att kommunikationsdepartementet inte tog de initiativ som var nödvändiga. Detta är mycket allvarligt. Så här kan vi inte fortsätta. Den borgerliga låt-gå-politiken måste brytas. Vi behöver en aktiv svensk sjöfartspolitik som tar hänsyn till de samhällsekonomiska kostnaderna och utgår från att vi i framtiden behöver en livskraftig svensk sjöfartsnäring. Det är viktigt även för det ekonomiska oberoendet, även för att få exportinkomster.

Det gäller att ta till vara de kunskaper och de förutsättningar som vi har och att utveckla dem. Svensk sjöfart skall utvecklas, inte avvecklas.

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg. m. m.*

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Jag tror att Georg Danell och jag är helt överens om värdet av en svensk sjöfart. Min uppfattning framgår klart av den proposition om vissa sjöfartsfrågor som jag lade fram i mars i år:

”Inledningsvis vill jag uttala att sjöfarten utgör en väsentlig del av svenskt näringsliv. Den tillför landet betydande valutainkomster, inkomster som huvudsakligen härrör från trafik mellan utländska hamnar. Även om de svenska fartygens andel av trafiken på Sverige är förhållandevis ringa svarar svenska redare här för åtskilliga tekniskt avancerade sjötransportlösningar och främjar därmed allmänt näringslivets internationella konkurrenskraft. Direkt och indirekt skapar sjöfarten ett stort antal arbetstillfällen.

Svensk rederiverksamhet har drabbats hårt av den djupa och långvariga sjöfatskrisen. Den omfattande satsningen i början av 1970-talet på stora tank- och andra masslastfartyg har som fraktmarknaden kommit att gestalta sig blivit en svår belastning. Åtskilliga av masslastfartygen har den senaste tiden – ofta med förlust – fått säljas till utlandet. Samtidigt har emellertid utbyggnaden av det mera specialiserade tonnaget fortsatt. Genom den omläggning som nu pågår bör Sverige få en handelsflotta som bättre svarar mot näringsens långsiktiga konkurrensförutsättningar. Det gäller nu att ta tillvara de tekniska och kommersiella färdigheter som byggts upp inom sjöfarten med tillgångar i form av modernt tonnage och yrkesskicklighet hos ombord- och landanställda.”

Trafikutskottet har också nyligen uttalat att bibehållandet och utvecklandet av en konkurrenskraftig svensk sjöfartsnäring utgör ett väsentligt näringspolitiskt intresse. Det är med den grundsynen som jag kommer att pröva de förslag som den sjöfartspolitiska utredningen presenterar. Vilka åtgärder som kan behövas för att åstadkomma detta får i första hand utredningen värdera. Jag är inte beredd att gå in och diskutera några konkreta förslag i dag, men jag upprepar att det är en klar ambition från min och regeringens sida att ett underlag till ett sjöfartspolitiskt program skall finnas framme till i höst.

Georg Danell tog upp frågan om att den mindre sjöfarten borde gynnas. Det är just vad som sker, eftersom den mindre sjöfarten har speciellt fördelaktiga regler när det gäller kreditgarantierna.

Vidare tog Georg Danell upp frågan om tonnagets storlek. Han kunde i mitt svar utläsa att jag även kunde tänka mig en minskning därvidlag. Jag vidhåller, som det står i mitt svar, att det övergångsvis kan vara motiverat med olika insatser för att slå vakt om en handelsflotta av ungefär nuvarande omfattning. Det är ett uttalande som borde tillfredsställa Georg Danell, och däri ligger inte någon avsikt att gömma någon tanke på minskning.

När det sedan gäller frågan om likviditeten pekade Georg Danell på det initiativ i form av en proposition beträffande Broströms och Saléninvest, som sedan antogs av riksdagen. I det avseendet vill jag framhålla att rederikommissionen, vars betänkande låg till grund för propositionen, hade konstaterat att akuta likviditetsproblem förelåg hos Broströms och Salénrederierna men att den däremot inte kunde skönja sådana hos övriga rederier. Kommissionen

---

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

ansåg därför att det fanns anledning att göra speciella insatser för Broströms och Saléns, och regering och riksdag ställde sig bakom den uppfattningen.

I det sammanhanget kan det vidare påpekas att det återstår medel för kreditgarantier på 200 miljoner, medel som anslagits just för att rederierna skall undvika att sälja ut modernt tonnage av likviditetsskäl. Det förhållandet att dessa medel inte har utnyttjats är tecken på att rederierna medvetet har valt att förändra sin flotta på det sätt som skett.

Vad sedan gäller de pressuppgifter om ett förstatligande på området vilkas källa skulle vara en departementstjänsteman vill jag säga, att det är fråga om departementstjänstemannens personliga uppfattning, som jag inte kan förhindra vederbörande att ge uttryck för. Jag har ingen anledning att kommentera de uppgifterna.

Vad så slutligen gäller frågan om utlandsetablering, som Georg Danell tog upp, får man skilja mellan utlandsetablering av rederiverksamhet i allmänhet å ena sidan och överföring till utlandet av svenskegistrerat fartyg med bevarat svenskt driftinflytande å andra sidan. Det är enbart den senare frågan som faller inom kommunikationsdepartementets arbetsområde. Frågan om utlandsetablering i allmänhet är som bekant föremål för utredning i den s. k. valutakommissionen, under ordförandeskap av f. d. riksbankschefen Krister Wickman. Det är inte min sak att föregripa den utredningens arbete, men jag vet att den har sammanträtt med företrädare för redarna och de ombordanställda liksom att kontakter med sjöfartspolitiska utredningen är på gång.

Vad gäller utflaggning tillämpas de riktlinjer som lades fast våren 1977 med dåvarande kommunikationsministern Bo Turesson som föredragande.

Avgörande för om en sådan överlåtelse får ske är om den bedöms vara till gagn för svensk sjöfart. Det kan gälla om utlandsregistreringen är enda möjligheten att erhålla eller behålla ett betydande lastkontrakt till följd av protektionistiska åtgärder eller att fartyget avses ingå i ett internationellt samarbetsprojekt.

När det gäller överföring till bekvämlighetsflagg har trafikutskottet så sent som för någon månad sedan understrukt betydelsen av att Sverige fortsätter sina strävanden att motarbeta registrering av fartyg under bekvämlighetsflagg. Det är därför viktigt att prövningen av frågor om fartygsöverlåtelser också i fortsättningen sker på sådant sätt att dessa strävanden inte motverkas.

I detta sammanhang vill jag också rätta Georg Danell på en punkt: Svenska Varv har inga fartyg under bekvämlighetsflagg.

GEORG DANELL (m):

Herr talman! Först några ord till Jan Bergqvist. Det som han beskrev var ungefär samma sak som vad jag beskrev när det gäller problemen: arbetslösheten är hög och ligger på mellan 3 och 6,5 %, beroende på vilka kategorier av sjöfolk vi talar om, och det är oroväckande. Men en annan sak är att socialdemokratiska förslag för att rätta till detta förhållande verkligen är slag i luften. Civil bemanning på isbrytare är inte en lösning på några långsiktiga problem. Inte heller att bilda strukturbolag för sjöfartsnäringen

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

löser några problem, eftersom man inte någon gång i trafikutskottet har kunnat redovisa vad det är för strukturella problem man vill komma åt och vad man skall göra utöver vad som redan har gjorts. Hokus pokus med strukturrationaliseringar även på detta område går inte lika lätt som kanske på något annat.

Era förslag är alltså helt realistiska och hjälper icke näringen. Det finns en sak som överskuggar allt annat, nämligen kostnadsbilden. Om det är dubbelt så dyrt att köra ett svenskt fartyg under svensk flagg som att driva det under Liberia- eller Panamaflagg, är detta problemet, och vi måste då finna olika åtgärder för att angripa det.

Jag menar vidare att det inte var någon brist på beslut i trepartiregeringen. Den satt i två år, och under den tiden lyckades man få i gång sjöfartspolitiska utredningen, som minsann inte haft någon mångårig verksamhet. Man har framför allt fått till stånd paketlösningar när det gäller Salénrederierna och Broströms, till nytta för dessa två mycket stora rederier.

I det sammanhanget vill jag säga till kommunikationsministern att det låter litet märkligt om man säger att likviditetsproblem inte råder inom sjöfartsnäringen generellt utan att det bara gäller Saléns och Broströms. Det var sentensen i det som statsrådet sade. Så kan man väl inte behandla dessa båda giganter. Likviditetsproblemen finns där. De har varit skäl till utförsäljningarna, de har varit skäl för regeringen att föreslå riksdagen att besluta om likviditetsförbättrande åtgärder för Broströms.

Beträffande omfattningen av tonnaget vill jag säga att om det är så att statsrådet i sitt svar menar att ungefär den omfattning som handelsflottan har i dag är vad vi bör ha i framtiden, så är det O.K. för min del. Det är bara det att det finns ett tillägg som går ut på att detta bara gäller antalet sysselsatta och förtjänstförmågan, däremot inte tonnaget. Jag har förut redovisat varför jag tycker att denna begränsning är något märklig.

Frågan om förstatligande är en viktig fråga. Vi sade under trepartiregeringens tid att åtgärder som vidtas exempelvis för Saléns och Broströms, som var aktuella 1978, skulle utgå från en lösning som icke innebar förstatligande eller bildande av något statligt rederi. Om detta var vi helt ense. Därför är det viktigt att man tar ställning i denna principfråga. Därför frågar jag mig: Finns det någon som helst förankring i detta utspel från regeringen eller från kommunikationsdepartementets ledning i övrigt?

Sedan, herr talman, återkommer jag till frågan om Svenska Varv, som är en liten del av det stora hela. Nu är det faktiskt så att Svenska Varv är majoritetsägare av Team Ship Holding Co. Bolaget har sju fartyg med en ohygglig massa dödviktston, som jag inte har tid att addera ihop just nu. Dessa fartyg är registrerade på de engelska kanalöarna – icke någon annanstans – som är frihandelsområde och där det inte föreligger någon skattskyldighet. Därför är det ungefär samma kostnadsförhållanden för fartygen där som om man registrerade dem i Panama eller Liberia.

Herr talman! Beträffande kostnadsbilden är det angeläget att understryka att det är den som det hela handlar om. Kortsiktiga åtgärder i form av kreditgarantier eller åtgärder av den typ som vi hört Jan Bergqvist tala om,

nämligen att införa civil bemanning på landets isbrytare, löser inga som helst problem för framtiden utan endast på mycket kort sikt. Det är därför som jag har velat diskutera detta. Då säger statsrådet: Jag tar inte ställning till vilka åtgärder som behövs nu.

Nej, det kan jag förstå, men statsrådet måste ju kunna uttala om hon också anser att kostnadsaspekterna är det som är det centrala, för har man inte fått grepp om att det är detta som är det viktiga, är det oändligt svårt att komma fram med något sjöfartspolitiskt program. Jag förutsätter att om man kommer med ett sådant program i sommar, så måste man nu, ett par månader tidigare, ha förstått att det är kostnadsbilden som måste ändras. Det är åtgärder inom den delen som måste prioriteras.

Därutöver har jag också talat för att man måste pröva frågan om utlandsetablering, som inte alls handlar om den vanliga utflaggningen utan som är ett annat sätt att låta sjöfartsnäringen få en hygglig kostnadsbild och möjligheter att arbeta under exakt samma villkor som all annan industri i Sverige. Vi är i Sverige utomordentligt ensamma om vår mycket hårda utflaggningssyn. Man behöver bara titta runt om i Västtyskland, Norge, England. Alla länder både nära och fjärran som vi konkurrerar med har en annan syn. Därför borde det vara rimligt att vi åtminstone accepterar en utlandsetablering.

Men, som sagt, huvudfrågan är: Ser också statsrådet det som det väsentligaste att förändra kostnadsbilden för svensk sjöfartsnäring?

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Georg Danell har en litet underlig debatteknik. Han har ställt frågan: Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att i avvaktan på ett långsiktigt program förhindra ytterligare utförsäljningar av svenska fartyg? Svaret är, som vi har hört: Inte ett dugg.

Då passade jag på att redovisa vilka åtgärder vi har föreslagit, men Georg Danell sade då att de inte skulle ha någon verkan i det långa perspektivet och i de stora dragen. Men jag presenterade inte detta som en lösning av strukturproblemet på sikt, utan det var ju, sade jag uttryckligen, för att ge sjöfartsnäringen tid för andhämtning och hindra att den sjunker ännu djupare ner. Det går inte att förneka att civil bemanning på isbrytarna och sjömättningsfartygen ger 600–700 nya jobb. Det går inte att förneka att vi har velat ställa pengar till förfogande – men inte kunnat göra det, därför att Georg Danell och andra har röstat emot förslaget – just för att hindra panikförsäljningar av fartyg.

Georg Danell yttrade sig t. o. m. som om det som vi har föreslagit inte skulle betyda någonting. Men hur kan Georg Danell garantera att det inte kommer att ske panikförsäljningar av fartyg, som vi faktiskt skulle ha kunnat hindra, om vi hade haft de här pengarna att gå in med?

Sedan är det utomordentligt anmärkningsvärt att en folkpartiminister anklagar den regering, som folkpartiet deltog i och har fullt ansvar för, för att inte ha gjort något verksamt försök att skynda på den sjöfartspolitiska

Om åtgärder för att förhindra utförsäljning av svenska fartyg, m. m.

Måndagen den
21 maj 1979

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

utredningens arbete. Det är en bankruttförklaring av den borgerliga trepartiregeringen.

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Får jag börja med frågan om likviditetsproblemen, som Georg Danell tog upp.

Vad jag sade var en bedömning av de *akuta* likviditetsproblemen när rederikommisionen kom med sitt betänkande. Det var alltså efter det att kreditgarantierna hade tillkommit.

När det gäller det som Georg Danell kallar för utspel, som en av departementstjänstemännen skulle ha gjort, har jag tidigare sagt att det är en personlig uppfattning som den departementstjänstemannen har gjort sig till tolk för och som han över huvud taget inte har diskuterat med mig. Jag har alltså ingen anledning att debattera det som står i pressen. Hade jag däremot haft en egen uppfattning klar i alla de frågor som vi nu diskuterar, hade jag ju inte behövt avvakta sjöfartspolitiska utredningens resultat. Men som framgår av mitt svar tycker jag det är väsentligt att intressenterna och deras representanter i sjöfartspolitiska utredningen själva får diskutera de alternativ som föreligger och komma fram till ett förslag, vilket sedan presenteras för regeringen, så att man får en allsidig bedömning av frågan. Jag kan i sammanhanget nämna att redarna själva har aktualiserat olika former för samverkan med staten.

När det gäller frågan huruvida jag är medveten om att det är kostnadsbilden som det är väsentligt att förändra, har jag fullt förtroende för att sjöfartspolitiska utredningen har klart för sig vad det finns för skäl till den kris vi har och att det förslag som kommer skall vila på utredningens uppfattningar om detta – och att vi därför kommer att få ett klart besked om vilken bit som intressenterna anser vara den viktigaste.

När det sedan gäller de fartyg i Svenska Varv som Georg Danell anser vara registrerade under bekvämlighetsflagg förhåller det sig så att de går under engelsk flagg.

När det slutligen gäller frågan om utlandsetablering är det, som jag sade i mitt anförande nyss, så att utlandsetablering i allmänhet inte ligger under kommunikationsdepartementets beslutsområde men att utredning pågår i den delen och att vissa kontakter har förekommit mellan den utredningen och sjöfartspolitiska utredningen.

GEORG DANELL (m):

Herr talman! Det var bra att Jan Bergqvist nu medgav att ambitionerna inte var så stora. Det lät så stolt både i er motion och i riksdagsdebatten, och även i Jan Bergqvists första inlägg, när man talade om åtgärder för att rädda svensk sjöfartsnäring. Nu har vi fått höra att det bara är fråga om en brandkårsutryckning på kort sikt. Jag kan till det säga att inte kommer det att förhindra utlandsförsäljningar av svenska fartyg att vi har civil bemanning på isbrytare. Den ekvationen går helt enkelt inte ihop. Dessutom skall vi komma ihåg att sjöfartsnäringens representanter sade redan 1974, att nu är det en kris på gång

och att åtgärder måste vidtas. Då hade vi inte en borgerlig utan en socialdemokratisk regering.

Även om det är valår i år, Jan Bergqvist, har jag försökt föra den här debatten på ett realistiskt plan. Jag har försökt visa att sjöfartsnäringsen har kommit vid sidan om den industripolitiska debatten. Det har jag beklagat, och jag tycker att vi litet till mans kan säga att vi borde ha gjort mer. Vi bör nu börja resonera om orsakerna till de problem som finns och vad vi kan göra åt dem. Jag tycker att mitt förra inlägg visade att trepartiregeringen ingalunda satt med armarna i kors utan vidtog en rad åtgärder – långt mer än vad den socialdemokratiska regeringen över huvud taget tänkte göra fram till 1976.

Även om det inte tillhör kommunikationsdepartementets direkta område att tillåta utlandsetableringar hoppas jag ändå att man i kommunikationsdepartementet aktivt deltar i dessa resonemang. Detta är nämligen en klart trafikpolitisk fråga och en fråga som är oerhört angelägen för sjöfartsnäringsen. Det går inte att säga att det är någon annans bord, utan kommunikationsdepartementet måste ligga på för att få till stånd de förändringar som behövs.

Beträffande registreringer av Svenska Varvs båtar, så kalla det vad ni vill! De är registrerade på ön Guernsey, som tillhör de engelska Kanalöarna, för att man skall slippa betala skatt. Det är därmed i stort sett på samma sätt som om man hade registrerat dem i Panama, Liberia eller någon annanstans. Det intressanta är alltså att vi låter Svenska Varv vara majoritetsdelägare i ett företag som har registrerat sina båtar på de engelska Kanalöarna.

Jag säger inte detta som en konfrontation gentemot den här regeringen; detta är någonting som har pågått under en lång tid. Men jag anser det märkligt att man allmänt accepterar ett sådant förhållande. Det borde i varje fall vara en väckarklocka när vi skall reda upp de privata rederiernas problem.

Kostnadsbilden är den angelägnaste frågan. Jag måste där be om ett besked av kommunikationsministern. Även om man har utredningar som arbetar, även om det finns andra kloka människor som grubblar över olika problem, måste man ha verkligheten klar för sig. Man har utlovat en proposition i höst och ett sjöfartspolitiskt program som skall komma i sommar. Och vi vet ju hur det fungerar i kanslihuset – man börjar inte titta på dessa frågor någon gång i augusti eller september, utan man måste redan nu vara medveten om vilken kurs man ämnar följa. Det vore därför väldigt bra om statsrådet kunde säga: Visst är det kostnadsbilden som är det stora problemet, visst måste vi vidta åtgärder för att försöka pressa ned kostnaderna för svensk sjöfartsnäring. Jag förstår inte att det skall vara så svårt att säga det. Nu ger jag er en chans till. Det är för näringsens bästa. Och jag tror att det också skulle vara behagligt för dem som arbetar med dessa frågor att få höra att kommunikationsministern tycker detta och att det bör vara utgångspunkten för vårt sjöfartspolitiska program – inte sådana halvmesyurer som civil bemanning på isbrytarna, några miljoner hit och några miljoner dit till sjöfolkets resor och

Nr 151

**Måndagen den
21 maj 1979**

---

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

annat. Det kan i och för sig vara bra åtgärder om de ingår i ett stort paket, men de är ingalunda avgörande för näringens framtid.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Jag kritiserade förut Georg Danells debatteknik, och jag tror nästan att jag får skärpa den kritiken nu. Det är rent nonsens att debattera som Georg Danell gör. Han säger: Inte kan civil bemanning på isbrytare förhindra försäljning av handelsfartyg till utlandet. Nej, vem i all sin dar har påstått det? Däremot har vi påstått att om man anslår direkta medel för att hindra panikförsäljningar, så är det ett verksamt medel. Det är detta det gäller. Vill Georg Danell förneka att man kan hindra försäljningar till utlandet på så sätt?

Sedan säger Georg Danell att det 1975 inte fanns något intresse för att gå in i branschen. Det var väl så att redarna vid den tiden inte var intresserade av att staten skulle lägga sig i branschens struktur. Det fanns faktiskt en socialdemokratisk motion här i riksdagen om ökat statligt engagemang då, men redarnas egen tidning tog upp det förslaget och sade att statligt engagemang i svensk rederinäring är intensivt ovälkommet.

Beträffande de förslag som jag redovisade här vill jag inte bagatellisera 600–700 nya jobb genom civil bemanning av sjömätare och isbrytare, och jag vill inte heller bagatellisera strukturbolaget – det är oerhört viktigt i det nuvarande känsliga läget – men självfallet behövs det mycket mera för att klara branschen i dess helhet under de kommande åren.

Vi vill att man skall samordna varvs-, hamn- och sjöfartspolitiken och samordna verksamheten för de statsägda fartygen. Vi anser att man skall se på de samhällsekonomiska kostnaderna. Väldigt mycket i diskussionen handlar om att man skall minska de företagsekonomiska kostnaderna på olika sätt så att de samhällsekonomiska kostnaderna faktiskt stiger ännu mera. Det synsättet måste vi komma bort ifrån för att i stället se på branschen samhällsekonomiskt. Vi skall ha en aktiv sjöfartsnäring genom en aktiv näringspolitik.

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Georg Danell hoppades att vi skulle delta i diskussioner även i sådana trafikfrågor som inte sorterar under kommunikationsdepartementet. Givetvis gör vi det. Jag kan också nämna att det finns en styrgrupp för samordning av just de här frågorna, där statssekreterarna i ekonomi-, budget-, kommunikations- och industridepartementen medverkar. Det hela är alltså under kontroll.

Sedan vill jag gärna glädja Georg Danell med ett personligt uttalande om att kostnadsbildningen visst är ett av de viktigaste problemen. Vikten är dock olika inom olika sektorer, och det är också därför det satts i gång sektorsstudier, som redarna f. n. är engagerade i. Det skall lämnas över vissa resultat redan i morgon till sjöfartspolitiska utredningen.

När det gäller de varvsägda fartygen föreslogs det i höstens varvsproposition att varvens fartygsinnehav, totalt ett 60-tal fartyg, skulle avvecklas under

en treårsperiod genom en successiv minskning av garantiramen. Reduceringen enskilda år och fördelningen mellan olika varv skulle det ankomma på regeringen att avgöra, och det förslaget godtog näringsutskottet.

I våras, vid behandlingen av propositionen om vissa sjöfartsfrågor, tog trafikutskottet upp frågan om de varvsägda fartygen och uttalade att de fartyg som byggts vid svenska varv med omfattande statligt stöd och som t. v. skulle behållas av varven rimligen borde föra svensk flagg. Kostnads- och konkurrensskäl fick inte vara avgörande, utan allmänna sjöfartspolitiska hänsyn borde vägas in. Det är alltså vad som gäller enligt uttalandet från riksdagens trafikutskott.

Överläggningar sker f. n. i frågan. De har redan, som framgått av pressuppgifter, fört fram till vissa resultat, även om avtalet ännu är preliminärt – jag tänker på avtalet där Broströms är part på den privata rederisidan. Men överläggningar pågår alltså.

GEORG DANELL (m):

Herr talman! Det finns inte längre några frågetecken mellan mig och kommunikationsministern i sådana detaljspörsmål som vilken flagg Svenska Varvs båtar går under och en del andra förhållanden. Det är punkter som vi klarat ut under debatten, och jag har dessutom fått svart på vitt på att kostnadsbilden faktiskt är det allra mest angelägna att komma åt när det gäller sjöfartsnäringens bästa. Jag skulle därför i detta inlägg vilja vända mig till Jan Bergqvist.

Jag struntar då i de hårklyverier som han ägnade en stund åt och går i stället till det som var det viktigaste, nämligen hans förslag om att vidta åtgärder för att öka de samhällsekonomiska vinsterna av sjöfartsnäringen. Det låter bra, och det är precis det syfte som också jag har, men man skall inte för den skull tro att detta resonemang på något sätt skulle vara på kollisionkurs när det gäller att öka de företagsekonomiska vinsterna. Man fick nästan den uppfattningen av Jan Bergqvists inlägg. Han sade att andra minsann föreslår åtgärder som tycks vilja minska de företagsekonomiska kostnaderna men som kan riskera att öka de samhälleekonomiska.

Det som jag talar för – jag har här givit exempel på utlandsetablering och ändring av skattereglerna för att därigenom förbättra kostnadsbilden – gynnar de företagsekonomiska aspekterna och därmed sysselsättningen. Det gynnar nya initiativ i denna näring och ger därmed möjligheter att bygga ut sjöfartsnäringen ytterligare, så att den blir den faktor i svensk ekonomi och svenskt samhällsliv som den borde vara. Detta innebär naturligtvis då att det också blir till fördel för samhällsekonomin i allmänhet. För att man skall tolerera den sits man haft hittills med både likviditetsproblem och andra problem krävs ju sådana statliga offer som vi fick vara med att besluta om i riksdagen i december. Det är något som också socialdemokraterna har tagit upp i sina motioner här i vår.

Jag tycker att det är bra att det åtminstone i några partier finns intresse för sjöfartsnäringens frågor. Jag påstår inte att socialdemokraterna skulle vara ute efter vare sig att förstöra sjöfartsnäringen eller bara glömma bort den;

---

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

*Om åtgärder för
att förhindra utför-
säljning av svenska
fartyg, m. m.*

tvärtom finns det ett stort intresse inom detta parti också för dessa frågor, även om vi har litet olika utgångspunkter när vi skall behandla dem. Jag vill därför återvända till det jag sagt ett par gånger förut. Jag tror att näringens problem vinner på att man försöker diskutera dessa frågor sansat och att man också glömmer att det är 1979 och inte tänker på att det är så förskräckligt nära till den 16 september som almanackan visar – i varje fall i denna fråga.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Det som Georg Danell kallar hårklyverier är ett enkelt krav från min sida att det skall vara ett minimum av ordning och reda i debatten, att man inte hoppar omkring hur som helst utan ser sambandet mellan varje punkt.

Jag talade om de samhällsekonomiska kostnaderna. Ett utomordentligt typexempel på detta är just om man bekvämlighetsflaggar svenska fartyg. Då får man ett bortfall av vissa skattebetalningar och andra sociala utgifter som rederierna har. Detta bortfall förbättrar det företagsekonomiska utfallet av verksamheten, men samtidigt får svenska staten stora samhällsekonomiska kostnader för arbetslöshet och för att man inte effektivt utnyttjar den svenska sjöfarten.

GEORG DANELL (m):

Herr talman! Jag har icke förordat utflaggning. Dessutom är det inte aktuellt. Det finns knappast längre några fartyg som skulle kunna flaggas ut, beroende på att så många redan har försålts. Det är i dag aktuellt problem inom sjöfartsnäringen.

Däremot är utlandsetableringen ett aktuellt problem. Då är det inte fråga om något bortfall av skatteintäkter för staten, utan det är fråga om huruvida vi kan få nytillskott av båtar till sjöfarten och att dessa precis som företag i alla andra branscher kan ges möjlighet att etablera sig utomlands. Det här kan bli en god grund för att de svenska rederierna skall kunna utvecklas till fördel även för fartyg under svensk flagg.

Jag har inte sagt att vi skall ha det på detta sätt. Jag har sagt att jag tycker att det är intressant att diskutera det. Det är därför jag ställt frågan om inte detta skulle kunna vara någonting att satsa på. Håll med om att det är litet konstigt. De enda fartyg som i dag går med vinst under svensk flagg är våra färjor, där man säljer sprit och tobak skattefritt. Det är egentligen de enda fartyg som är lönsamma. Då är det något snett med kostnadsbilden. Därför har jag under hela denna debatt försökt utgå från att vi skall finna åtgärder som kan sänka kostnaderna för svenska fartyg.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Skillnaden oss emellan är att Georg Danell i sitt resonemang utgår ifrån de företagsekonomiska kostnaderna och sedan är beredd att diskutera vissa modifieringar i den kostnadsbilden, medan min utgångspunkt är att sysselsättningen och de samhällsekonomiska synpunkterna skall vara själva grundvalen för resonemanget och bedömningen av kalkylen.

GEORG DANELL (m):

Herr talman! Jag vill bara poängtera att jag började mitt anförande med att säga – jag vet inte om Jan Bergqvist hade möjlighet att lyssna till det – att bytesbalansskälen är intressanta och att det är intressant att slå vakt om det stora sjöfartsnetto som kommer oss alla till del. Jag beskrev sysselsättningsförhållandena och den stora arbetslösheten och gjorde just de bedömningar som Jan Bergqvist nyss sade att jag inte gjorde.

Jag tycker det är angeläget att inte göra kontroverserna större än de är i denna fråga. Vi har nog olika meningar om vilka åtgärder som skall vidtas, men när det gäller bilden av hur det ser ut kan man inte ha så vitt skilda uppfattningar, om man verkligen vill vara saklig.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om tillsynslära- rnas arbetssituation

Statsrådet BIRGIT RODHE erhöll ordet för att besvara *Jan Bergqvists* (s) den 2 maj anmälda interpellation, 1978/79:181, och anförde:

Herr talman! Jan Bergqvist har frågat mig om jag är fullt medveten om tillsynslära-
rnas pressade arbetssituation och vilka politiska slutsatser jag i så fall drar.

Frågan ger mig anledning erinra om att den dåvarande regeringen i propositionen om skolans inre arbete m. m. föreslog att tjänsteorganisationen för bl. a. tillsynslärarna skulle upphöra. Förslaget godkändes av riksdagen (prop. 1975/76:39, UbU 30, rskr 367). De nämnda besluten innebar också att tjänsteorganisationen för huvudlärare och institutionsföreståndare i grundskolan skulle upphöra.

I propositionen om vissa anställningsfrågor beträffande vårdlärare i gymnasieskolan och kommunal högskoleutbildning m. m. (prop. 1978/79:16) föreslog emellertid regeringen efter ytterligare överväganden att tillsynslärarna t. v. skulle bibehållas. I propositionen uttalades därvid bl. a. följande:

”Jag ser alltså tillsynslärarna som en värdefull skolledarresurs. Känt är också att de senare årens utveckling har ställt allt större krav på skolledningen. För att möta dessa krav har i samband med reformeringen av skolans inre arbete vidtagits åtgärder för att förstärka skolledningen i grundskolan. Enligt min mening skulle det rimma illa med dessa strävanden att nu avveckla tillsynslä-
rarorganisationen. Jag föreslår sålunda att denna organisation tills vidare bibehålls. Jag avser att senare föreslå regeringen att föranstalta om en översyn av de föreskrifter som reglerar tillsynslära-
rnas verksamhet. Även denna fråga kommer att behandlas i nära samråd med personalorganisationerna.”

Riksdagen godkände förslaget.

Av det sagda framgår att jag fäster stort avseende vid det arbete som tillsynslärarna uträttar. I avvaktan på resultatet av den aviserade översynen är

Måndagen den
21 maj 1979

---

*Om tillsynslärarnas
arbetssituation*

jag emellertid inte beredd att nu överväga några särskilda åtgärder för dessa lärare.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka skolministern för svaret.

”Vår situation är inte klok. Jag är ju platschef på min skola, men har inte en enda timmes nedsättning av undervisningsskyldigheten för att utföra tillsynsarbetet. Ofta måste jag springa ifrån lektioner för att rycka in hos vikarier eller kolleger som behöver hjälp. Vi måste få tid för att utföra vårt arbete.”

Så säger Lill Weibull, som är tillsynslärare i Göteborg.

”Vi har alla ställts inför frågan: Skall jag lämna min klass utan uppsikt för att kunna göra mina uppgifter som tillsynslärare? Många tror att det är ett litet extraknäck som man klarar av efter skoldagen. Men det är det inte, man skall klara en rad uppgifter utan att ha någon tid avsatt för det.”

Så säger Lars Hansson, tillsynslärare i Dalarna.

”Att vara tillsynslärare är många gånger en nästan övermänsklig arbetsuppgift. Arbetet har inga gränser, samtidigt som man inte just har någon tid att sköta det. Man slits från det ena till det andra och hinner aldrig göra någonting färdigt.”

Det säger Bengt Jansson, som under flera år varit tillsynslärare i Stockholm.

Herr talman! Jag skulle kunna fortsätta en lång stund med att citera tillsynslärare som jag har talat med eller som har uttalat sig i Lärartidningen/Svensk Skoltidning eller i annat sammanhang. Ständigt återkommer just det här: Vi måste få tid att utföra uppgifter som är viktiga för eleverna och personalen.

Tillsynslärarna arbetar efter en 16 år gammal arbetsinstruktion, och deras jobb omfattar väldigt många olika saker. Det gör att arbetet blir splittrat och slitsamt. Då kan man kanske fråga sig: Varför ställer de själva upp på ett sådant krävande jobb? Ingen kan väl tvinga dem att vara tillsynslärare? Formellt är det naturligtvis frivilligt, men på de två studiedagar som länskolnämnden i Dalarna ordnade i mars i år för tillsynslärare var det nästan ingen av deltagarna som ansåg sig själv ha valt att bli tillsynslärare. De hade känt sig mer eller mindre tvungna att ställa upp.

Om ingen lärare anmäler sig till tillsynsläraryuppgiften, tvingas skolan att göra omplaceringar. En ny lärare, som gärna vill vara kvar vid skolan, kan på så vis ställas inför valet mellan att förflyttas från skolan eller att bli tillsynslärare. Då blir det inte frivilligt att man åtar sig att vara tillsynslärare.

I en undersökning i Göteborg angav 60 % av tillsynslärarna negativa orsaker till att de hade accepterat uppdraget. Man svarade t. ex.: Någon måste vara tillsynslärare. Ingen annan ville. Man hänvisade till påtryckningar från kolleger eller rektor. För att behålla min tjänst på skolan, var ett annat argument som fanns med.

Nu skall väl i rättvisans namn inte bara redovisas negativa erfarenheter.

Mitt i all stressen och pressen känner många ändå en viss tillfredsställelse i jobbet. Det man utträttat är ju väldigt viktigt för eleverna, föräldrarna och personalen, och man är med om att föra skolan framåt. Men samtidigt säger man att det känns trötlöst att aldrig få någon uppskattning från myndigheterna. Regering och riksdag har inte visat någon större förståelse för vår situation, menar man.

Herr talman! Det var mot den här bakgrunden jag framställde min interpellation, och jag blev glad när jag såg att Birgit Rodhe nyligen uttalade sig så här:

”Jag tror det är viktigt att vi öppet diskuterar de problem som kan finnas i skolan och vad vi kan göra för att komma till rätta med dem.”

Här är nu ett tillfälle till dialog om problemen, men just därför är jag faktiskt djupt besviken över skolministerns svar. I svaret kommer verkligen inte fram någon vilja till en öppen diskussion om problemen, utan alldeles tvärtom. Birgit Rodhe bryr sig inte ens om att försöka svara på den fråga jag har ställt. Jag undrade, om skolministern är medveten om att tillsynslärarna har en pressande arbetssituation. Till svar får jag goddag – yxskaft. Skolministern säger att hon ”fäster stort avseende vid det arbete som tillsynslärarna utträttat”. Ja, Birgit Rodhe, fattas bara annat. Det jobb som tillsynslärarna gör är ju en förutsättning för att skolan skall fungera, och därför är det självklart att man skall fästa stort avseende vid det. Men det var ju inte det jag frågade om. Jag frågade om tillsynslärarnas arbetssituation. Är den pressad eller är den inte pressad? Skolministern måste ju ändå ha en uppfattning om hur läget är.

Anser skolministern att jag har rätt när jag i interpellationen säger att dagens tillsynslärare i många fall har en helt orimlig arbetsbörda? Varför har skolministern inte velat kommentera det och ge sin syn på situationen?

På min andra fråga svarar skolministern att hon inte är beredd att nu överväga några särskilda åtgärder. Då undrar man ju: Vad menade skolministern egentligen när hon sade det som jag citerade förut: Jag tror det är viktigt att vi öppet diskuterar problemen och vad vi kan göra för att komma åt dem.

I sitt svar till mig är skolministern inte ens beredd att överväga saken.

Om jag till sist får recensera detta interpellationssvar kan jag säga att ända till sista meningen är det intetsägande. Det ger inte minsta svar på eller kommentar till mina frågor. Först refererar Birgit Rodhe frågorna – sedan tar hon fram gammal skåpmat och berättar om två gamla propositioner som riksdagen godkänt.

Den allra sista meningen däremot innehåller en del substans, men tyvärr är innehållet avslöjande för skolministern. För mer än ett halvår sedan sade skolministern att hon skulle ta initiativ till en översyn av de föreskrifter som reglerar tillsynslärarnas verksamhet. Vad hon nu säger är att den översynen ännu inte har kommit i gång. Jag måste säga att jag tycker att det är en skandal; översynen borde ha kommit i gång för mycket länge sedan.

Alltså: Här sitter skolministern i sin bänk passivt och avvaktar resultatet av en översyn. Men hon har ännu inte sett till att den här översynen har kommit

i gång. Och det är klart att så kan skolministern sitta länge och vänta.

Man kan inte göra allt på en gång, Birgit Rodhe, men man kan åtminstone göra något med en gång. Jag hoppas att Birgit Rodhe kommer att utnyttja sina sista månader som skolminister på ett bättre sätt än hon utnyttjat tiden hittills.

Statsrådet BIRGIT RODHE:

Herr talman! Det var Jan Bergqvist som talade om debatteknik för en stund sedan. Jag skall inte kommentera det närmare – jag vill bara sätta ett utropstecken.

Det var inte gammal skåpmat i det citat som jag gjorde ur propositionen – det är bara några månader sedan jag skrev detta att jag ser tillsynslärarna som en värdefull skolledarresurs och att jag också var klar över att allt större krav har ställts på skolledningen inkl. givetvis tillsynslärarna. Jag var därmed beredd att svänga om när det gällde det förslag som riksdagen tidigare hade instämt i, att tillsynsläraryrket skulle försvinna. Jag har alltså menat att det är synnerligen väsentligt att organisationen finns kvar. Däri ligger väl också ett erkännande av det som Jan Bergqvist här sade, nämligen att det ställs stora krav på skolledningarna och att tillsynslärarna behövs. Jag underströk också att det behövs en översyn av föreskrifterna som reglerar deras verksamhet.

Jag håller med om att den instruktion som skolledarna nu har att arbeta efter är föråldrad. Det ligger också i det citat som jag gjorde ur propositionen, vilken ju lades fram strax före jul och precis före jul blev föremål för riksdagens beslut.

När det gäller tidschemat för åtgärder har departementet haft upprepade kontakter med arbetstagarorganisationerna sedan riksdagen godkände rege- ringsförslaget. Det har då gällt vad man skulle ta först. På arbetstagarorga- nisationernas förslag har man först koncentrerat intresset på den komplice- rade frågan om avveckling av tjänstorganisationen för huvudlärare och institutionsföreståndare, eftersom den frågan bedömdes vara mest aktuell. Nu var det över huvud taget fråga om korta tidsperioder i detta sammanhang, och därför menar jag att det var acceptabelt, även om det givetvis inte var särskilt tillfredsställande, att man måste skjuta på tillsynsläraryrket några månader.

Men nu tycks den första frågan vara ganska nära sin lösning, och då är rätta tidpunkten inne att ta upp frågan om översyn av tillsynsläraryrket. Går allt som jag hoppas – som det ser ut nu – så skulle det kunna bli aktuellt i början av hösten i år. Detta, Jan Bergqvist, innebär inte på något sätt att jag underskattar det arbete som utförs av tillsynslärarna, inte heller de svåra förhållanden under vilka det utförs. Men jag tror att även Jan Bergqvist tyckte det var angeläget att vi agerar i nära kontakt med arbetstagarorganisationerna. Så har skett. Så sker och så kommer också att ske.

Orsaken till att jag sade att jag inte är beredd att överväga andra åtgärder är ju att sådana åtgärder redan är inplanerade och övervägda och snarast kommer att sättas i gång.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Skolministern talar om debatteknik och antyder att det skulle vara något fel på min debatteknik. Men jag tycker att vi skall ha en så öppen diskussion att om det är någonting som skolministern anser vara fel eller förvrängt av det jag sade, så bör vi gå in på det och se till att det klaras ut. Jag tycker att man inte bara skall göra sådana här förstuckna antydningar utan att man också skall tala om varför man inte ansåg att argumentet var bärande. Det är väl så vi skall föra en öppen och levande diskussion om skolans problem.

Jag kan ändå inte komma ifrån intrycket att man här får dra synpunkterna ur skolministern med tång. Skåpmat var de här propositionerna i den meningen att det inte var några nyheter. Vi har alla här i riksdagen varit med och behandlat dem, så vi visste ju vad som stod i dem. Det var inte för att få reda på vad som stod i dem som jag framställde min interpellation.

Skolministern kunde inte ens sträcka sig så långt att hon höll med om min beskrivning att tillsynslärarna många gånger har en helt orimlig arbetsbörda. Hon har formulerat sig mycket mjukare och mildare och talat om att de behövs, att det ställs stora krav osv. Det är självklart att det på en skollärdare ställs stora krav och att uppgifterna behöver utföras. Men jag har hela tiden velat höra skolministerns bedömning av hur arbetssituationen ser ut i dagens skolor. Jag tycker att skolministern inte har ställt upp på den debatten ännu.

Sedan kan jag inte riktigt hålla med om att man måste sätta frågan om översynen av föreskrifterna för tillsynslärarna i motsatsställning till detta med huvudlärare och institutionsföreståndare. Skolministern kan mycket väl ge sig på huvudlärarfrågan men ändå ta en diskussion med företrädare för tillsynslärarna. Och såvitt jag vet har skolministern icke gått in på några diskussioner med representanter för tillsynslärarnas organisation – alltså den tillsynsläraryörening som finns. Om skolministern redan i november månad skrev om denna översyn och riksdagen i december fattade beslut, borde skolministern åtminstone i januari ha kunnat ta upp en diskussion med tillsynslärarna om hur de upplever situationen. Det hade väl ändå inte varit omöjligt.

Jag vill konstatera att läget inför skolstarten i höst skulle ha varit mycket ljusare om skolministern och folkpartiregeringen hade gått med på socialdemokraternas förslag att anställa fler vuxna i skolan, om skolministern hade satt i gång denna översyn redan i början av året och om skolministern hade visat sig mer intresserad av att verkligen föra denna öppna diskussion om skolans problem.

Statsrådet BIRGIT RODHE:

Herr talman! Jag för den diskussionen i många sammanhang, och jag skulle gärna föra den här med Jan Bergqvist, om jag ansåg att det var riktigt meningsfullt att föra den med anledning av frågan hur vi skall handlägga tillsynslärarnas arbetsförhållanden.

Jag är – inte minst efter de resor som jag har gjort under dessa månader men

också av tidigare erfarenhet, framför allt från kommunalt skolledarsammanhang – ganska medveten om hur tillsynslärarna har det. Och jag vet att de inte har fått det lättare. Det är därför som jag har känt det som erhört viktigt att lägga fram förslaget och att lägga upp en plan för hur frågan skall behandlas. Men jag tycker fortfarande att det vore ganska egenartat om jag här förde en mer ingående diskussion om tillsynslärarnas arbetssituation, när det är deras fackliga organisation som förhandlar för dem och som har att redovisa hur de har det. Men jag har som sagt vid många tillfällen, just vid resor till skolorna, talat direkt med tillsynslärare och känner väl till förhållandena.

Det första jag sade om debatteknik gäller även sättet att pressa mina ord. Jan Bergqvist framhåller mitt uttalande att jag inte är beredd att nu *överväga* några särskilda åtgärder. Men jag har redan övervägt åtgärder och har talat om vad som skall göras i denna fråga.

Jag menar att det i detta sammanhang är omöjligt att gå förbi de fackliga organisationernas egen prioritering av hur dessa frågor skall behandlas. Men det är på intet sätt min mening att detta skall innebära ett uppskjutande, utan denna fråga kommer att tas upp så fort vi är överens om att tiden har kommit, och det hoppas jag blir inom de närmaste månaderna.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Jag har varit i kontakt med tillsynslärarnas föreningar och med olika fackliga företrädare. Jag har till dem ställt frågan: Har ni från departementet hört av något intresse för att diskutera era problem? Jag har fått uppgifterna att de inte har märkt av något intresse från utbildningsdepartementets sida av att ta upp en diskussion. Det är ju ingenting som hindrar att man ger sig på frågan om huvudlärarna men ändå inbjuder tillsynslärarna att tala om hur de har det och vad de har för synpunkter och att utbildningsministern deltar i en dialog om detta. De som är aktiva inom dessa föreningar och kontaktsmannen på SL säger: Vi har inte hört någonting, men vi väntar otåligt på att någonting skall ske.

Jag beklagar att skolministern är så passiv. Det är klart att man kan åka ut till skolorna och prata förstulett, men varför inte omedelbart sätta i gång och innan semestrarna bryter ut kalla till en första överläggning om detta problem. Det kan väl inte vara så märkvärdigt.

Statsrådet BIRGIT RODHE:

Herr talman! Jag är ganska förvånad över att Jan Bergqvist menar att överläggningar borde gå till på det viset som han här skisserar, nämligen att jag skulle kalla till mig en delegation vars intressen ju bevakas av dess huvudorganisation. Det är också så att en rad olika grupper under den här tiden har sökt upp mig och bett att få göra uppvaktningar för att få framföra sina egna problem. Jag vet inte varför tillsynslärarna, om de så skulle önska, inte hade kunnat följa den praxis som man brukar följa, medan däremot – såvitt jag förstår – det naturliga för varje statsråd är att följa den vedertagna förhandlingsordningen i detta sammanhang. Jag kommer också att göra det.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Det är möjligt att någon information har undgått mig, men jag tycker inte att det har framkommit varför det skulle vara svårt att redan nu ta en diskussion om dessa problem. Att man ger sig i kast med huvudlärare osv. är en sak, men vad är det som hindrar att man parallellt diskuterar de andra frågorna? Det kan ju ske i olika former. Det finns olika sätt att föra en dialog på. Vad statsrådet har avslöjat är att det har gått ett halvår utan att denna dialog har kommit i gång. Eftersom det finns både formella och informella sätt att diskutera problem på kan jag inte se annat än att man skulle kunna ta en diskussion, om bara viljan fanns.

Statsrådet BIRGIT RODHE:

Herr talman! Det är många grupper som anmäler sig hos mig för att diskutera, och det förs en öppen dialog. Skulle jag själv kalla på alla grupper som i och för sig vore intressanta och viktiga att tala med vet jag inte riktigt var vi hamnade. Jag låter mig vägledas av de fackliga organisationernas egen prioritering av i vilken ordning frågorna skall tas. Förhandlingar har pågått sedan nyår om hela det paket som propositionen och riksdagsbeslutet gemensamt behandlat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om produktkontrollnämndens register, m. m.

Jordbruksministern ERIC ENLUND erhöll ordet för att besvara *Maj Britt Theorins (s)* den 30 mars anmälda interpellation, 1978/79:170, och anförde:

Herr talman! Maj Britt Theorin har frågat mig om jag är beredd att i fråga om produktregistret uttala

att registret snabbt skall byggas ut till ett produktregister och således inte reduceras till ett s. k. substansregister,

att registret skall innehålla sådana uppgifter om bl. a. användningsområden och funktion att det kan användas i det förebyggande miljöarbetet,

att skyddsombuden i enlighet med riksdagens uttalande skall få tillgång till för deras verksamhet relevanta uppgifter från registret,

att deklARATIONERNA skall vara fullständiga, dvs. att det inte skall överlåtas åt deklareranterna att avgöra vilka föroreningar som skall deklarereras till myndigheten,

att den kemiska industrins intressen inte får lägga hinder i vägen för ett fullgott produktregister.

Den första etappen av produktregistrets uppbyggnad genomfördes under år 1978. Därvid anmäldes drygt 100 000 kemiska produkter till registret av ca 2 500 företag. I en andra etapp skall registret byggas ut med uppgifter om anmälda produkters sammansättning och om andra förhållanden i fråga om produkterna som är av betydelse från hälso- och miljösynpunkt. Produkt-

Om produktkontrollnämndens register, m. m.

kontrollnämnden har i februari 1979 beslutat om den närmare utformningen av ett första steg av den andra etappen. Nämndens föreskrifter, som har fastställts av regeringen i mars 1979, innebär att deklaraionsplikt i det första steget införs för ett begränsat antal produkter, främst s. k. baskemikalier.

I samband med fastställelsen av föreskrifterna uppdrog regeringen åt produktkontrollnämnden att mot bakgrund av de erfarenheter som görs under första steget redovisa ett närmare program för kommande steg i registrets uppbyggnad. I produktkontrollnämndens uppdrag ingår vidare att närmare utreda på vilket sätt andra myndigheter skall få tillgång till behövlig information från registret.

Av min redovisning har framgått att registret bygger på kemiska produkter och inte substanser. Självfallet skall registret innehålla sådana uppgifter att det kan användas i det förebyggande miljöarbetet.

Jag ansluter mig givetvis till den uppfattning riksdagen tidigare gett uttryck åt, nämligen att skyddsombuden skall ha tillgång till sådana uppgifter från registret som är av betydelse för deras verksamhet. Jag anser vidare att uppgifterna om produkternas sammansättning bör vara så fullständiga som möjligt.

I den mån den kemiska industrins intressen står i motsatsställning till samhällets intresse av att genom en effektiv produktkontroll åstadkomma skydd för hälsa och miljö måste givetvis samhällsintresset ta över. Men detta innebär inte att industriintressena kan lämnas obeaktade vid uppbyggnaden av registret. Enligt min mening är det t. ex. viktigt för industrins uppgiftslämnande att deklaraionsförfarandet inte görs onödigt krångligt. Vidare måste registret utformas på ett sådant sätt att det sekretesskydd, som gällande lagstiftning ger uppgifter i registret, kan upprätthållas. Därför har regeringen uppdragit åt produktkontrollnämnden att närmare överväga hur sekretess- och datasäkerhetsfrågorna bör lösas.

Enligt min mening är produktregistret av avgörande betydelse för att åstadkomma en effektiv tillsyn och kontroll över hanteringen av hälso- och miljöfarliga varor. Det är därför viktigt att registret kan byggas upp så snabbt som möjligt. Hur snabbt detta kan ske får bedömas när produktkontrollnämnden har framlagt sitt förslag till program för registrets fortsatta uppbyggnad.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret.

”Produktregistret är en skandal.” Det var Metallarbetarens hårda dom över den ”vantumme” – uttrycket kommer från Thure Svensson, chefen för produktregistret – som blev resultatet av fem års förseningar och förhållningar. Fem års metodiskt försök från såväl den svenska som den internationella kemiska industrin att hindra en effektiv och skärpt kontroll över de kemiska produkterna ser ut att lyckas.

Litet historia är ändå nödvändig. Den socialdemokratiska regeringen genomdrev 1973 lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Motståndare då som nu var den kemiska industrin, som via en stor grupp direktörer uppvaktade

jordbruksutskottet och protesterade mot lagen och då framför allt mot principen om den omvända bevisbördan. Den ålägger tillverkaren eller försäljaren att bevisa att en kemisk produkt är ofarlig – inte myndigheten, de anställda eller konsumenten att bevisa att den är farlig. En sådan princip kan kosta tillverkaren pengar. Tillverkaren får bekosta grundliga vetenskapliga undersökningar, innan nya ämnen släpps ut. Då – 1973 – ställde moderaterna och centern upp för kemiindustrin och reserverade sig mot beslutet. Men folkpartiet följde då socialdemokraterna.

Redan då var det klart att en omfattande registrering av kemiska produkter var en nödvändig förutsättning för att vi skall få en effektiv kontroll. Arbetet på ett centralt produktregister började förberedas 1974. Gång efter annan har riksdagen uttalat sin irritation över fördröjningen, krävt ett oavlatligt framflyttande av positionerna för de produktkontrollerande samhällsorganens sida och uttalat att ”den i lagen föreskrivna s. k. omvända bevisbördan inte bara får bli en vacker devis utan att bestämmelserna härom verkligen tillämpas på ett sätt som motsvarar lagstiftningens syfte”. Riksdagen har också uttalat att produktregistret kommer att få en avgörande betydelse för uppnåendet av målen för produktkontrollen.

Bakgrunden till kraven på en effektiv produktkontroll är denna. Varje år kommer det fram tiotusentals nya kemikalier. Många av dem – säkert hundratal – kommer vi att möta i arbetsmiljön och i den yttre miljön. De flesta är mycket dåligt undersökta. Vi vet inte vilka av dem som är cancerframkallande, vilka som ger fosterskador, genetiska skador eller skador på nervsystemet. Vi vet ännu mindre vilka som ansamlas i näringskedjorna i naturen.

Vi har under 1960- och 1970-talen varit med om en ström av miljöalarm. Små och stora miljökatastrofer har följt på varandra. DDT, PCB, asbest och vinylklorid är några av de mest uppmärksammade. Och ändå har vi säkerligen bara sett toppen av ett förfärligt isberg. Vi vet t. ex. att många av de skador som kemiska ämnen ger upphov till har lång fördröjningseffekt. Det tar lång tid innan vi märker om ett ämne upplagras i naturen eller om det ger skador på kommande generationer. Ca 20 år tar det i allmänhet från det att en människa först blivit utsatt för ett cancerframkallande ämne till dess skadan visar sig. Den yrkesbetingade cancer vi sett under 1970-talet är därför resultatet av den kemiska miljön i industrin under 1940- och 1950-talen. Den kraftiga expansion i användning av kemikalier som skett under framför allt 1970-talet får vi således inte se resultat av förrän mot slutet av seklet.

Många andra obchagliga överraskningar väntar oss också i fråga om hälso- och miljöeffekter av kemiska ämnen under tiden framöver. Flertalet av de organiska lösningsmedlen ger av allt att döma upphov till kroniska nerv- och hjärnskadorna redan vid lägre halter än nu gällande gränsvärden. Många kemiska ämnen såväl i arbetsmiljön som i den yttre miljön kan ge upphov till genetiska förändringar. Fortplantningsförmågan hos båda könen kan skadas om de utsätts för giftiga kemikalier – således inte bara om kvinnan utsätts för risker. Jag kan nämna några exempel som kom fram härom veckan vid en miljökonferens i Stockholm. Hustrur till män som utsätts för bedövningsga-

ser råkar ut för ett ökat antal missfall, och barnen till dessa män har haft fler födelsedefekter än förväntat. Män som tillverkar biociden DBCP – dibromoklorpropan – på en kemisk fabrik i Kalifornien led av en mycket minskad fruktsamhet – i några fall sterilitet – på grund av exponering.

På våra arbetsplatser används en lång rad ämnen som i djurförsök har visat sig ge upphov till fosterskador. I de flesta fall händer ingenting annat än att resultaten lagras i den vetenskapliga litteraturen. När det gäller läkemedel bedöms det som orimligt att ta risken att använda ett ämne som i djurförsök har visat sig ge fosterskador, men i arbetslivet anses det av någon anledning rimligt att använda ett sådant ämne.

Slutsatsen av detta måste bli att samhället måste ingripa med betydligt större kraft än hittills för att få den kemiska miljön under kontroll. Det kan inte längre accepteras att nya kemiska ämnen införs utan att de har undersökts från hälso- och miljösynpunkt, utan att myndigheterna tagit ställning till om de skall få användas eller ej. Det kan inte längre accepteras att man fortsätter att använda gamla ämnen som om ingenting hänt. Det kan inte längre accepteras att samhällets instrument och kontrollfunktioner för att skydda människors hälsa förhalas, urvattnas eller görs verkningslösa av snöda företagsekonomiska skäl.

Chefen för produktregistret är med rätta kritisk mot det förslag till deklaraionsplikt som produktkontrollnämnden i februari har antagit och som regeringen i mars har fastställt. Han säger att informationen om användning och mängder som nu skall tas in är så grov att den är nästan värdelös. Nu krävs inga uppgifter om produktens användning eller beredningsform, om det är en råvara eller en slutprodukt, om den är gasformig eller i fast eller flytande form, säger han vidare. Dessutom säger han: "Uppgifterna om vilken bransch produkten används i behöver bara anges synnerligen ospecificerat. Mängderna behöver anges inom vissa vida gränser. Den informationen är så dålig att det inte går att göra statistik eller ens ett schema över kemikalieflödet. För att få en total bild av användningen av kemikalier skulle vi behöva uppgifter om import, tillverkning, lagerhållning och export."

Fem års förseningar och förhållningar av ett nödvändigt, fullständigt register är en sorglig historia, med återkommande inslag av påtryckningar från industrin. Det förelåg faktiskt ett förslag redan hösten 1975. Det remissbehandlades, och bl. a. LO och arbetarskyddsstyrelsen var positiva till förslaget. Hösten 1976 kom det fram ett nytt förslag efter en del justeringar. Då började den stora förhållningskampanjen. De stora kemiföretagen ingrep, representerade av Kemikontoret och andra branschorganisationer. Utredningar drevs igenom, försenades och ledde fram till krav på nya utredningar. Fram till april 1978 utarbetades ett fullständigt förslag till hur registret borde byggas upp. I det arbetet deltog representanterna för uppgiftslämnarna i så gott som varje detalj. Full överensstämmelse rådde då om att produkternas användning ute i samhället skulle anges i form av användarbranscher och i form av produktens funktion. Detta var oerhört viktigt ur arbetarskydds-synpunkt. På en enda punkt var uppgiftslämnarna skeptiska, och det gällde

sekretessen. Jag skall återkomma till detta.

Under hösten 1978 märktes en ökad internationell aktivitet. Man mobiliserade i slutändan de stora utländska kemikoncernerna till att utöva påtryckningar mot svenska myndigheter. Industrin underkände den svenska sekretesslagstiftningen, som man menade inte gav fullgott skydd. Känsliga uppgifter skulle kunna spridas till forskare, skyddsombud och yrkesinspektörer. Likhetstecken sattes mellan en produkts kemiska sammansättning och tillverkningsrecept. Hot om att registret skulle medföra permitteringar förekom också.

Uppgifterna om produkternas innehåll är så hemliga – påstår industrin – att de inte ens kan anförtros en statlig myndighet. Men detta är inte sant. I de allra flesta fall kan konkurrenterna genom en billig kemisk metod ta reda på vad en vara innehåller. Genom de moderna kemiska analysmetoderna har de stora företagen i praktiken inte många hemligheter för varandra vad gäller produkternas innehåll. Däremot har de många hemligheter om sina produktionsprocesser, men det är någonting annat, och det berör inte produktregistret. Talet om sekretess har blivit en förevändning för att inte lämna ut uppgifter som myndigheterna och de anställda kan använda för att genomdriva förbättringar i den kemiska miljön. Vi behöver ett produktregister, och vi behöver det snabbt. Vi skall inte låta industrin förhala registret en enda dag till. Människornas krav på en säker miljö måste sättas i främsta rummet.

Industrins starka påtryckningar gjorde att produktkontrollnämnden drog tillbaka sitt tidigare förslag och lade fram ett nytt, med starkt sänkta krav. Det förslaget var förankrat *bara* hos Kemikontoret och Plast- och Kemikalieleverantörernas förening, dvs. importörernas organ. Användarbranscherna bantades från ca 200 till ca ett tiotal, och uppgifterna om funktion behövde nu inte deklarerar.

Nedbantningen slår hårdast mot arbetarskyddssidan. Registret blir svårt att utnyttja för kartläggningsarbete. För att kunna veta om ett ämne som orsakar problem kan ersättas med ett mindre farligt eller för att få veta var i samhället ett farligt ämne förekommer måste man kunna ställa frågan i vilka branscher ett visst ämne används och i vilka produkter det särskilda ämnet ingår. Först då kan man få en produktkontroll värd namnet. En deklaraionsplikt för ett begränsat antal produkter, främst s. k. baskemikalier, som jordbruksministern har accepterat, blir i det närmaste värdelös. Det nämnden fattat beslut om och jordbruksministern i svaret kallar baskemikalier rör endast s. k. råvaror, dvs. produkter som till övervägande del består av ett enda ämne. De säljs normalt inte under fantasinamn. Alla vet ju vilket ämne de innehåller – att registrera svavelsyra som svavelsyra är ju ingen nyhet för skyddsombuden och leder inte till en mera skärpt kontroll. Det finns ingen anledning till hemlighetsmakeri runt sammansättningen av sådana råvaror, och uppgiftslämnarna har heller inte protesterat mot att deklarerar denna.

Slutresultatet av fem års arbete blir beklämmande. En vanttumme kallar chefen för produktregistret det. Riksdagens vid flera tillfällen uttalade krav på ett fullgott produktregister till skydd för arbetarnas hälsa kommer inte till stånd under överskådlig tid. Tyvärr visar jordbruksministerns svar att han

Nr 151

Måndagen den
21 maj 1979

Om produktkontrollnämndens register, m. m.

helt anammat kemiindustrins villkor och därmed lämnat arbetarna åt sitt öde. Läpparnas beklännelse till så fullständiga uppgifter som möjligt åt skyddsombuden räcker inte, om inte de uppgifter finns i registret som skyddsombuden måste ha för att kunna ingripa mot farliga ämnen.

Jordbruksministern säger att samhällsintresset tar över den kemiska industrins intressen, men han gör för säkerhets skull en gardering. Industriintressena kan inte lämnas obeaktade, säger han. Nej, gudarna skall veta att så inte varit fallet!

Industrins företrädare har hela tiden hävdat sina intressen i arbetsgruppen, och i styrgruppens arbete deltog ju uppgiftslämnarna i så gott som varje detalj och var överens om det förslag som lades fram i april 1978, det förslag som den förra regeringen dröjde med att godkänna och som senare under hösten 1978 branschens nationella och internationella företrädare beslöt sig för att skjuta i sank. Man lyckades och arbetarna är att beklaga.

Jag har ställt en rad frågor till jordbruksministern. Han har svarat på en del, dock inte alldeles tillfredsställande. Därför tvingas jag på nytt att fråga om registret skall innehålla sådana uppgifter om bl. a. användningsområden och funktion att det kan användas i det förebyggande miljöarbetet – det är viktigt att jordbruksministern svarar ja på den frågan –, vidare om deklarationerna skall vara fullständiga, dvs. att det inte skall överlåtas åt deklaranterna att avgöra vilka föroreningar som skall deklarerar till myndigheten.

Slutligen, med anledning av ministrarnas slutord om hur snabbt registret kan byggas ut vill jag fråga: Kommer det att ta ytterligare 5, 10 eller 20 år för att man skall få det fullständiga register som arbetarna i det här landet har rätt att kräva för att skydda sin och sina efterkommandes hälsa och som riksdagen vid flera tillfällen har krävt?

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Maj Britt Theorin började sitt anförande med att räkna upp motståndare till ett effektivt produktkontrollregister, och jag noterade att hon icke tog med det nuvarande regeringspartiet. Därmed har hon gjort en riktig iakttagelse. Folkpartiet har drivit på när det gäller att få fram ett effektivt miljö- och hälsoskydd.

Nu har Maj Britt Theorin i sin interpellation och även i sitt inlägg här gjort gällande att det överlämnas åt företagen att avgöra vilka föroreningar som deklarerar. Jag vill upplysa om att föreskrifter som nu har fastställts av regeringen och som gäller de s. k. baskemikalierna innebär att föroreningar som uppgår till mer än 1 % av produktens totala mängd alltid skall deklarerar. Därtill kommer att också föroreningar i mindre halter skall deklarerar, om det är av betydelse för bedömningen av produktens hälso- och miljöfarliga egenskaper.

Maj Britt Theorin kritiserade också de fastställda föreskrifterna när det gäller skyldigheten för företagen att lämna uppgifter om produkternas användning. Maj Britt Theorin ville i det hänseendet göra gällande att de uppgifter som nu kommer att lämnas inte är tillräckliga för att tillgodose arbetarskyddssidans behov. På denna punkt var nämndens förslag, som

sedan fastställdes av regeringen, enhälligt. I nämnden ingår, som bekant, företrädare för bl. a. facket och arbetarskyddsstyrelsen. Det är alltså inte så, som Maj Britt Theorin nyss påstod, att det här förslaget är förankrat bara i det ena partsintresset. Det kan emellertid antas att mer detaljerade uppgifter om användningsområden behövs i fråga om produkter som skall deklareraras i kommande steg.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag deklarerade att folkpartiet när riksdagen behandlade lagen om hälso- och miljöfarliga ämnen och kravet på den omvända bevisbördan stod bakom det socialdemokratiska förslaget. Med tanke på det svar som vi i dag har fått och på folkpartiregeringens agerande – den har ju tagit sig an Kemikontorets och kemiindustrins intressen – kan vi inte längre räkna med att folkpartiet finns med på rätt sida i den här kampen. Det är inte bara fråga om läpparnas bekännelse utan också om att vidta åtgärder.

När det gäller de föroreningar över 1 % som man skall redogöra för, liksom också föroreningarna under 1 % i de fall då det kan föreligga risker för hälsa och miljö, är det, enligt ett beslut som har fattats beträffande produktregistret och som såvitt jag vet, också regeringen har anslutit sig till, uppgiftslämnarnas sak att bedöma riskerna med dessa föroreningar och att besluta om det skall göras någon deklaration eller ej. Det är exakt detta min fråga gäller. Det kan inte åvila uppgiftslämnarna att mäta effekterna av föroreningarna under 1 %, utan det måste vara samhällets sak att ta in uppgifterna och ställa krav. Det är ju inte alldeles säkert att man bedömer de föroreningar som kan finnas på samma sätt från samhällets sida som från kemiindustrins sida.

Jordbruksministern säger att det var ett enhälligt beslut som man tog i produktkontrollnämnden. Å nej, det var det faktiskt inte. Även produktregistrets chef reserverade sig, som framgick mycket tydligt i pressen och i svenska naturvårdsverkets skrivelse. Det fanns alltså en reservation från produktregistrets chef, men det fanns också reservationer från löntagarsidan, där man vände sig mot uppläggningsen av beslutet. Men kom ihåg vad jag tidigare sagt. Jag har ganska utförligt redogjort för hur processen fortgått och för hur kemiintressena framför allt under hösten 1978 med hjälp av de internationella organen utövat stark påtryckning på olika myndigheter och kanske också på regeringen. Man har på så sätt lyckats åstadkomma de effekter som man var ute efter. Man sköt i sank det förslag som LO och arbetarskyddsstyrelsen ansåg som acceptabelt att starta med. Produktkontrollnämndens vice ordförande fick specialuppdraget att lägga fram ett förslag som nämnden sedan per capsulam tog och som enbart var förankrat på kemisidan. Förslaget var alltså inte förankrat på löntagarsidan. Beträffande flera av de punkter som jag här har fört fram finns reservationer från produktkontrollnämnden. Det är för mig ointressant om ett beslut är enhälligt eller icke enhälligt. Det intressanta är hur uppmärksam en regering är när det gäller att genomföra de beslut som riksdagen har fattat och som det har rests krav på.

Det produktregister som vi i dag har i vår hand, eller som vi efter detta

Om produktkontrollnämndens register, m. m.

beslut kommer att ha, är fullständigt urvattnat. Det är en skandal – jag talar inte med egna ord utan med de mest sakkunnigas ord. Det är en vanttumme som icke är användbar för att åstadkomma det skydd för arbetarnas hälsa som det var avsett att vara.

Ett produktregister är oerhört viktigt och centralt – riksdagen har vid flera tillfällen uttalat det – och det är nödvändigt för att komma åt effekterna av de kemiska ämnena. Det skulle vara vårt mäktigaste medel härvidlag.

Från socialdemokratiskt håll har vi krävt ett produktregister med exakta uppgifter om produkternas innehåll samt exakta uppgifter om var de kemiska produkterna används. Det är självklart att vi inte kan åstadkomma miljöförbättringar genom att enbart lagra uppgifterna i ett dataregister. Ett sådant dataregister är nödvändigt för att vi skall kunna genomföra en effektiv kontroll och en kraftig skärpning av kravet när det gäller användningen av kemiska ämnen i samhället. Jag skall här bara visa på fem viktiga sätt att använda det här registret.

För det första underlättar registret myndigheternas dagliga arbete med enskilda ärenden. Vi kan ta exemplet med en hälsovårdsnämnd som tar naturvårdsverket till hjälp för att utreda ett problem med en kemisk produkt. Man vet inte vad produkten innehåller och importören lämnar inte ut några uppgifter. I dag kan det ta veckor, ja, månader, att hämta in uppgifter från den utländske tillverkaren. Med ett produktregister kan naturvårdsverket snabbt få fram de uppgifter som behövs för att man skall kunna ge hälsovårdsnämnden besked.

För det andra behövs ett register för att skyddsombuden skall kunna få tillgång till information om de kemiska produkterna på arbetsplatsen. Men det räcker inte med att skyddsombuden får en lista över de kemiska ämnena. Företagshälsovården och yrkesinspektionen får hjälpa till med en utvärdering av uppgifterna.

För det tredje skall registret användas för att man snabbt skall kunna spåra var ett ämne förekommer. Vi får varje månad nya forskningsrapporter som visar att tidigare "ofarliga" ämnen i själva verket är cancerframkallande eller fosterskadande eller har någon hittills okänd giftverkan. När rapporterna kom att vinylklorid är cancerframkallande fick vi veta att den används som drivgas i en del sprejflaskor i USA. Naturvårdsverkets tjänstemän tvingades gå runt i butikerna och köpa något hundratal olika förpackningar som de sedan testade i laboratoriet för att få reda på om vinylklorid fanns i svenska sprejflaskor. Med ett produktregister kunde de ha fått uppgifterna direkt på dataskärmen.

För det fjärde kan produktregistret användas för att sanera olika grupper av kemiska produkter. Man kan gå igenom färger, limmer osv. med dess hjälp.

För det femte kan man – och det är kanske det viktigaste – behöva registret för att genomföra krav på förhandskontroll av nya kemiska ämnen.

Min fråga från mitt föregående anförande kvarstår: Skall det ta 5, 10 eller 20 år innan vi får ett färdigt och användbart produktregister och är jordbruks-

ministern beredd att uttala att produktregistret skall innehålla de relevanta uppgifter som skyddsombuden måste ha?

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Vad först gäller frågan huruvida nämnden var enig eller inte på den punkt som jag här angav, nämligen utformningen av företagens skyldighet att lämna uppgifter om produkternas användning, förelåg ingen reservation, Maj Britt Theorin. I det avscendet var det beslut som fattades av produktkontrollnämnden enigt.

När det sedan gäller påståendet att företagen själva skulle få bedöma vad som skall tas med i uppgifterna står det klart och tydligt i de bestämmelser som finns att företagen skall ta med alla de uppgifter som är av betydelse för bedömningen av en produkts hälso- och miljöfarliga egenskaper.

Det är vidare litet oklart mot vem eller vilka Maj Britt Theorin riktar sina ganska våldsamma anklagelser. Regeringen har tagit ställning till ett förslag som har utarbetats av produktkontrollnämnden, och jag tror inte att Maj Britt Theorin menar att regeringen skulle gå vid sidan av det organ som enligt lagen om hälso- och miljöfarliga varor i första hand skall ha ansvaret för utformningen av de bestämmelser som skall gälla. Jag tror inte att Maj Britt Theorin har den uppfattningen. I första hand måste alltså produktkontrollnämnden utforma förslagen till de bestämmelser som skall gälla.

Att inrätta ett produktregister av det slag som vi tänkt oss i vårt land är en utomordentligt ambitiös uppgift, och jag delar Maj Britt Theorins uppfattning att det är en utomordentligt viktig satsning. Den kommer att kräva en avsevärd arbetsinsats från produktkontrollnämnden, och arbetsuppgiften är så omfattande att det av många skäl är nödvändigt att gå fram steg för steg. Det är därför klokt att, såsom nu skall ske, börja med ett begränsat antal produkter. De erfarenheter som görs under det nu inledda första steget bör ge en god grund att bygga vidare på.

Vi bör ha ett någorlunda säkert underlag för att i detalj kunna ta ställning till hur den fortsatta uppbyggnaden av registret skall ske. Det är därför som regeringen, som jag redan har nämnt, givit produktkontrollnämnden i uppdrag att utarbeta ett förslag till program för de kommande stegen i uppbyggnaden. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast i samband med att nämnden gör framställning om att få påbörja nästa steg i uppbyggnaden av registret. Då blir det också möjligt att avväga bl. a. resurs- och tidsaspekterna.

Jag föreställer mig att produktkontrollnämnden inför varje nytt steg måste ompröva vilka uppgifter som skall inhämtas rörande produkter och deras hantering med hänsyn till gjorda erfarenheter, det slag av produkter som är aktuellt och självfallet även de krav som användarna av registret ställer. Det är således inte riktigt meningsfullt att i dag diskutera detaljerna i utformningen av den framtida deklarationsplikten.

Nr 151

Måndagen den
21 maj 1979

Om produktkontrollnämndens register, m. m.

Måndagen den
21 maj 1979

Om produktkontrollnämndens register, m. m.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Självfallet ställer jag frågorna till jordbruksministern som ytterst ansvarig för miljövården i det här landet. Det är produktkontrollnämnden som har fått i uppdrag att sköta denna uppgift, men det är regeringen som fastlägger det förslag till föreskrifter som produktkontrollnämnden har utarbetat. Den enda vägen för mig som riksdagsledamot är att ställa frågan: Hur följer jordbruksministern upp riksdagens krav och uttalande? Uppenbart är att jordbruksministern, oavsett om det sker av okunskap eller av full övertygelse, inte är beredd att genomföra eller ge riktlinjer för ett genomförande av ett fullständigt produktregister, något som riksdagen har krävt. Det är ledsamt att behöva konstatera att jordbruksministern har den inställningen.

Jag har i mitt första inlägg redogjort ganska ingående för den process som denna fråga genomgått, och det framgår tydligt att den sida som aktivt från första början, när lagen antogs här i riksdagen, motarbetade det hela sedan systematiskt har kunnat på det administrativa planet fortsätta detta arbete. Det är vår uppgift att se till att dessa krafter inte kan verka. Det är vår uppgift här i riksdagen att se till att arbetarnas hälsa skyddas. Det är vår uppgift att se till att de lagar vi antar också tillämpas enligt de intentioner som riksdagen har beslutat om.

Ja, säger jordbruksministern, man skall göra ett program på produktkontrollnämnden. Nämnden skall återkomma, och det är inte meningsfullt att tala om hur lång tid det tar.

Nej, jag tror att också jordbruksministern vid det här laget är underkunnig om att det finns ett program framtaget, en tidplan uträknad efter den här principen, och den pekar på att det tar 20 år innan man är i närheten av det fullständiga produktregister som riksdagen har ställt krav på för fem år sedan.

Det finns ett sådant arbete gjort, och har jordbruksministern inte sett det, så begär att få det, herr jordbruksminister, för jag har också blivit underkunnig om att det finns en planering efter de här intentionerna!

Det är oacceptabelt som det nu är. I fem år har vi väntat på ett fullständigt produktregister som skall bli ett instrument för att komma åt de kemiska ämnena. Det är på jordbruksministern det vilar att se till att det också sägs ifrån till produktkontrollnämnden och produktbyrån och att de får möjligheter att utarbeta det fullständiga förslag som riksdagen har begärt. Föreskrifterna fastställs av regeringen.

Men då säger jordbruksministern: Steg för steg skall vi bygga upp det här registret, och sedan skall vi dra kunskap av det.

Det är faktiskt en ganska vansklig väg att gå fram. Det man nu har gjort är att man har tagit fram ett råvaruregister. Det var ingen svårighet för kemiindustrin att ställa upp på det, för det är ganska väl känt vad råvarorna innehåller.

Men härnäst kommer det att bli deklaraionsomgångar, som skall tala om vad de sammansatta produkterna innehåller av varierande komplexitet. Då får vi säkerligen uppleva att de stora starka krafterna säger nej. Då

återkommer man också tvcklöst till diskussionen om sekretesskyddet, som inte räcker för de stora multinationella drakarna som inte vill acceptera den svenska lagstiftningen. Detta gäller också de nationella företagen.

Det är ingen sak för uppgiftslämnarna att ge fullständiga uppgifter om innehåll och användarområde för att vi skall ha en möjlighet att så småningom skaffa oss instrumenten för att komma åt de kemiska ämnena. Det är inga svårigheter, för vederbörande har nämligen uppgifterna, utan svårigheterna ligger naturligtvis i att ange och kontrollera innehållsuppgifterna. Det blir en vida svårare uppgift för samhället så småningom.

Ambitionsnivån får alltså inte sänkas när det gäller produktregistrens innehåll. Man kan acceptera en försening på något år, men innehållet i produktregistret är det väsentliga. Det skall innehålla uppgifter om inom vilka branscher en vara används och på vilket sätt den används, för att man över huvud taget skall kunna få en produktkontroll värd namnet. Substansregister eller råvaruregister har skyddsombuden ingen som helst användning för när de skall komma åt de ämnen som är farliga för deras arbetskamrater.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Det finns inte något särskilt starkt underlag för Maj Britt Theorins kategoriska påstående att regeringen skulle visa ett lamt intresse när det gäller uppbyggnaden av ett fullt användbart och effektivt produktregister.

I interpellationen har Maj Britt Theorin framställt fem önskemål. Redan i mitt första svar gick jag igenom de fem punkterna. Jag sade att registret bygger på kemiska produkter, inte på substanser. Jag sade att självfallet skall registret innehålla sådana uppgifter att det kan användas i det förebyggande miljöarbetet. Jag sade vidare att jag ansluter mig till den uppfattning som riksdagen tidigare har givit uttryck åt, nämligen att skyddsombuden skall ha tillgång till de uppgifter de behöver för sin verksamhet. Jag har också sagt att produkternas sammansättning bör redovisas så fullständigt som möjligt. Jag sade vidare när det gällde det femte och sista önskemålet, som Maj Britt Theorin har framfört i sin interpellation och som rörde industrins intressen, att där en kollision förelåg skall samhällsintresset gå före. Där nämnde jag sedan att man får överväga de sekretess- och datasäkerhetsfrågor som onekligen uppstår i det sammanhanget. Jag antar att Maj Britt Theorin anser det rimligt att man tar även de problemen under övervägande.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jo, jag tycker nog att det finns anledning att vara ganska kritisk.

Det är alldeles riktigt som jordbruksministern säger, att han har svarat på mina frågor. Jag sade också att han till dels har svarat på dem och till dels också svarat tillfredsställande, men faktiskt inte i de centrala bitarna, vilket jag upprepade flera gånger.

Jag har nu ställt frågan tre gånger: Är jordbruksministern beredd att

Måndagen den
21 maj 1979

Om produktkontrollnämndens register, m. m.

deklarera att det kommande registret skall innehålla uppgifter om användningsområden och funktion, så att det kan användas i det förebyggande miljövarsarbetet? Jag är inte intresserad av att det skall finnas så många uppgifter som möjligt, utan jag är intresserad av att få uppgift om användningsområden och funktion – det är nämligen det som är det centrala för att registret skall bli användbart. I annat fall kommer det inte att kunna fungera som ett produktregister. Det är ju däri min kritik ligger. Eftersom jordbruksministern en gång i tiden satt med vid bordet – och på rätt sida – när vi behandlade frågan i jordbruksutskottet och sedan också här i kammaren, tror jag nämligen att jordbruksministern i själ och hjärta har samma grundinställning som jag. Men när det har kommit till verkligheten har tyvärr andra intressen blivit alltför starka. Jag har inte fått något svar på den frågan ännu, varför den alltså kvarstår.

Det är inte heller meningen att skyddsombuden skall få uppgifter ur registret så långt det nu är möjligt, utan att de måste få sådana uppgifter som är relevanta för att de skall kunna bedriva sin verksamhet. Men om registret icke blir ett fullständigt register, får skyddsombuden inte de relevanta uppgifterna, och följaktligen blir det då ganska meningslöst för dem. Ett substansregister eller ett råvaruregister är alltså inte till fyllest på något sätt.

Jag har också ställt frågan, om jordbruksministern är beredd att se till att registret snabbt byggs ut till ett produktregister och inte bara förblir ett råvaruregister. Det är nämligen vad det är nu, och det är det som jag har kallat för ett substansregister. Det är dock ett produktregister som vi vill ha. Jag har frågat hur snabbt vi kan få ett sådant, och jag har fått svaret att det får vi se när produktkontrollnämnden kommer tillbaka med en plan. Det är ju inte särskilt optimistiskt!

Nåväl, på frågan huruvida den kemiska industrins intresse inte skall få lägga hinder i vägen för ett fullgott produktregister har jag fått svaret att samhällsintressena givetvis skall ta över men att man inte får blunda för att det kan finnas exempelvis byråkratiska hinder, som man får undanröja, och att man måste ta hänsyn till sekretesskyddet.

Sekretesskyddet är det ständigt återkommande skälet från industrins sida. Jag rekommenderar jordbruksministern att litet mer minutiöst granska trovärdigheten i industrins krav på sekretesskydd, eftersom lagstiftningen ger fullgoda sekretessmöjligheter för de produkter man vill skydda. Det är faktiskt så – och det är kanske det centrala – att de kemiska industrierna känner väl till vad som finns i varandras produkter – det gör de genom ganska enkla kemiska laboratorieprov. Men det som de inte känner till är produktprocesserna, och dem tänker vi heller inte lägga oss i från samhällets sida. Det vi måste ha uppgifter om är: Vad finns det för ämnen? Och i vilka funktioner och på vilka användningsområden finns de ämnena? Det är det svaret jag vill ha av jordbruksministern – att jordbruksministern är beredd att se till att produktregistret får den karaktären och att det snabbt byggs ut till ett fullständigt produktregister.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! När det gäller det närmast förestående arbetet här vill jag bara ytterligare tillägga att det arbetet självfallet bör ske i enlighet med de två kungörelser om produktanmälan resp. deklaration av vissa produkter som produktkontrollnämnden på väsentliga punkter i enighet beslutade om den 9 februari i år och som regeringen sedan fastställde den 29 mars.

Det mera långsiktiga arbetet måste rimligtvis bli beroende av det program som produktkontrollnämnden kommer att föreslå i och med att den fullgör regeringens uppdrag att utforma ett sådant program och som nämnden sedan skall redovisa för regeringen i samband med att det första steget fullföljts och redovisas.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Får jag bara slutligen säga i den här debatten – jag utgår från att frågan återkommer i riksdagen – att vi i fem år har väntat på detta fullständiga produktregister. Redan 1975–1976 hade vi ett förslag som var accepterat av Landsorganisationen och av dem som har att bevaka arbetarskyddet här i landet. Däremot kanske det inte var fullständigt accepterat av den kemiska industrin. I april 1978 lade man fram ett nytt förslag till register, och i det ingick bl. a. att produkternas användning i samhället skulle uppges. Industrin och arbetarsidan var fullständigt överens om att man skulle uppges om form av användarbranscher och form av produktens funktion.

Vi har inte fått ett sådant register. Produktkontrollnämnden har givit efter för trycket från de nationella och multinationella kemiska branschorganen och lyckats urvattna det förslag till produktregister som man efter många mödor hade kommit fram till i april 1978. Det är att beklaga att regeringen inte har varit mer uppmärksam och hittills inte har kunnat sätta starkare tryck på den ansvariga myndigheten. Jag utgår från att jordbruksministern härefter kommer att vidta nödvändiga åtgärder, så att det produktregister vi får inte blir ett råvaruregister utan ett fullgott produktregister som anger såväl funktion som användarbranscher och därmed blir ett fullständigt redskap för att skydda människor till liv och hälsa.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1978/79:35–40

Finansutskottets betänkanden 1978/79:37–39

Skatteutskottets betänkanden 1978/79:47, 52 och 56

Justitieukskottets betänkande 1978/79:35

Lagutskottets betänkande 1978/79:21

Utrikesutskottets betänkande 1978/79:30

Socialutskottets betänkanden 1978/79:39, 40, 42 och 43

Kulturutskottets betänkanden 1978/79:32 och 33

Trafikutskottets betänkande 1978/79:25

Jordbruksutskottets betänkanden 1978/79:29, 32 och 33

Näringsutskottets betänkanden 1978/79:39, 40, 44 och 46
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1978/79:32
Civilutskottets betänkanden 1978/79:35 och 39

§ 10 Andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle

dels följande betänkanden i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden, nämligen

konstitutionsutskottets betänkanden nr 39, 37, 36, 38, 40 och 35,

justitieutskottets betänkande nr 35,

lagutskottets betänkande nr 21,

socialutskottets betänkande nr 40 samt

trafikutskottets betänkanden nr 25 och 26,

dels skatteutskottets betänkande nr 47 uppföras närmast efter jordbruksutskottets betänkande nr 29 samt

dels näringsutskottets betänkande nr 44 och arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 32 sättas sist.

§ 11 Anmäldes och bordlades

Motion

1978/79:2709 av *Martin Olsson m. fl.* med anledning av propositionen 1978/79:214 om ändring i förköpslagen (1967:868), m. m.

§ 12 Anmäldes och bordlades

Justitieutskottets betänkande

1978/79:38 med anledning av propositionen 1978/79:212 om ändring i brottsbalken, m. m. (avskaffande av ungdomsfängelsestraffet m. m.) jämte motion

Näringsutskottets betänkande

1978/79:43 med anledning av propositionen 1978/79:100 i vad avser anslag till ett nytt handelsstålbolag och propositionen 1978/79:126 om tidigareläggningar av vissa investeringar inom SSAB Svenskt Stål AB, m. m. i vad avser industripolitiska insatser jämte motioner

§ 13 Kammaren åtskildes kl. 15.53.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert